

ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธี
ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

พระปลัดดุสิต ธีรวิไล

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเสนอเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยพะเยา

อาจารย์ที่ปรึกษาและคณบดีวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง ไตพิจารณาการศึกษาค้นคว้า
ด้วยตนเอง เรื่อง “ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระ
ปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ” เห็นสมควรรับ เป็นส่วนหนึ่ง ของ
การศึกษาตาม หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา การบริหารการศึกษา ของ
มหาวิทยาลัยพะเยา

.....
(ดร.สุนทร คล้ายอ่ำ)

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ นพรัตน์)

คณบดีวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง

พฤษภาคม 2555

The logo of the University of Phayao is a circular emblem. It features a central white stupa (a traditional Thai Buddhist monument) with five lit candles on either side. The entire emblem is set against a purple background. Below the emblem, the university's name is written in Thai script 'มหาวิทยาลัยพะเยา' and English 'UNIVERSITY OF PHAYAO'.

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เรื่องความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบ
พุทธวิธีของโรงเรียน พระปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัด
ลำปาง ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้ดีด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์ จาก ดร.สุนทร คล้ายอ่ำ ที่ได้กรุณาให้
คำแนะนำ ตรวจสอบ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอน จนสำเร็จ
เรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้ศึกษาค้นคว้าขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสถานศึกษาคณะครูและนักเรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม
บ้านใหม่วิทยา ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้า

คุณค่าและประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ขอมอบบูชาพระคุณบิดา มารดา และ
คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้จนศิษย์ประสบความสำเร็จในวันนี้

พระปลัดคุณสิทธิ์ ธีรวีโส

ชื่อเรื่อง	ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
ผู้ศึกษาค้นคว้า	พระปลัดคุณสิทธิ์ ธีรวโร
ที่ปรึกษา	ดร. สุนทร คล้ายอ่ำ
ประเภทสารนิพนธ์	การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง กศ.ม. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยพะเยา, 2555
คำสำคัญ	การบริหารแบบพุทธวิธี

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนา
การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา และเพื่อเป็นการกระตุ้น
ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้ พัฒนาตน สามารถยึดหลักพุทธธรรม มาใช้ในการพัฒนา
องค์กร ชุมชน สังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา
ตามรายด้าน พบว่า โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการ
บริหารงานด้วยฆราวาสธรรมอยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม
อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม อยู่ในระดับมาก
รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม อยู่ในระดับมาก

ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่
วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า
โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม
อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม และด้านการบริหารคน
ด้วยพลธรรม อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม อยู่ใน
ระดับมาก

Title THE OPINION OF TEACHER AND STUDENTS TO THE
ADMINISTRATION BASE UPON BUDDHA–DHAMMA OF BAN MAI
WITTAYA AT WANG NUE DISTRICT LAMPANG PROVINCE

Author Phrapaladdusit Teerawangso

Advisor Dr. Soontorn Krayaum

Academic Paper Independent Study M.Ed. in Educational Administration,
University of Phayao, 2012

Keywords The administration base upon Buddha–Dhamma

ABSTRACT

This research aims to develop ways to improve the administration of a new Buddhist schools of Buddhism and science. To encourage those involved to develop their education. Buddhism is based on the use of community development organizations to efficiently and effectively. The population of administrators, teachers and students at 4–6 with 61 images / person data collection tools used were the 5–level rating scale is used to analyze statistical data, including percentages. and standard deviation. The results showed that Opinions of administrators and teachers to the administration of a Buddhist Scripture schools, home science. With the average at a high level.

The students' opinions about the management of a Buddhist Scripture of the New School University. With the average at a high level. The suggestion is. A. The administration should create an understanding of the management personnel. Two. The results of the study was the basis for optimizing management. Three. Should be trained. Seminar leaders to guide the management of the schools that are more concrete.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	5
ขอบเขตของการศึกษา	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง	6
การบริหารองค์กรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือจังหวัดลำปาง (โครงสร้างการบริหาร)	13
แนวคิดการบริหารงานแบบพุทธวิธี	14
แนวความคิดพุทธวิธีสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน.....	31
สรุปการบริหารงานแบบพุทธวิธี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง.....	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
สรุปกรอบแนวคิด	60
3 วิธีดำเนินการวิจัย	61
ประชากร	61
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	61
การสร้างเครื่องมือ	62
การเก็บรวบรวมข้อมูล	62
การวิเคราะห์ข้อมูล	63

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	64
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	64
ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบ พุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ	67
ตอนที่ 3 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อ การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง	85
5 บทสรุป	88
สรุปผลการวิจัย	88
อภิปรายผลการวิจัย	90
ข้อเสนอแนะ	99
บรรณานุกรม	101
ภาคผนวก	105
ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า	124

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงรายนามผู้บริหารโรงเรียน.....	8
2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพของ ผู้บริหาร/ครู	64
3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพของ นักเรียน	65
4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกอายุของผู้บริหาร/ครู....	65
5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกอายุของนักเรียน	65
6 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา ของผู้บริหาร/ครู	66
7 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา ของนักเรียน	66
8 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่งของ ผู้บริหาร/ครู	67
9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ โดยภาพรวม	67
10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ โดยภาพรวม	68
11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปริสธรรม	69
12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปริสธรรม	71

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตาราง	หน้า
13 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยาอำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม	73
14 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม	75
15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยาอำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม	77
16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม	79
17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยพลธรรม	82
18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการ บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยพลธรรม	84

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงตราสัญลักษณ์ และอักษรย่อประจำโรงเรียน.....	10
2 แสดงโครงสร้างการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา.....	13
3 แสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้หลักการพุทธวิธี	60

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้องค์การหรือหน่วยงานต่าง ๆ ต้องพึ่งงานด้านการบริหารเพราะเป็นงานที่สำคัญต่อการอำนวยความสะดวกให้มนุษย์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล การบริหารเป็นเครื่องมือสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความพยายามของกลุ่มคนที่มีความรู้ความสามารถ ความชำนาญ รวมทั้งประสบการณ์ในวิชาชีพที่รวมตัวกันขึ้น เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งบุคคลคนเดียวไม่สามารถทำได้สำเร็จโดยลำพัง และองค์การจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด จะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ที่ทำหน้าที่ในการบริหารในองค์การ จึงอาจกล่าวได้ว่าการบริหารเป็นสิ่งควรคู่และเกี่ยวข้องกับองค์การเสมอ

การจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิผลและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษา ผู้บริหารในฐานะตัวแทนของบุคลากรในโรงเรียน จำเป็นต้องปรับเปลี่ยน วิธีการบริหารและการดำเนินงาน เพื่อเปิดโอกาสให้สังคมและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น การบริหารโรงเรียนโดยหลักพุทธศาสนานับเป็นอีกมิติหนึ่งที่มีความลุ่มลึกที่ทันสมัย และเป็นที่ยอมรับกันในสังคมว่า ได้สอนคนให้เป็นคนดี ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอนให้คนดำเนินชีวิตอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องครอบครัว การงาน การดำเนินชีวิต และความสุขทางด้านจิตใจของแต่ละบุคคล

หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถือได้ว่าเป็นคำสอนที่มีค่าสูงสุด ควรค่าที่มนุษย์จะเรียนรู้และถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังที่ พระครูวิจิตรธรรมโชติ (2548, หน้า 1) ได้กล่าวถึงเรื่องการบริหารโดยอาศัยหลักธรรมว่า การบริหารบ้านเมืองไทย ได้ยึดเอาหลักพุทธธรรมมาบริหาร ไม่ว่าจะทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะ การบริหารตนเอง (Self Management) ได้ใช้หลักธรรมต่าง ๆ มาบริหาร แม้กระทั่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของชาวไทย ปัจจุบันพระองค์ก็ทรงใช้หลักธรรมในการบริหารบ้านเมืองให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา ที่รู้จักกันดีว่าเป็นการปกครองโดยธรรม ต่อมาอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก ประกอบกับความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น หลักธรรมในทางพุทธศาสนามีการนำมาใช้ในทางสังคมน้อยลง

ส่วน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึงสังคม กับคุณธรรมที่สอดรับกันว่า ปัจจุบันมีการกล่าวถึงเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้มีอำนาจหรือผู้บริหารในภาครัฐ รวมไปถึงผู้บริหารระดับสูงขององค์กรในภาคเอกชนอย่างกว้างขวาง จนทำให้ผู้คนในสังคมปัจจุบันกำลังเกิดข้อกังขาว่าผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจกำลังขาดหลักการบริหารเหล่านี้จริงหรือ ทั้งที่สังคมไทยก็เป็นสังคมแห่งพุทธศาสนามายาวนานถึงขนาดนำหลักการด้านการเสริมสร้างจริยธรรม ธรรมภิบาล และการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในภาครัฐ มาประกาศเป็นวาระแห่งชาติกันอย่างจริงจัง ในรัฐบาลยุคปัจจุบันหลาย ๆ องค์กรพยายามที่จะสรรหา ความหา แยกตัว ชื่อตัว “คนเก่ง” ที่เป็นทั้ง “คนเก่ง” และ “คนดี” แต่ถ้าองค์กรใด ได้คนเก่งที่เป็นคนไม่ดีแล้ว คงจะไม่ใช่ผลดีแก่องค์กรแน่ ความจริงอย่างหนึ่งคือ องค์กรต่าง ๆ มักจะมุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากร ระดับล่างถึงระดับกลางมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง ถึงเวลาแล้วที่ควรมีการพัฒนาผู้บริหารระดับสูงในด้านหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม หรือจรรยาบรรณในการบริหารจัดการงานทางการศึกษาเพราะปัจจุบันนี้จะมีเพียงผู้บริหารบางคนในบางองค์กรเท่านั้น ที่ได้มีพัฒนาจิตใจของตนเองโดยการฝึกสมาธิ ชัดเภาจิตใจตัวเองโดยอาศัยคำสอนทางศาสนา การพัฒนา “จิตใจ” นี้ถือเป็นจุดสำคัญสำหรับการพัฒนาทุกอย่าง

เช่นเดียวกับที่ สงป ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 251-257) ได้กล่าวถึงการนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตว่า การนับถือศาสนาของชาวไทยอันมีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งในพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการบริหารงานของผู้บริหารมีอยู่หลายหมวดด้วยกัน เช่น หลักพรหมวิหารหรือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ (ผู้เป็นใหญ่) มี 4 ประการ อิทธิบาทธรรมหรือธรรมที่ทำให้สำเร็จ สมประสงค์มี 4 ประการ สังคหวัตถุธรรม หรือธรรมแห่งการสงเคราะห์ มี 4 ประการ สัมปยุตธรรมหรือธรรมของคนดีมี 7 ประการ มรรคหรือธรรมที่นำหนทางไปสู่การดับทุกข์มี 8 ประการ และทศพิธราชธรรมหรือธรรมของผู้ศตองมี 10 ประการ ในบรรดาหลักธรรมเหล่านี้ พรหมวิหารธรรมหรือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ (ผู้เป็นใหญ่) 4 ประการนั้น นับว่าเป็นหลักธรรมเพื่อให้เกิดความรัก ความหวังดีปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และพ้นจากทุกข์แล้ว แสดงความยินดีในความก้าวหน้าของผู้อื่น และมีความยุติธรรมในการให้รางวัลและการลงโทษ

ผู้บริหารที่ใช้พรหมวิหารธรรมเป็นแนวทางในการบริหารงานย่อมเป็นศูนย์รวมใจรวมงานสามารถจัดการให้งานในการปฏิบัติหน้าที่ลุล่วงไปด้วยดี ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในการบริหารงานสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาในการบริหารงานสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่เพียงสอนให้มนุษย์รู้จักบริหารชีวิตของตนให้ประสบความสำเร็จครบคลุมในทุกด้าน ตามความปรารถนาในชีวิตของแต่ละคนเท่านั้น แต่หลักธรรมก็สอนการบริหารจัดการผู้อื่นและองค์กรด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในระยะหลังนี้ เสียงเรียกร้องจากหลายวงการได้ให้ความสนใจและนำหลักพุทธธรรมมาขยายความในเรื่องการบริหารจัดการในแนวพุทธเพื่อให้ทางเลือกแก่นักบริหารเป็นแนวทางการบริหารจัดการทางกษัตริย์

จริงอยู่ถ้าเปรียบเทียบความนิยมของสาธารณชนที่มีต่อองค์ความรู้ในเรื่องการบริหาร โดยเฉพาะการศึกษาแล้ว นักการศึกษา มักนำแนวคิดหรือทฤษฎีของชาวตะวันตกมาใช้ และละเลยองค์ความรู้เดิมจากตะวันออก เช่น แนวพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่มีมาแต่ดั้งเดิม เพราะเห็นว่องค์ความรู้ที่นำเสนอมมาจากทางตะวันตกจะได้รับความนิยมและสนใจมากกว่า และมีการต่อยอดองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง ทำให้มีแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้น ในด้านการบริหารเพื่อให้เกิดความเป็นเลิศประสบความสำเร็จอย่างสูงและยั่งยืน ส่วนองค์ความรู้เรื่องการบริหารโดยหลักธรรมนั้น ส่วนมากถูกนำเสนอในเชิงหลักการด้านการจัดการเกี่ยวกับคน (People Management) เช่น ผู้บริหารกับทศพิธราชธรรมและพรหมวิหารธรรมสำหรับด้านการวางแผนงานนั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ใน สัปบุริสธรรม ธรรมของคนดี ที่เน้นการมีวุฒิทางอารมณ์ เป็นต้น

ขณะที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม มีลักษณะดังที่ พระมหาธูปัญญ คูจินดา (2550, หน้า 1) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า เป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมการนำหลักธรรมมาใช้ในโรงเรียน และเป็นโรงเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่เยาวชนของชาติ ที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากฐานะยากจน มีปัญหาครอบครัว ได้มีโอกาสเล่าเรียนวิชาสามัญ ญเณกเช่นเดียวกับเยาวชนทั่ว ๆ ไป เพื่อจะได้มีโอกาสพัฒนาตนเองทางด้านการศึกษาทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไปแต่การบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมนั้น ได้มุ่งหวังถึงความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นผู้นำทางด้านจริยวัตรปฏิบัติ นับว่าเป็นภารกิจที่หนักและสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวให้ได้ เนื่องจากมีลักษณะ รูปแบบเฉพาะเป็นสถานศึกษาที่แตกต่างจากสถานศึกษาอื่น ๆ เพราะมีความไม่แน่นอนหลายประการในการบริหารและการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีบทบาทในโรงเรียนดังกล่าวล้วนแต่เป็นพระภิกษุ นักเรียนส่วนใหญ่จะเป็นบรรพชิตพระภิกษุและสามเณรการบริหารจัดการการศึกษาจึงยังต้องพัฒนาปรับปรุงอีกระยะหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องการบริหารตน บริหารคนและบริหารงานของโรงเรียน

สำหรับการบริหารงานโรงเรียน พระปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปางนั้น ดังที่ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (2546, หน้า 3) ได้แสดงรูปแบบการบริหารโรงเรียนไว้ว่า ผู้บริหารจะเป็นผู้ดำเนินการเองเกือบทั้งหมด โดยอาศัยศรัทธาของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนพระ ปริยัติธรรมโดยมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เป็นพี่เลี้ยงใน การบริหารจัดการศึกษา ดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาวิชาพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงทางตันทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม เฉพาะที่สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนนั้น โดยมากมักไม่ค่อยจะมีปัญหามากนัก เพราะมีความพร้อมหลายประการ ในการอำนวยความสะดวกจัดการศึกษาแต่โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาตินั้น มีปัญหาเรื่องการดำเนินการ เพราะงบประมาณไม่เพียงพอต่อการจ้างครู ต้องหางบมาเสริมเป็นรายเดือน บางแห่งต้องพึ่งความเป็นผู้นำของ ผู้บริหารที่เป็นพระสงฆ์ จึงมีงบประมาณมาดำเนินการต่อไปได้ สภาพการบริหารงานในเชิงวิชาการของโรงเรียนยังไม่เอื้อต่อการศึกษามีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเข้าสู่ตำแหน่งของผู้บริหาร การบรรจุแต่งตั้งครู การ จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การนิเทศการศึกษา รวมไปถึงการวางแผนการบริหารจัดการ ยังไม่สามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการได้ จำนวนนักเรียนที่ไม่มีความแน่นอน มีการย้ายเข้า ย้ายออกตลอดเวลา จึงเป็นปัญหาทางการบริหารงานและมีผลสะท้อนถึงการที่จะมุ่งพัฒนาและ กำหนดเป้าหมายทางการศึกษาได้

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา พอสรุปได้ว่า การบริหารงานโรงเรียน พระปริยัติธรรมนั้น ประสบปัญหาในการดำเนินงานหลายด้านไม่ว่าจะเป็นการบริหารงาน วิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ และการบริหารทั่วไป ซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรม และบุคลากรในโรงเรียนจะต้องให้ความร่วมมือกันทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานจัดการศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมจะต้องเป็นผู้มีความรู้ เข้าใจ กระบวนการบริหารงาน รวมถึงต้องมี คุณธรรม จริยธรรม รู้จักการนำพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ว่าบริหารงานของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีผลเป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชน เป็นรูปแบบการบริหารที่มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อการศึกษา การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมเป็นการบริหาร ภายใต้อาณัติของพระสงฆ์และฆราวาสที่ต่างมีคุณธรรมและศีลปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่คุณภาพและประสิทธิผลของนักเรียนกลับมี ความมั่งคั่ง เป็นที่พึ่งต่อพระศาสนาและสังคมได้ เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นคนให้มีคุณธรรม

นำความรู้ข้อสูงล้ำสังคม ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำมาพัฒนาให้เป็นรูปธรรมต่อวงการการศึกษา และสามารถนำไปใช้เป็นหลักการบริหารการศึกษาที่ดี ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนที่มี ต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
2. เพื่อศึกษา ข้อเสนอแนะ ของผู้บริหาร ครู และนักเรียน ต่อการบริหารงานแบบ พุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 3 รูป ครู จำนวน 17 รูป/คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา 4-6 จำนวน 41 รูป ของโรงเรียน พระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง รวม 61 รูป

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ ได้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา 4-6 การใช้หลักพุทธธรรม อันเป็นพุทธวิธีในการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม ในด้านการบริหาร ตนด้วยหลักสัปปุริสธรรมการบริหารคนด้วยหลักฆราวาสธรรม อิทธิบาทธรรมและการบริหารงาน ด้วยหลักพลธรรม

ขอบเขตด้านสถานที่

โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือจังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ผู้วิจัยทำการศึกษาตั้งแต่ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2555

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. นำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียน พระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
2. เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้ พัฒนาตน สามารถยึดหลัก พุทธธรรม มาใช้ในการพัฒนาองค์กร ชุมชน สังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบข่ายการศึกษาเอกสารทางวิชาการ แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
2. การบริหารองค์กรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (โครงสร้างการบริหาร)
3. แนวคิดการบริหารงานแบบพุทธวิธี
4. แนวความคิดพุทธวิธี สำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน
5. สรุปการบริหารแบบพุทธวิธี ของโรงเรียน บ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. สรุปกรอบแนวคิด

ความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตั้งอยู่ ณ วัดบ้านใหม่วิทยา เลขที่ 320 หมู่ 6 ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เนื้อที่บริเวณทั้งหมดประมาณ 7 ไร่ 2 งาน อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวังเหนือ 2 กิโลเมตร ในปี พ.ศ. 2517 วัดบ้านใหม่ เคยเปิดเป็นโรงเรียนการศึกษาแบบเบ็ดเสร็จ (การศึกษาผู้ใหญ่ภาคค่ำ) สำหรับพระภิกษุและสามเณรตลอดจนฆราวาสทั่วไป เริ่มเปิดเรียนโดยมีพระครูนิเวศน์ธรรมรักษ์ เป็นผู้จัดการ ต่อมาการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จได้ล้มเลิกลง และได้มีการเปิดสำนักสอนนักเรียน บาลีขึ้นแทน โดยมีพระครูคัมภีร์ ชลาภีรักษ์ เป็นครูใหญ่ การศึกษานักธรรมบาลีได้เจริญรุดหน้าไปตามลำดับ โดยรับพระภิกษุและสามเณรทั่วไปเข้าศึกษา

ด้วยเล็งเห็นขนาดตทางการศึกษาของพระภิกษุสามเณร และเพื่อให้ผู้จบการศึกษาสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว คณะผู้บริหาร จึงเห็นว่า ลำพังการศึกษานักธรรม –บาลี คงจะไม่เพียงพอกับความต้องการของพระภิกษุและสามเณร ผู้ซึ่งเป็นศาสนทายาท กอปรกับปัจจุบัน วัดกลายเป็นช่องทางสำหรับอำนวยความสะดวกทางการศึกษา และการเลื่อนฐานะทางสังคมแก่ลูกศิษย์ชาวไร่ชาวนาผู้ยากไร้ในชนบทห่างไกล ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าช่องทางนี้จะคับแคบและกันดาร ยากที่จะไปได้ไกล แต่ก็ยังดีกว่าไม่มีหรือ ถูกปิดกั้นเสียทีเดียว เพราะถ้าไม่มีช่องทางนี้ชาวชนบทที่ยากไร้จะสิ้นหวังในโอกาสทางการศึกษา และทางสังคมอย่างแทบจะสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ ต่อมาเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2538 คณะสงฆ์ จึงได้มีการร่วมประชุมหารือกับผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา และในที่สุดจึงมีมติให้ **จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ”** โดยเริ่มแรกเปิดรับพระภิกษุ –สามเณรในอำเภอวังเหนือและจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงราย มาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก ในการเปิดทำการศึกษาปีแรก มีนักเรียนทั้งหมด 118 รูป มีครูและเจ้าหน้าที่ 15 รูป/คน ต่อมาโรงเรียนได้รับใบอนุญาตจาก กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ให้จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งระดับมัธยมต้น และระดับมัธยมปลายในคราวเดียวกัน เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2539 ทางคณะสงฆ์อำเภอวังเหนือ ได้มอบหมายให้พระมหาประยูร กตเวที กับ พระมหาบุญมี ฐิตธมฺโม ร่วมกับผู้นำฝ่ายฆราวาส ได้แก่ นายโกวิท สิทธิพานิช อดีตหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอวังเหนือ เป็นผู้รวบรวมเอกสารสำคัญต่าง ๆ เสนอต่อกรมการศาสนาโดยมีพระครูวรธรรมานุสิฐ เป็นผู้จัดการโรงเรียน สำหรับตำแหน่งครูใหญ่นั้น ครั้งแรกที่ประชุมได้เสนอชื่อ พระมหาประยูร กตเวที ให้รับภาระ แต่เนื่องจากขณะนั้นท่านมีอายุพรรษาไม่ต้องตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงได้ขอให้พระมหา นิยม วิริยเมธี รับตำแหน่งครูใหญ่ ในปีการศึกษา 2538 แต่ก็ไม่สามารถปฏิบัติงานได้ เนื่องจากกำลังศึกษาอยู่ต่างประเทศ จึงให้พระมหาประยูร กตเวที ปฏิบัติหน้าที่แทน ครูใหญ่อยู่ช่วงเวลาหนึ่ง ก็ได้ลาออกไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ

ดังนั้น ทางโรงเรียนจึงได้เสนอแต่งตั้งให้พระมหาบุญมี ฐิตธมฺโม เป็นอาจารย์ใหญ่ ดำรงตำแหน่งจนถึงปี พ.ศ. 2544 จึงได้ขอลาออกจากตำแหน่ง และพระมหาธีรพงษ์ ชยาภินนุทเมธี ดำรงตำแหน่งแทนจนถึงปี พ .ศ. 2546 ก็ได้ลาออก พระมหาพรรคชินธ ฒ์ (นิยม) วิริยเมธี จึงกลับเข้ามาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่อีก จนถึงปี พ .ศ. 2548 ก็ลาออกจากตำแหน่งไป พระมหาบุญมี ฐิตธมฺโม จึงดำรงตำแหน่งแทนจนถึงปี 2549 ก็ได้ลาออกไปอีก ในที่สุดผู้จัดการโรงเรียน พร้อมด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาและคณะครู จึงได้นิมนต์พระมหาพนพดล สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ถึงปัจจุบัน

รายนามผู้บริหารโรงเรียน

ตาราง 1 แสดงรายนามผู้บริหารโรงเรียน

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล – ฉายา	ตำแหน่ง	ระยะเวลา ดำรงตำแหน่ง
1	พระมหานิยม วิริยเมธี	ครูใหญ่	พ.ศ. 2538 – 2539
2	พระมหาประยูร กตเวที	รก.ครูใหญ่	พ.ศ. 2538 – 2539
3	พระมหาบุญมี ฐิตธมฺโม	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. 2539 – 2544
4	พระมหาธีรพงษ์ ชยาภินนุทเมธี	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. 2544 – 2546
5	พระมหาพรรคธินทนต์ (นิยม) วิริยเมธี	อาจารย์ใหญ่	พ.ศ. 2546 – 2548
6	พระมหาบุญมี ฐิตธมฺโม	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. 2548 – 2549
7	พระมหานพดล สุวณฺณเมธี	ผู้อำนวยการ	พ.ศ. 2549 – ปัจจุบัน

สถานที่ตั้งโรงเรียน

โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ตั้งอยู่เลขที่ 320 หมู่ 6 วัดบ้านใหม่ตำบลวังเหนือ อำเภอดำรงวิทยะ จังหวัดลำปาง รหัสไปรษณีย์ 25140 โทรศัพท์ & โทรสาร 0-5433-2259

ระยะห่าง ห่างจากตัวจังหวัดลำปาง 112 กิโลเมตร ห่างจากตัวอำเภอดำรงวิทยะ 3 กิโลเมตร พื้นที่โรงเรียน 3,590.50 ตรม. (7 ไร่ 2 งาน) มีพื้นที่ใช้สอย 3,662.40 ตรม.

อาณาเขตโดยรอบ

ทิศเหนือ: ติดถนนเข้าหมู่บ้าน บ้านใหม่หลายท่า หมู่ที่ 2 ตำบลวังซ้าย

ทิศใต้: ติดหมู่บ้านของชาวบ้าน บ้านใหม่ หมู่ที่ 6 ตำบลวังเหนือ

ทิศตะวันออก: ติดแม่น้ำวังและทุ่งนาชาวบ้าน

ทิศตะวันตก: ติดวัดบ้านใหม่

สภาพปัจจุบัน

ปัจจุบัน โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยได้รับอนุญาตจัดตั้งโรงเรียนทั้งสองระดับในคราวเดียวกัน เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2539 โดยมีพระครูวรธรรมานุสิฐ เป็นผู้จัดการโรงเรียน (ผู้ได้รับใบอนุญาตหรือ

หัวหน้าสถานศึกษา) และมีพระมหานพต สุวณฺณเมธี เป็นผู้อำนวยการ (ผู้บริหารสถานศึกษา) ในปีการศึกษา 2554 มีห้องเรียนจำนวน 9 ห้อง และมีนักเรียนที่เป็นพระภิกษุ – สามเณร จำนวน 157 รูป มีครูและเจ้าหน้าที่ 20 รูป/คน นักการภารโรง 1 คน แม่บ้าน 1 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2554) บุคลากรทุกคนได้รับอภิวินัยที่กำลั้งกาย กำลั้งใจ และความสามารถร่วมกัน บริหารโรงเรียนอย่างเต็มที่ เพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าและเป็นสถานศึกษาของเหล่า กุลบุตร ผู้มีอุปนิสัยใฝ่การศึกษา และเพื่อพัฒนาศักยภาพในด้านการศึกษาให้ยิ่งขึ้นไป

นโยบายของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา มีนโยบายในการบริหารสถานศึกษา ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนต้องสะอาด ร่มรื่น สวยงาม เป็นระเบียบ และเป็นแบบอย่างแก่สังคมและสถานศึกษาอื่น ๆ ได้
2. นักเรียนต้องปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ ดีและประพฤติตนให้ สมกับเป็นผู้สืบทอดศาสนาแห่งชาติ
3. บุคลากรต้องสมานสามัคคี มีระเบียบวินัย รู้จักเสียสละ รู้จักพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และปฏิบัติหน้าที่ที่ได้มอบหมาย โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของโรงเรียนเป็นที่ตั้ง
4. การบริหารงานการดำเนินงานทุกขั้นตอนต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บุคลากรทุกคนต้องรู้จักหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน
5. นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผ่านเกณฑ์วัดผลประเมินผลตามหลักสูตร
6. นักเรียนที่สำเร็จการศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข
7. นักเรียนที่ จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะต้องมีพื้นฐานความรู้ทางด้าน COMPUTER และใช้งานได้อย่างน้อย 5 เรื่อง คือ
 - 7.1 การใช้งานคอมพิวเตอร์เบื้องต้น MICROSOFT WORD, MICROSOFT EXCEL, MICROSOFT POWER POINT
 - 7.2 การใช้งาน INTERNET
 - 7.3 การผลิตสื่ออิเล็กทรอนิกส์ E-BOOK
 - 7.4 การเขียน Web application
 - 7.5 การติดตั้งและซ่อมบำรุงคอมพิวเตอร์
8. การบริหารงานมีความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา ชุมชนมีส่วนร่วมในการทำงานมากที่สุด

9. โรงเรียนจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชุมชนและสังคม รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

10. บริหารงานโดยใช้“กลยุทธ์พัฒนาโรงเรียน” เป็นแนวทางในการทำงานโดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมจัดทำแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

คำขวัญ ปรัชญา คติพจน์ และสีประจำโรงเรียน

คำขวัญประจำโรงเรียน : ศึกษา – ปฏิบัติ ยึดมั่นคุณธรรม สร้างสรรค์สังคม

ปรัชญาของโรงเรียน: วิชาयरณสมปนโน โส เสฏฺฐิโฐ เทวมนุสเสสุ

“ผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย”

คติพจน์ประจำโรงเรียน : นตฺถิ ปญญาสมา อาภา“แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

สีประจำโรงเรียน: เหลือง – ขาว

ความหมายของสีประจำโรงเรียน

สีเหลือง หมายถึง สัญลักษณ์แห่งความสว่าง ความรุ่งเรือง ที่เหล่าพุทธบุตรผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางเอาไว้พึงปรารถนา

สีขาว หมายถึง สัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์สะอาดของผู้ปฏิบัติตามหลักแห่งไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา

พระพุทธรูปประจำโรงเรียน: พระมงคลบพิตรวิทยาประภาส

ตราสัญลักษณ์ และอักษรย่อประจำโรงเรียน

ภาพ 1 แสดงตราสัญลักษณ์ และอักษรย่อประจำโรงเรียน

รูปเสมาธรรมจักร

เสมา หมายถึง หลักและฐานของการจัดการศึกษาตามแนวทางของโรงเรียนวิถิพุทธ

ธรรมจักร หมายถึง วงล้อแห่งการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ให้แพร่หลายไปทั่วทุกสารทิศ โดยไม่เลือกชนชั้นวรรณะ

อักษรย่อของโรงเรียน: บม.ว. (ย่อมาจาก โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา)

b = บริสุทธิ์ บริบูรณ์ ด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ตามหลักแห่งไตรสิกขาธรรม-คุณภาพ

m = มากล้น ด้วยเนื้อหาทั้งทางโลกและทางธรรม (ปริมาณ)

w = วัด มุ่งวัดผลประเมินผลทางด้านการเรียนการสอนโดยพัฒนาให้เข้ากับเทคนิค
และวิทยาการสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง (วิชาการ)

BM.W. BANMAI WITTAYA SCHOOL

B = BUDDIHIST หมายถึง ความเป็นพุทธศาสนิกชน

M = MENTALITY หมายถึง ความสามารถทางความคิด สติปัญญา และทัศนคติ

W = WORTHY หมายถึง ความเป็นผู้มีเกียรติและควรค่าแก่การเคารพยกย่อง

รหัสหนังสือส่งของโรงเรียน: ปส 02065205/.....

วิสัยทัศน์

ภายในปี 2552-2556 โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยามีความมุ่งมั่นจัดการศึกษา
และพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานคือ ให้เป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข โดยการจั
ดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ภายใต้การสนับสนุนด้วยกระบวนการบริหารจัดการที่
ยึดโรงเรียนเป็นฐาน และมีระบบการประเมินคุณภาพอย่างต่อเนื่องดังนี้

1. ด้านอาคารและสถานที่และสื่อการสอน

พัฒนาอาคารสถานที่ สื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษาให้ทันสมัย มีความพร้อม
และเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนด้านผู้บริหารพัฒนาระบบการประเมินภายในอย่างต่อเนื่อง
โดยการจัดทำแผนกลยุทธ์ และมีการติดตามประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

2. ด้านครูผู้สอน

พัฒนาและส่งเสริมให้ครูได้รับการอบรมในวิชาที่สอน และเข้าร่วมกิจกรรม
เพื่อพัฒนาให้เกิดทักษะความชำนาญในการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนมีการ
ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยนำผลการประเมินมาพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพ

3. ด้านผู้เรียน

พัฒนาระบบการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดการเรียน
การสอนแบบบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะ
ที่จำเป็นตามหลักสูตร รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นคว้า ศึกษาข้อมูลความรู้
และทักษะในด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีความชื่นชมและชื่นชอบในกิจกรรม
นันทนาการ/สันทนาการ โดยจัดให้มีกิจกรรม /ชมรมตามกลุ่มสาระต่าง ๆ (เช่น ชมรม วาทยศิลป์
ชมรมนักจัดรายการวิทยุสมัครเล่น) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พัฒนาผู้เรียนในด้านสันทนาการและ
นันทนาการอีกประเภทหนึ่งด้วย

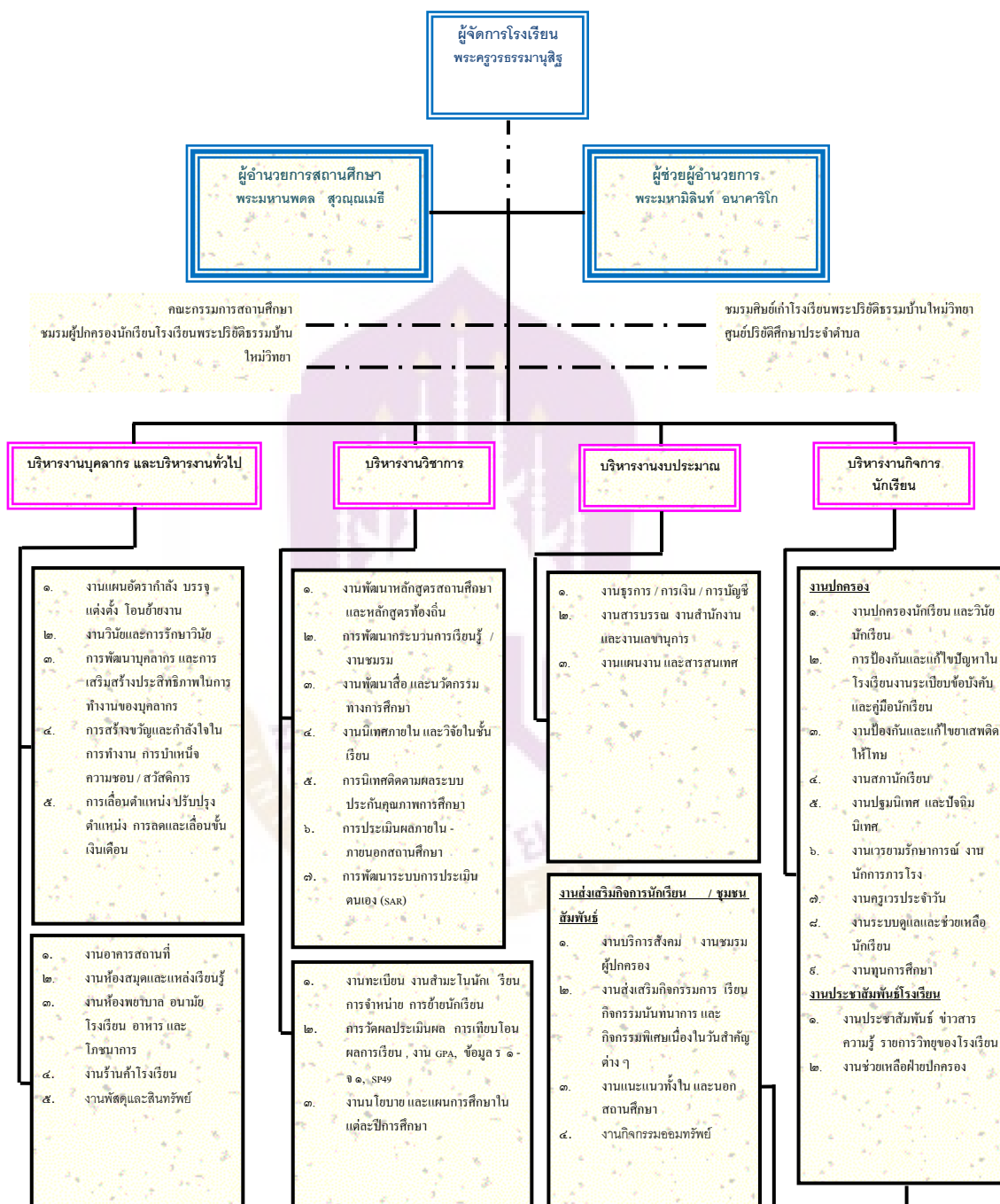
พันธกิจ

จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทุกระดับได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานด้านผู้เรียนส่งเสริมพัฒนาครู ผู้บริหาร และบุคลากร ให้มีคุณภาพ ประสิทธิภาพตามมาตรฐาน และผ่านการประเมินวิทยฐานะ มีการบริหารจัดการ การประกันคุณภาพภายใน ระบบข้อมูลสารสนเทศ ระบบการเงินและพัสดุอย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา จัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีความสะอาด สวยงาม และร่มรื่น มีวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน สื่อ และเทคโนโลยีทางการศึกษาที่ทันสมัย ครบครัน จัดกิจกรรมให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และมีความพึงพอใจ

เป้าประสงค์

1. นักเรียนร้อยละ 80 ขึ้นไป ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และได้รับรองมาตรฐาน ด้านผู้เรียนบุคลากรทุกคนได้รับการรับรองคุณภาพประเมินคุณภาพภายใน ภายนอกสถานศึกษา
2. โรงเรียนมีการจัดการบริหารจัดการ การประกันคุณภาพภายใน ระบบการเงิน พัสดุ อย่างมีประสิทธิภาพ โปร่งใส พร้อมให้ตรวจสอบได้ตลอดเวลาโรงเรียนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีแหล่งเรียนรู้ มีวัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีทางการศึกษาครบทุกกลุ่มสาระ
3. ผู้ปกครองและชุมชนร้อยละ 80 ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ประชุมสัมมนา พัฒนาคุณภาพการศึกษาและมีความพึงพอใจ

การบริหารองค์การของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง (โครงสร้างการบริหาร)

ภาพ 2 แสดงโครงสร้างการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา

แนวคิดการบริหารงานแบบพุทธวิธี

สรุปแนวคิดและการบริหารแบบพุทธวิธีนั้น ได้มีนักวิชาการทั้งที่เป็นพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

สมหวัง วิทยาปัญญาพนธ์ (2543, หน้า 1) ได้กล่าวว่าการบริหารเชิงพุทธแนวพุทธทาสไว้ว่า เป็นการบริหารที่ ต้องอาศัยการบริหารด้วยสติปัญญา ด้วยความไม่เห็นแก่ตัว ไม่บริหารด้วยกิเลสตัณหา หรือความอยาก คำว่า พุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน การบริหารเชิงพุทธ คือ บริหารอย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ซึ่งจะต้องบริหารด้วยความพอดี ความไม่เห็นแก่ตัว ทำแล้วได้ประโยชน์ ใช้สติปัญญาในการบริหาร อิงหลักธรรม วิเคราะห์วิจัยเป็นขั้นเป็นตอน ไม่มีทุกข์ ทุกข์ขึ้นตอนทำงาน ใช้สติปัญญาเมื่อผิดพลาด มีอุดมคติเห็นถูกต้อง สามารถนำไปใช้ในการบริหารงานทั่วไป บริหารคนและบริหารการศึกษา

บริหารแบบพุทธ คือ บริหารงานแล้วยังเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น และผู้เบิกบานในทุกขั้นตอน การทำงานของสิ่งที่จะบริหาร ผู้รู้คือรู้ในสิ่งที่ควรรู้ ไม่จำเป็นต้องรู้ทั้งหมด มิเช่นนั้นจะเป็น “ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด ” สิ่งที่จำเป็นคือต้องรู้ในสิ่งที่ทำงานอย่างแท้จริง และต้องมีสิ่งควบคุมความรู้ เพื่อป้องกันการนำเอาความรู้ไปใช้ในทางที่มีชอบ การรู้ต้องรู้ที่ถูกต้อง ไม่รู้อย่างหลับ เช่น ทางไสยศาสตร์ ต้องรู้ว่าต้องพึ่งตนเอง พึ่งธรรมชาติ มาใช้ในการบริหารในการทำงาน พระพุทธเจ้าเน้น ต้องพึ่งตนเอง ต้องปฏิบัติด้วยตนเองและแก้ไขความผิด ชั่วบกพรองด้วยตนเอง

ผู้ตื่น คือ ตื่นจากหลับ ทั้งทางโลกและทางธรรม

ผู้เบิกบาน คือ มีความเมตตา กรุณา ไม่มีอคติ ยึดธรรมะเป็นหลัก ไม่ยึดตัวกูเป็นหลัก และไม่เห็นแก่ตัว หลักการแบบพุทธ คือ ทุกปัญหาที่พบ จะไม่ทุกข์ ไม่ท้อถอย ไม่ผิดหวังต่อความผิดพลาด มีข้อผิดพลาดก็เอามาแก้ไขโดยไม่ทุกข์

ส่วนพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต , 2549 , หน้า 38-43) ได้กล่าวถึงหลักอันเป็นแนวทางที่เป็นทฤษฎีในทางบริหารของพระพุทธศาสนานั้นคือ การบริหารที่ดี มีหลัก ดังนี้

1. หลักจักขุมา (วิสัยทัศน์)
2. วิธูโร (วางแผนรอบคอบ)
3. นิสสยสัมปันโน (รอบรู้ คน งาน สถานที่)

สำหรับการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมมาธิปไตย การบริหารงานบุคคลที่อาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิธีการที่เน้นการเรียนรู้โดยการฝึกอบรมปฏิบัติงาน มากกว่า

ทฤษฎี พระพุทธองค์ยึดหลักการบริหารที่เน้นให้ดู ให้เห็น ให้ปฏิบัติ ด้วยการทำให้เป็นแบบอย่าง พุทธวิธีที่เน้นการสื่อสารเพื่อการบริหารคือ

1. สันทลสนา (มีความแจ่มแจ้ง)
2. สมาทปนา (จงใจ)
3. สมุตเตชนา (แก้ลัทธิ)
4. สัมปหังสนา (ความร่าเริง)

เช่นเดียวกับที่อุทัย เอกสะพัง (2541, หน้า 18) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารการศึกษา ตามแนวพุทธศาสนาต้องอาศัยปัญญา หรือความรู้ 3 อย่างในการบริหาร คือ

1. สุตมยปัญญา ความรู้อันเกิดจากการสดับตรับฟัง
2. จินตามยปัญญา ความรอบรู้เกิดแต่การคิดพิจารณา หาเหตุผล
3. ภาวนามยปัญญา ความรอบรู้เกิดแต่การฝึกฝนอบรมตนด้วยการลงมือปฏิบัติ

จนเกิดเป็นประสบการณ์

ขณะที่ นวพร เรื่องสกุล (2549, หน้า 155) กล่าวถึงเรื่องการบริหารแบบพระพุทธเจ้า ว่าพระพุทธเจ้าทรงก่อตั้งบริหารพระศาสนา และการที่พระพุทธศาสนาอยู่ยาวนานมาจนใกล้ จะครบ 2,600 ปีนี้ มีเหตุ 2 ประการที่น่าสนใจคือ

1. ความเป็นสุตยอด ซี อี โอ ของพระศาสนา
2. พระพุทธศาสนามีความสุขยอดแห่งคำสอน อันได้แก่ พระธรรมที่ทนต่อการพิสูจน์ และพระวินัยที่รักษากองศ์กรสงฆ์ไว้ได้ พระพุทธศาสนาจึงมีความน่าสนใจในแง่การบริหารที่มี ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นอย่างยิ่ง

ส่วนพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อุตตลิวมหาเถร 2545, หน้า 12) ได้กล่าวว่า การบริหาร เจริญพุทธ คือ การบริหารที่พระพุทธเจ้า วางหลักปฏิบัติไว้ปฏิบัติ ที่เรียกว่า ไตรสิกขา เป็นหลักการที่ สาวกต่างรู้ดีว่าเป็นหลักการในแง่ตนเอง และการบริหารในเชิงภายนอก ธีระการ คือ

1. ศีล
2. สมาธิ
3. ปัญญา

ในขณะที่รัชกุล ปฐมทศพร (2547, หน้า 20-35) ได้กล่าวถึงการบริหารโดยอาศัย ศีล สมาธิ ปัญญา นับว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธว่า ชีวิตมนุษย์ จะสมบูรณ์ ได้เพราะอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ อันประกอบด้วย

1. อธิศีลสิกขา การศึกษาติดต่อสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม อันได้แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งสรรพสัตว์ และสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ

2. อธิจิตตลิกขา การศึกษาทางด้านจิตใจ หรือระดับจิตใจของมนุษย์ เช่น การพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ของจิตใจ ในด้านคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา มีไมตรี

3. อธิปัญญาสิกขา การศึกษาเพื่อพัฒนาปัญญาให้รู้จริง เริ่มจากความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่ถูกเข้าสู่ความเป็นจริง

นอกจากนี้ สุริย์ มีผลกิจ (2550, หน้า 172) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารการศึกษาแนวพุทธศาสตร์ ตามหลักพรหมวิหารธรรม (ธรรมอันเป็นอยู่ของผู้ใหญ่) ว่า พรหมวิหารธรรมคือ หลักธรรมของพระพรหม ธรรมที่สามารถทำให้มนุษย์เป็นพรหม อันประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ คือ

1. เมตตา ความรัก ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข
2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากความทุกข์
3. มุทิตา ความยินดีด้วย พลอยยินดี ในเมื่อผู้อื่นมีความสุข
4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง มีจิตเที่ยงธรรมดุจตราขึง

สำหรับการบริหารที่เป็นยอดของการบริหารนั้น คือ ทศพิธราชธรรม อันเป็นธรรมของพระราชชาติทรงธรรม คุณธรรมของผู้นำประเทศ คุณธรรมของผู้บริหารทั่วไป อันประกอบด้วย

1. ทาน การให้ การสละทรัพย์สิ่งของ
2. ศีล ความประพฤติดีงาม
3. ปริจาคะ การบริจาค การให้
4. อาชวะ ความเป็นผู้ซื่อตรง ซื่อสัตย์
5. มัทวะ ความอ่อนโยน
6. ตบะ ความพากเพียรแผดเผากิเลสตัณหา
7. อักโกธะ ความไม่โกรธ กิริยาที่ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ
8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ลำบาก
9. ขันติ ความอดทน
10. อวิโรธนะ ความหนักแน่นเป็นกลาง

ส่วน ปรีชา ช้างขวัญยืน (2542, หน้า 33) ได้กล่าวถึงผู้ปกครองหรือพระราชว่าไม่ควรละเลยทศพิธราชธรรม หรือจักรวัตติธรรมว่า ผู้ปกครองไม่พึงละเลยธรรมเหล่า นี้คือ

1. ทาน 2. ศีล 3. การเสียสละ 4. ความซื่อตรง 5. ความอ่อนโยน 6. ความเพียร 7. ความไม่โกรธ 8. ความไม่เบียดเบียน 9. ความอดทน 10. ความตั้งมั่นในธรรม

สำหรับการบริหารขั้นพื้นฐานที่ต้องมีนั้น ควรใช้หลักสังคหวัตถุธรรม ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และประสานหมู่ชนให้เกิดความสามัคคี อันประกอบด้วยหลัก

1. ทาน การให้ คือความเอื้อเฟื้อ
2. ปิยวาจา มีวาจาเป็นที่รัก กล่าวคำสุภาพไพเราะ
3. อุตถจริยา ขวนขวายบำเพ็ญสาธารณประโยชน์
4. สมานัตตตา ทำตนเสมอต้น เสมอปลาย

ด้านพระราชจริยวัตรปฏิภาณ (พิพิธธรรมสุนทร, 2550, หน้า 6) ได้กล่าวถึงหลักการเป็นผู้นำในทางศาสนา เช่นเดียวกับการบริหารพระศาสนาของพระพุทธเจ้าว่า การเป็นผู้บริหารนั้นต้อง

1. มีความรู้กว้างขวาง
2. มีความไว้ใจคน
3. ให้โอกาสคน
4. มีความดำริ ก้าวหน้า
5. เมื่อเกิดปัญหาต้องรีบแก้ไข
6. ป้องกันภัยทำร้าย

ขณะที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2543, หน้า 5-15) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของผู้บริหารนั้น ต้องมีความประเสริฐ ในทางพระศาสนาพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า การดำเนินชีวิตที่ประเสริฐนั้น คือ การดำเนินตามมรรคมีองค์ 8 มีหลายข้อธรรมมาก แต่สามารถย่อลงเป็นหลักธรรม 3 ประการ คือ หลักแห่งไตรสิกขา ซึ่งก็คือศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง เพราะศีล สมาธิ ปัญญา มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ รวมทั้งการพัฒนาด้วย

สำหรับ ธนภณ สมหวัง (2541, หน้า 29-31) ได้ศึกษางานของพระเถระที่มีความรู้และมีคุณธรรมเป็นเลิศในเรื่องทฤษฎีหรือแนวคิดทางด้านการบริหารและการจัดการองค์กรของพระพุทธมกุฎาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) นั้น พบว่า มีประโยชน์มากสำหรับการนำไปใช้ในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่อง ผู้นำโดยได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องภาวะผู้นำ ผู้นำที่ดีนั้นมีลักษณะดังนี้

ประการแรก ตัวเองต้องดี ต้องเป็นแบบอย่างได้ คือ ต้องทำดีเป็นตัวอย่างแก่เขาและมีความรู้ความสามารถที่จะนำเขาได้

ประการต่อไปนอกจากเป็นกัลยาณมิตรให้กับเขาแล้วตัวเองก็ต้องมีกัลยาณมิตรด้วย คือ ต้องเลือก ต้องหาที่ปรึกษาและเพื่อนร่วมงาน ที่ดี ลักษณะนี้แสดงถึงความเป็นคนที่ไฟแสวงปัญญา หมายความว่า ในการทำงาน หรือจะนำเขาไปนั้น ไม่ใช่ว่าตัวผู้นำเองจะทำได้คนเดียว แต่จะต้องฟังเสียงผู้อื่น และไฟแสวงปัญญาอยู่เสมอด้วย ข้อนี้สำคัญมาก แม้แต่เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า ต้องมี หลักข้อนี้ คือ ต้องมีที่ปรึกษาที่ไต่ถามจะได้แสงปัญญา ค้นคว้าหาความรู้ให้ทันต่อความเป็นไป และได้ความคิดที่จะมาใช้ในการปกครองหรือดำเนินกิจการ

ประการต่อไปผู้นำก็ต้องตั้งอยู่ในความไม่ประมาท คือ มีสติ คอยตรวจตราสถานการณ์ ความเปลี่ยนแปลงเป็นไป และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อะไรก็ตามที่เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อชีวิต ต่อองค์กร ต่อชุมชน ต่อสังคม ไม่พลาดสายตา จับเอามาตรวจตราพิจารณาทั้งหมดแล้ว ดำเนินการหาเหตุ หาปัจจัย และหาทางแก้ไข ปรับปรุง

ผู้นำต้องมองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง ซึ่งเป็นลักษณะทางปัญญา คนที่เป็นผู้นำนั้น แหม่นอน ว่าปัญญาสำคัญที่สุด คุณสมบัติข้อนี้อาจจะใกล้เคียงกับคำว่า มีวิสัยทัศน์ แต่คงไม่ใช่เท่านั้น มองกว้าง คือไม่ใช่มองอยู่แค่องค์กรหรือชุมชนของตน แต่มองไปทั่ว ไม่ว่าจะอะไรที่เกี่ยวข้องมีผลส่งมาหรือมี อิทธิพลกระทบจากภายนอก จากสังคมอื่น จากคนพวกอื่น กลุ่มอื่น จากปัญหาของโลก จากกระแส โลกการวิวัฒน์ อะไรต่าง ๆ ก็รู้เท่ารู้ทัน

คิดไกล หมายความว่า คิดในเชิงเหตุปัจจัย ทั้งสาวไปข้างหลังและสืบไปข้างหน้า คือ เหาภาวะหรือสถานการณ์ปัจจุบันตั้ง แล้วใช้ปัญญาสืบสาวหาเหตุปัจจัยในอดีต ย้อนยาวไปให้เห็นว่า ที่เป็นอย่างนี้ เป็นเพราะอะไร

สอดคล้องกับ ปราชญา กล้าผจญ (2549, หน้า 53) ที่ได้กล่าวถึงจริยธรรมของข้าราชการว่า ข้าราชการคือ ผู้ปฏิบัติงาน ต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าแผ่นดิน หรือผู้ปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ประชาชนได้รับความพึงพอใจและยินดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่ที่ตนได้รับ มอบหมายอันประกอบด้วยหลักธรรม ดังนี้

1. จงแสดงความสามารถให้ปรากฏ
2. อย่ากล้าจนเกินพอดี
3. อย่าขาดจนเสียราชการ
4. อย่าประมาท
5. ต้องมีความรู้ ความประพฤติ ความสะอาดในการปฏิบัติหน้าที่จนเป็นที่ไว้วางใจ
6. รักษาความลับของทางราชการ
7. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริต
8. ทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความเที่ยงธรรม
9. มีความฉลาดในหน้าที่ราชการ
10. กล้าหาญในการสั่งราชการ
11. มีความอ่อนน้อมถ่อมตน
12. อย่ายกตนเสมอท่าน
13. ตามหลังผู้ใหญ่ด้วยหลักการ
14. วางตนเหมาะสม

15. อย่าตีตนเสมอท่าน

เช่นเดียวกับ กมล ฉายาวัดนะ (2549, หน้า 12) ที่ได้กล่าวถึง คุณธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารงานแบบพุทธนั้นมีมากมาย เพราะพระ พุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาช้านาน หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลกำหนดชีวิต การทำมาหากิน ค่านิยมและพิธีกรรม ตลอดจนการศึกษาที่เกี่ยวข้อง หลักธรรมดังกล่าว ได้แก่

1. อริยสัจ 4 (ธรรมที่เป็นจริง)
2. พรหมวิหารธรรม 4 (ธรรมของพระพรหม)
3. อิทธิบาทธรรม 4 (ธรรมของความสำเร็จ)
4. สังคหัตถุธรรม 4 (ธรรมของการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน)
5. สปัปฺริสธรรม 7 (ธรรมของคนดี)
6. ทศพิธราชธรรม 10 (ธรรมของพระราชา ผู้นำ)

ส่วนพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต, 2547, หน้า 15) ได้กล่าวว่า การบริหารคนโดยทั่วไปอาจมองเป็นเรื่องของชาวบ้าน ไม่เกี่ยว กับพระสงฆ์ มากเท่าใดนัก แต่ถ้ามองให้ดีแล้ว เรื่องนี้เกี่ยวกับพระสงฆ์ และพระพุทธศาสนามาก เพราะว่า ในพระพุทธศาสนา ก็มีสถาบันมีองค์การที่จะต้องมีการบริหาร อันนี้ก็คือคณะสงฆ์หรือเรียกว่า ภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่า คณะสงฆ์ เวลานี้ฝรั่งมายอมรับบอกว่า คณะสงฆ์นี้เป็นองค์การที่มีอายุยืนยาวที่สุดในโลก ไม่ปรากฏว่ามีองค์การใดในโลกตะวันตก ตะวันออกที่ไหนอื่นที่จะยั่งยืนอยู่ได้ มีแต่เกิดมาแล้วก็ล่มสลายจบสิ้นไป แต่คณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงตั้งมา 2,500 กว่าปี อยู่มาได้จนบัดนี้ แสดงว่า ความยั่งยืนของคณะสงฆ์จะต้องมีวิธีการบริหารอะไร ที่จะทำให้อยู่ได้ยั่งยืน มั่นคง

พุทธวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการบริหารจัดการพระศาสนานั้น พระองค์ทรงใช้หลักการเบื้องต้นในการบริหารจัดการ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับประชาชน (พระเทพเวที ป.อ.ปยุตฺโต, 2533, หน้า 624) ที่ว่า การฝึกหัดจัดการคน ควรใช้หลัก 3 ประการ นั้นคือ ปรียัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เพื่อความเรียบร้อยของหมู่คณะ ดังที่ สมหวัง วิทยาปัญญา (2547) ได้ศึกษาหลักพุทธวิธีในการ บริหารการศึกษาว่า พระพุทธศาสนาได้วางแนวทางในการบริหารพระศาสนาไว้ 3 ประการ คือ 1. แนวปรียัติ 2. แนวปฏิบัติ 3. แนวปฏิเวธ เพื่อไว้ระดับระครองในการบริหารงานทุกองค์การ

ขณะที่ สุชีพ ปุณฺณานุกาพ (2532, หน้า 251) ได้กล่าวถึงหลักการบริหารงานทางด้านพระพุทธศาสนาไว้ว่า พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่ สอนให้ถือธรรม คือความถูกต้องตามเหตุ และผลเป็นประมาณ ที่เรียกว่า การบริหารแบบธรรมมาธิปไตย ไม่สอนให้ถือตนเองเป็นใหญ่

หลักคำสอนเรื่องผู้เห็นธรรมเชื่อว่าเห็นพระพุทธเจ้า คำสอนเรื่องอามิสบวชาและปฏิบัติบวชา และการตั้งพระธรรมวินัยไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์ของพระพุทธเจ้า ก็เป็นการเน้นการบริหารแบบธรรมาธิปไตยเหมือนกับที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับประชาชน(พระเทพเวที 2533, พระสูตรต้นตปิฎก เล่มที่ 20, หน้า 168) ว่า หลักการบริหารในทางพระศาสนามี 3 คือ 1. อัตตาธิปไตย การถือตนเป็นใหญ่ 2. โลกาธิปไตย การถือโลกเป็นใหญ่ 3. ธัมมาธิปไตย การถือธรรมเป็นใหญ่ การบริหารการศึกษาตามแนวทางแห่งธรรมาธิปไตย คือการบริหารที่ยึดหลักการ หลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินงานเพราะพระพุทธศาสนามีวิธีการบริหารที่ตรงไป ตรงมาเป็นอย่างที่ดีด้วย อานิสงส์แห่งธรรมาธิปไตย

สอดคล้องกับที่ ไสว มาลาทอ(2542) ได้กล่าวถึง ธรรมพิเศษสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาครู อาจารย์ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการสั่งสอนให้การศึกษาแก่ผู้อื่นโดยเฉพะผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ จะต้องมีความสมบัติพิเศษเพิ่มเติมจากธรรมในการครองตน ครองคน และครองงาน เรียกว่ากัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ ดังนี้

1. บีโย นารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง ชวนให้ผู้เรียนอยากเข้าไปปรึกษาได้ถาม
2. ครุ นำเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย
3. ภาวะนียโย นำเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ทรงภูมิปัญญาแท้จริง และเป็นผู้ฝึกฝน ปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่องควรเอาอย่างทำให้ศิษย์เย้ยอ้างและรำลึกถึง ด้วยความซาบซึ้ง มั่นใจและภาคภูมิใจ
4. วัตตา จะ รู้จักพูดให้ได้ผล คือรู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูด อะไร อย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดี
5. ว่าจะะ นักชะโม อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ชักถามแม้จุกจิก ตลอดจนคำล่วงเกิน และคำตักเตือนวิพากษ์วิจารณ์ ต่าง ๆ อดทนฟังได้ ไม่เปื้อนในเสียอารมณ์
6. คัมภีร์ญจะ กะถัง กัตตา แถลงเรื่อล้าลึกได้ คือกล่าวชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ยุ่งยากลึกซึ้ง ให้เข้าใจได้และสอนศิษย์ให้ได้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้
7. โนจัญ สุวานะ นิโยชะเย ไม่ชักนำในอฐานะ คือ ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียหรือเรื่อยไหลไหลไม่สมควร

เช่นเดียวกันกับที่ บุรุษชัย จงกลณี (ม.ป.ป, หน้า 50-57) ได้กล่าวถึงคุณธรรมของนักบริหารว่าการเป็นนักบริหารที่ดีนั้น ควรใช้ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์ต่อการปกครอง เพราะการปกครองโดยธรรมย่อมมีประโยชน์ เป็นอุดมการณ์สูงส่งในหลักการ

ปกครอง การยึดถือหลักศาสนธรรมเป็นหลักในการปฏิบัติงาน ย่อมจะมีส่วนเสริมสร้างต่อการมีอำนาจในการครองใจคน และอำนาจตามตำแหน่งของผู้เป็นหัวหน้าอยู่มาก หลักธรรมที่ส่งเสริมการปกครองดังกล่าวประกอบด้วยหลักพรหมวิหารธรรม 4 คือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐหรือผู้มีจิตใจยิ่งใหญ่กว้างขวางดุจพระพรหม 4 อย่างต่อไปนี้

1. เมตตา ความรักคือความปรารถนาดีไม่มีตรี
2. กรุณา ความสงสาร
3. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี
4. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง

หลักแห่งการอยู่ร่วม อาศัยซึ่งกันและกันในสังคม เรียกว่า สังคหวัตถุธรรม ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจคน และประสานหมู่ชนไว้สามัคคีคือ

1. ทานให้ปัน คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือกล่าวคำสุภาพ ไพเราะน่าฟัง
3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือด้วยแรงกาย และช่วยเหลือกิจการ
4. สมานัตตา เอาตัวเข้าสมาน ทำตัวให้เข้ากับเขาได้

ส่วนหลักแห่งการบริหารที่วางไว้ 3 ประการนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องพยายามใช้อย่างมีศิลปะ เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ผู้บริหารต้องประสบแน่นอนในเรื่องการบริหาร หลัก 3 หลักที่ว่า คือ

1. อุตตาริบัติย การบริหารที่ตนเองเป็นใหญ่
2. โลกาธิปไตย การบริหารที่ถือโลกเป็นใหญ่ ถือเสียงข้างมากถือธรรมเป็นใหญ่

ถือหลักการความจริง ความถูกต้องดีงาม

3. ธรรมาธิปไตย การบริหารโดยยึดถือธรรมเป็นหลัก

ขณะที่องค์ประกอบอีกประการที่จะขาดไม่ได้ เพราะเป็นคุณลักษณะที่ ผู้บริหารพึงตระหนักและมีความประพฤติ นั่นคือหลักอคติ (ความลำเอียง) เพราะเป็นหลักที่ทำให้ขาดจากความเป็นผู้นำ

1. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบ
2. โทสาคติ ลำเอียงเพราะชัง
3. โมหาคติ ลำเอียงเพราะหลง
4. ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

จากหลักธรรมดังกล่าว จะเห็นได้ว่า คำสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองของชาติเป็นอย่างยิ่ง

ทำนองเดียวกันกับที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต , 2549, หน้า 54-60) ได้กล่าวการบริหารพระศาสนาในเชิงรุกและการบริหารทั่วไปว่า จะต้องเป็น การบริหารด้วย ปัญญา ปัญญา มี 3 ชั้น คือ

1. สุตมยปัญญา ปัญญา รู้จำ
2. จินตามยปัญญา ปัญญา รู้คิด
3. ภวานามยปัญญา ปัญญา รู้ทำ

ส่วนสำนักเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2546, หน้า 23) กล่าวถึงหลักการปกครอง ตามหลักพระพุทธศาสนาว่า การบริหารการปกครองที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บริหารปกครอง คณะสงฆ์นั้น มีหลัก 3 ประการ ที่ทรงใช้ในการบริหารคือ

1. ใช้หลักธรรมมาธิปไตย คือการบริหารโดยอาศัยหลักแห่งเหตุและผลแห่งธรรม
2. เคารพนับถือกันตามพระธรรมวินัย ไม่ถือชั้นวรรณะ และยศ ชาติกำเนิด
3. แบ่งปันประโยชน์ที่เกิดขึ้นตามหลักแห่งความเสียสละ ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน

โดยที่ ปรีชา ช่างขวัญยืน (2542, หน้า 197) กล่าวถึงผู้ปกครองว่า การเป็นผู้บริหารนั้น สิ่งสำคัญคือ ไม่ควรลืมธรรมสำหรับเป็นตัวหลักการปกครอง 3 ประการ ซึ่งอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยกันประดับประดาหลักการบริหารให้หลักเกณฑ์ อันประกอบด้วย

1. อุตตธาธิปไตย การบริหารที่ถือตน ความคิด การกระทำตนเองเป็นใหญ่
2. โลกาธิปไตย การบริหารที่ถือ โลก สังคมรอบตัวเป็นใหญ่
3. ธรรมาธิปไตย การบริหารที่ถือธรรม ความเป็นเหตุเป็นผลเป็นใหญ่

ขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2549, หน้า 40-41) ได้กล่าวถึงหลักธรรม สำหรับนักปกครองว่า ธรรมะของผู้ปกครอง ตามหลักพุทธศาสนานั้น ท่านแสดงไว้มากมาย มีทั้งคำสอนแบบบรรยาย ทั้งข้อความสั้น ๆ เป็นคติ อย่างที่เรียกกันว่า สุภาษิต และหลักธรรม ที่จัดไว้เป็นหมวด ๆ ตามจำนวนข้อธรรมในแต่ละชุด อันได้แก่ ราชธรรม 10 จักรวรรดิธรรม 12 สังคหวัตถุธรรม 4 ราชพละหรือขัตติยพละ 5 พรหมวิหารธรรม 4 สังคหวัตถุธรรม 4 สัมปยุตธรรม 7

ทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่า เป็นการปกครองแบบธรรมาธิปไตย ที่ยึดธรรมะเป็นหลัก ในการปกครองนั่นเอง

เช่นเดียวกับที่ เกษม วัฒนชัย(2546, หน้า 14) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนสมัยใหม่นั้น จะไม่ให้ผู้อำนวยการหรือค ณะใหญ่บริหารคนเดียวหมดทุกอย่าง จะให้ผู้แทนประชาชนมาเป็น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสะท้อนความต้องการในการจัดการศึกษาของ โรงเรียน เห็นได้ว่าในปัจจุบันนี้ได้เน้นหลักธรรมหรือธรรมาภิบาลในการบริหารสถานศึกษา

โดยหลักนิติธรรม คุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมี ส่วนร่วม หลักความคุ้มค่า นับว่ามี ส่วนสำคัญเป็นอย่างสูงในการจัดการศึกษา

นอกจากนี้พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 4) ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนา และหลักคำสอนว่า พระพุทธศาสนาเป็นคำสอนสายกลางหรือสอนความพอดี ในเรื่องนี้ ก็เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ คำสอนในพระพุทธศาสนาดำเนินสายกลาง ระหว่างการเพิกเฉยไม่ใส่ใจ เสียเลยต่อเรื่อง ที่จะต้องปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กับการตราบทบัญญัติเป็นกฎข้อบังคับที่เคร่งตึง ตายตัว พระพุทธศาสนาสอนแนวทางความประพฤติตามหลักสังฆกรรมที่เป็นอภิลิโก ว่าด้วย ประโยชน์สุขที่พึงได้ อันเกิดจา กการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันโดยใช้ปัญญา ด้วยเมตตา กรุณา และ พรีอมนกันนั้น ก็มุ่งให้บรรลุถึงอิสรภาพทางจิตปัญญาที่เป็นจุดหมายสูงสุดถึงขั้นที่ทำให้อยู่ในโลก ได้โดยไม่ติดโลกหรืออยู่เหนือโลก

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็น “จริยธรรมเชิงบวก ” ประโยชน์สุขคือ จุดหมาย หาใช้ทรัพย์และอำนาจไม่ พระพุทธศาสนาถือว่า สังคมเป็นสื่อกลาง ที่ช่วยให้ทุกคนมีโอกาส อันเท่าเทียมกันที่จะพัฒนาตนเองและเข้าถึงประโยชน์สุขได้มากที่สุด และนำเอาจริยธรรม มาใช้เพื่อเกื้อหนุนจุดหมาย หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนานั้น สามารถนำมาและใช้ในชี วิต การบริหารงานบริหารตนได้หลายด้าน หลายแนวทาง อาทิ การวางฐานชีวิตให้มั่นคง

ด้วยกฎข้อที่ 1 เว้นความชั่ว 14 ประการ

1. เว้นกรรมกิเลส 4
2. เว้นอคติ 4
3. เว้นอบายมุข 6

ด้วยกฎข้อที่ 2 เตรียมทุนสำหรับชีวิต 2 ด้าน

ด้านที่ 1 เลือกสรรคนที่จะเสวนา

1. รู้ทันมิตรเทียม
2. รู้ถึงมิตรแท้

ด้วยกฎข้อที่ 3 รักษาความสัมพันธ์ 6 ทิศ

1. ทำทุกทิศให้เกษมสันต์ ด้วยความกตัญญูทุกเวที

ทิศที่ 1 บิดามารดา

ทิศที่ 2 ครูอาจารย์

ทิศที่ 3 ภรรยา

ทิศที่ 4 มิตรสหาย

ทิศที่ 5 คนรับใช้และคนงาน

ทิศที่ 6 พระสงฆ์

ด้วยกฎแห่งจุดหมายของชีวิต 3 ด้าน

1. ด้านที่ 1 จุดหมายเพื่อตน
2. ด้านที่ 2 จุดหมายเพื่อผู้อื่น
3. ด้านที่ 3 จุดหมายร่วมกัน

ด้วยกฎแห่งคนมีศีลธรรม (สมาชิกในหมู่อารยธรรม)

1. มีสุจริตทั้งสาม
2. ประพฤติตามอารยธรรม
3. อย่างต่ำมีศีล 5

ด้วยกฎแห่งคนที่มีคุณแก่ส่วนรวม (สมาชิกที่ดีของสังคม)

1. มีพรหมวิหาร
2. บำเพ็ญการสงเคราะห์

ด้วยกฎแห่งคนผู้เป็นส่วนร่วมที่ดีของชุมชน (สมาชิกที่ดีของชุมชน)

1. พึ่งตนเองได้
2. อยู่ร่วมในหมู่ด้วยดี

ด้วยกฎแห่งคนมีส่วนร่วมในการปกครองที่ดี (สมาชิกที่ดีของรัฐ)

1. รู้หลักอธิปไตยในการปกครอง
2. มีส่วนในการปกครอง

ด้วยกฎแห่งคนผู้นำรัฐ (พระมหากษัตริย์ หรือผู้ปกครองบ้านเมือง)

1. ทรงทศพิธราชธรรม
2. บำเพ็ญกรณียกิจของจักรพรรดิ
3. ประกอบราชสังคหะ
4. ละเว้นอคติ

ด้วยกฎแห่งคนประสบความสำเร็จ (ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ)

1. หลักความเจริญ
2. หลักความสำเร็จ
3. หลักเฟล็ด โภธิญาณ (ความรู้ที่เท่าทัน)

เช่นเดียวกับที่สมหวัง วิทยาปัญญาพนธ์ (2547, หน้า 2-3) ได้ให้ความหมายความเป็น

นักบริหาร นักปกครองไว้ว่า นักบริหาร นักปกครอง ผู้นำ ผู้จัดการ หัวหน้าครอบครัว ควรที่จะใช้หลักทศพิธราชธรรม ในปกครองหรือการบริหารงานมี ทาน ศีลจาค ชื่อตรง อ่อนน้อมถ่อมตน

กำจั้ดบَاب ไม้โกรร ไม้เบียด เบียดน อดทน มั่นคงในธรรม ทศพิทธราชธรรมหรือธรรมะสำหรับ
นักบริหาร 10 ประการ คือ

1. การให้ทานเพื่อลดความตระหนี่ ลดกิเลส สร้างมิตรไมตรีกับเพื่อนร่วมงาน ช่วยเหลือ
ผู้เดือดร้อน

2. การรักษาศีล เพื่อให้สังคัมปกติสุข สันติสุข โดยการรักษากฎ ระเบียบ การทำงาน
และรักษาศีล 5

3. การบริจาด เพื่อชำระกิเลสออกจากตัว โดยการสละบริจาดออกไป ขจัดความเห็นผิด

4. ความซื่อตรง แต่ไม่ใช่เถรตรง เพื่อสร้างความไว้วางใจของบุคคลทั่วไป

5. ความอ่อนน้อมถ่อมตน ใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ความรู้สึก ทำให้เข้ากับคนอื่นได้ดี

6. กำจั้ดบَاب โดยการพยายามให้ความซั้ว กิเลสหมดไปจากใจตน

7. ไม้โกรร เพื่อป้องกันการตัดสินใจผิดจากความโกรร ไม้สร้างความหวาดกลัวให้กับ

ลูกน้อง

8. ไม้เบียดเบียดน ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

9. อดทน สามารถพอใจจากการรอคอยจนถึงเวลาที่พร้อมได้รับผล โดยไม่เครียด

เช่น จากการเจ็บป่วย จากการตรากตรำทำงาน จากความเจ็บใจ และจากความบีบคั้นของกิเลส

10. มั่นคงในธรรม ให้ความเที่ยงธรรม ยุติธรรมต่อทุกคนโดยไม่มีอคติ

ขณะที่ พิชุร มลิวลย์ (2528 , หน้า 19–24) ได้ให้ทัศนะเสริมเรื่องการบริหารที่มี
ความหลากหลาย แต่ต้องไม่ลืมธรรมไว้ว่า การบริหาร ปกครองจะเป็นการปกครองในระบบใด
และรูปแบบใดก็ตามนอกจากจะต้องมีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการของ
สังคัมแล้ว สิ่งหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ คือการปกครองนั้นต้องมีธรรมเป็นบรรทัดฐาน และผู้มี
อำนาจหน้าที่ในการปกครองต้องมีธรรมประจำใจ ใช้อำนาจหน้าที่โดยธรรมจึงจะเกิดความเป็น
ธรรมในสังคัม โดยเฉพาะผู้ที่เป็ นหัวหน้าหมู่คณะ เป็นประธาน และเป็นประมุขของประเทศ
ถือได้ว่าเป็นผู้นำในสังคัมยิ่งจำเป็นหัวหน้าหมู่คณะ เป็นประธาน และเป็นประมุขของประเทศ
ถือได้ว่าเป็นผู้นำในสังคัม ยิ่งจำเป็นต้องมีธรรม จึงจะเป็นแบบฉบับและแบบอย่างที่ดีของสังคัม
นำสังคัมไปสู่เป้าหมายหรือทิศทางที่ถูกต้องและปลอดภัยได้

ตรงกับที่ ไสว มาลาทอง (2542 , หน้า 139) ที่กล่าวถึงการปกครองของคฤหัสถ์ว่า
การปกครองนั้นจะเป็นการปกครองในระบบใดก็ตาม ที่จะนับได้ว่าเป็นการปกครองที่ดีจะต้อง
เป็นการปกครองด้วยธรรม เป็นการปกครองที่สร้างความเป็นธรรมในสังคัม

ในทำนองเดียวกัน พระพิจิตรธรรมพาที (ชั้ววัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน , 2539 , หน้า 157)
ได้กล่าวถึงองค์ธรรมในการเป็นนักบริหารว่า นักบริหาร นักปกครอง หรือผู้นำทั่วไป จะมี

ความศักดิ์สิทธิ์ สามารถเข้าไปนั่งในหัวใจคนได้ สิ่งสำคัญที่ผู้บริหารต้องมี คือ “พฤติกรรมกับคำพูด” นั้น ต้องตรงกัน เพราะผู้ปกครองหรือผู้นำนั้นเหมือนลม ประชาชนดูจตุตถกัณฑ์ ย่อมเอนเอียงไปตามลม ดังนั้นผู้บริหาร นักปกครองที่ดี ต้องเป็นตัวอย่างในทางดีแก่ประชาชน การบริหาร การปกครอง จึงจะมีผลไพบูลย์ สงบราบรื่น ไม่มีปฏิกริยาโต้ตอบ ต้องรู้จักฟัง เคารพสิทธิของเขา รู้จักให้เกียรติเขา ไม่มุ่งข่มขู่ เหยียบย่ำ ทำลายน้ำใจเขา

ขณะที่พระธรรมนิเทศ (ระแบบ วิฑูตญาโณ, 2534, หน้า 10) ได้ให้ทัศนะเรื่องการบริหาร โดยใช้ธรรมว่า ในการบริหารงานนั้น ถ้าผู้บริหาร บริหารโดยไม่ใช้หลักธรรม ไม่เป็นไปตามธรรมแล้ว จะนำความเดือดร้อนมาสู่องค์กร และการก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรอย่างมาก เพราะจะทำให้ผู้บริหารใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ถูกต้องหรือผิดธรรมชาติ เช่น แสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้อง เกิดมีการทุจริตคดโกงกัน อย่างมากมาย เพราะผู้บริหารมีอำนาจและอำนาจนั้นเป็นสิ่งยั่วยวนจิตใจสา มารถเปลี่ยนแปลงอุปนิสัยใจคอของมนุษย์ได้อย่างรวดเร็ว หากบุคคลใดหลงใหลหรือยึดติดในอำนาจโดยไม่มีกรอบของคุณธรรม และศีลธรรมเป็นหลักกำกับแล้ว สุดท้ายอำนาจนั้นก็ย้อนกลับมาทำลายตนเอง

ดังนั้น ในทางพุทธศาสนาจึงมีหลักธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติของผู้บริหารที่ทำหน้าที่บริหาร หมู่คณะ หรือองค์การไว้อย่างมากมาย เพื่อให้ผู้บริหารที่มีอำนาจหน้าที่ได้บริหาร และเพื่อก่อประโยชน์สุขแก่คนในองค์กรอย่างแท้จริง พุทธองค์ทรงเน้น ถึงความสำคัญของผู้บริหารเป็นอย่างมากว่า ต้องมีพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างของคนอื่น หรือผู้ใต้บังคับบัญชา ดังที่ ตรัสว่า “เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนหลักการบริหารแก่พระเจ้าปเสนทิโกศล พระองค์ก็ได้ ทรงเน้นให้ ดำรงพระองค์อยู่ในธรรมที่สุจริต เพื่อให้ข้าราชการหรือคนในปกครองทั่วไป ตลอดจนจนถึงอาณาประชาราษฎร์ ประพฤติ สุจริตตามไปด้วย”

เช่นเดียวกับที่พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต , 2539, หน้า 98-108) ได้กล่าวถึง สถานการณ์พระพุทธศาสนากับกระแสไสยศาสตร์ว่า มีความละเอียดอ่อน เพราะเป็นเรื่องของการอธิบายความให้เข้าใจร่วมกัน เหตุเพราะว่าการบริหารตามพระพุทธศาสนานั้นล้วนมีความลึกซึ้งมากกว่าการบริหารที่ประพาดกันอยู่ การบริหารจัดการศึกษา ต้องเป็นการบริหารที่มุ่งให้ ผู้ถูกบริหารช่วยเหลือตนเองได้ การบริหารที่ดีนั้นต้องไม่ใช้การจับผิด ไม่ใช้การพยายามหา ความผิดของผู้ถูกปกครอง แต่เป็นการบริหารที่มุ่งให้ผู้ถูกปกครองอยู่อย่างมีความสุข ด้วยหลัก ไตรสิกขา คือ หลักแห่งศีล หลักแห่งสมาธิ หลักแห่งปัญญา เมื่อผู้บริหาร ใช้หลักการแห่ง ไตรสิกขาบริหาร เชื่อแน่ว่า คนจะช่วยเหลือตนเองได้ และจะไม่หวั่นไหวแม้ต้องพบกับปัญหา ลังคม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะไตรสิกขาเป็นมารดาแห่งความเจริญทั้งปวง

ส่วนกรมการศาสนา (2550, หน้า 96) ได้สรุปแผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวที่ประสานกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่า การเป็นนักบริหารที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยหลัก 4 ป ดังนี้

1. โปร่งใส (สุจริต)
2. เป็นธรรม (ธรรม)
3. ประหยัด (มัชฌิมา)
4. ประสิทธิภาพ (อิทธิบาท)

สำหรับการบริหารที่ลึกซึ้งนั้นประกอบด้วยหลัก 4 พ ในการครองตน อันหมายถึง

1. พึ่งตนเอง ด้วยสติ ปัญญา ความรู้
2. พอดี พอเหมาะ เป็นขั้นตอน
3. พอเพียง สมเหตุ สมผล
4. พอใจ ภูมิใจในสถานภาพของตน

ทางด้าน พระมหาอภิชัย ธรรมชโย (2543) ได้กล่าวถึงคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นหลักในการปฏิบัติของผู้บริหารโรงเรียน โดยได้แบ่งคุณธรรม ออกเป็น 3 หมวด คือ คุณธรรมเป็นที่ใช้ในการครองตน ครองคน และครองงานของผู้บริหารไว้ ดังนี้

1. คุณธรรมในการครองตน ได้แก่ สัปปริสธรรม 7 คัมภีร์ครองโลก ธรรมมีอุปการะมาก อริยสัจ 4 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ความสุขของศฤงคาร ๕ โดยเฉพาะสัปปริสธรรม 7 เป็นธรรมที่ครอบคลุมข้อธรรมอื่น ๆ ในหมวดการครองตนได้เป็นอย่างดี

2. คุณธรรมในการครองคน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 ทศพิชราชธรรม ทศ 6 หลักธรรมในเรื่องการครองตนนั้น พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมที่ครอบคลุมหลักธรรมข้ออื่น ๆ ได้ดี และถือว่า พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมสำหรับนักปกครอง

3. คุณธรรมในการครองงาน ได้แก่ ฆราวาสธรรม และอิทธิบาท 4 สำหรับอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมในการครองงานเป็นธรรมที่สำคัญที่สุด เพราะหากมีคุณธรรมข้อนี้แล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ จะประสบผลสำเร็จ สามารถครองงานได้ ถือได้ว่าฆราวาสธรรม ครอบคลุมคุณธรรมในการครองงานได้ดีที่สุด

ในขณะที่ สมชาย พุกผล (2550) ได้กล่าวถึงการเป็นผู้บริหารที่ดีว่า ผู้บริหารที่ดีนั้น ควรจะมีหลักธรรมที่เรียกว่า พรหมวิหาร 4 (Holy Abiding) ได้แก่

1. เมตตา (Living Kindness) แปลว่า ความรัก หมายถึง รักที่มุ่งเพื่อปรารถนาดี โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ

2. กรุณา (Compassion) แปลว่า ความสงสาร หมายถึง ความปรานี ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ สงเคราะห์สรรพสัตว์ที่มีความทุกข์ให้หมดทุกข์ตามกำลังกาย กำลังปัญญา กำลังทรัพย์

3. มุทิตา (Sympathetic Joy) แปลว่า มีจิตอ่อนโยน หมายถึง จิตที่ไม่มีความอิจฉาริษยา เจือปน มีอารมณ์ สดชื่นแจ่มใสตลอดเวลา

4. อุเบกขา (Neutrality) แปลว่า ความวางเฉย นั่นคือ มีการวางเฉยต่ออารมณ์ที่มากระทบและทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียงต่อผู้ใดผู้หนึ่ง

ผู้บริหารที่ดีนั้นควรมีธรรมะที่เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 (Base of Sympathy) ซึ่งเป็นธรรมอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่น หรือธรรมเพื่อให้ตน เป็นที่รักของคนทั่วไป อันได้แก่

1. ทาน (Giving Offering) คือ การให้เสียสละแบ่งปันแก่ผู้อื่น

2. ปิยวาจา (Kindly Speech) คือ พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ นุ่มนวล เหมาะแก่บุคคล เวลา สถานที่ พูดในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ พูดในทางสร้างสรรค์ พูดให้เกิดพลังใจ

3. อุตถจริยา (Useful Conduct) ทำตนให้เป็นประโยชน์ตามกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ กำลังทรัพย์ และเวลาที่มีอย่างไม่เป็นที่เดือดร้อน แก่ตนหรือผู้อื่น

4. สมานัตตตา (Even and Equal Treatment) คือ วางตนให้เสมอต้นเสมอปลาย วางตนเหมาะสมกับฐานะ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ใฝ่เปรียบผู้อื่น ร่วมทุกข์ร่วมสุขสม่ำเสมอ

เช่นเดียวกับพระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2548, หน้า 49-60) ให้ความชัดเจนถึงการบริหารตามแนวของพระพุทธศาสนาว่า พุทธวิธีบริหารต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย เป็นสำคัญด้วยเหตุผลที่ว่าผู้บริหารเองต้องประพฤติธรรม และใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร พุทธวิธีบริหารจึงไม่เป็นทั้งเป็นอัตตาธิปไตย ผู้บริหารที่เป็นอัตตาธิปไตยก็มักจะทำนึ่งถึงผลประโยชน์ส่วนตนหรือ ความพอใจของตนเป็นที่ตั้ง โดยยึดคิดว่าถูกต้องคือถูกใจข้าพเจ้า ผู้บริหารประเภทนี้มักลงท้ายด้วยการเป็นเผด็จการ ส่วนผู้บริหารที่เป็นโลกาธิปไตยก็พยายามเอาใจทุกคนเพื่อให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้ เขาพยายามทำให้ถูกใจทุกคนซึ่งก็เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ ผู้บริหารประเภทนี้มักหนีปัญหา เมื่อมีปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นภายในองค์กรก็พยายามลอบตัวหนีปัญหา ผู้บริหารที่ดีต้องเป็นธรรมาธิปไตย ซึ่งยึดถือ คิดว่าถูกต้องไม่จำเป็นต้องถูกใจหรือต้องถูกใจทุกคน กล่าวตัดสินใจลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยไม่พยายามลอบตัวหนีปัญหา ถือคิดว่าอำนาจหน้าที่มาพร้อมกับความรับผิดชอบ ยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่กว่า นั่นคือประโยชน์สุขส่วนรวม ดังพุทธ วจนะที่ว่า ถ้าเห็นว่าจะได้ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ เพราะสละประโยชน์สุขเล็กน้อย บุคคลควรสละประโยชน์สุขเล็กน้อยเพื่อเห็นแก่ประโยชน์สุขที่ยิ่งใหญ่ ขณะที่ ปัญญา ธรรมทงตรง (2540, หน้า 2) กล่าวถึงความซื่อสัตย์

อันเป็นคุณธรรมพื้นฐานของผู้นำ หรือผู้บริหารต้องมี ซึ่งได้แยกความซื่อสัตย์ ออกเป็น 6 ลักษณะ ดังนี้

1. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่
2. ซื่อสัตย์ต่อการทำงาน
3. ซื่อสัตย์ต่อวาจา
4. ซื่อสัตย์ต่อบุคคล
5. ซื่อสัตย์ต่อเวลา
6. ซื่อสัตย์ต่อความดี

ส่วนไชย ณ พล (2544, หน้า 45) กล่าวถึงการที่จะเป็นผู้นำที่ดีนั้น มีองค์ประกอบที่เป็นหลักคือ ในการเป็นผู้นำหลายด้าน ซึ่งแต่ละด้านก็มีความสอดคล้องกันและ กัน สมควรที่ผู้บริหารต้องฝึกฝน พัฒนาตนต่อไป อันประกอบด้วย

1. ต้องมีความกล้าหาญชาญชัย
2. มีวิสัยทัศน์กว้างไกล
3. มีจิตใจที่ยิ่งใหญ่
4. มีความพร้อมที่จะให้ภัยเสมอ
5. มีความเป็นมิตรแท้และกัลยาณมิตร
6. มีความแน่วแน่มั่นคงต่อเป้าหมาย
7. อารมณ์ธรรม
8. มีความมั่งคั่งด้วยธรรมเป็นเครื่องค้ำจุน
9. มีความน่าศรัทธา

เหมือนกับที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2543, หน้า 57) ได้กล่าวคือการดำเนินชีวิตของมนุษย์ซึ่งจะต้องอาศัยปัญญาในการระคับระคองในการดำเนินชีวิต เพราะชีวิตมนุษย์นั้นดำเนินไปในท่ามกลางความเคลื่อนไหว ประการ กล่าวคือ ๑. พฤติกรรมสัมพันธ์ ๒. จิตใจ ๓. ปัญญา เมื่อดำเนินชีวิตครบสมบูรณ์ไม่บกพร่องแล้ว ชีวิตผู้นำก็จะมีแต่ความประเสริฐ ดังเช่น ต้นไม้ที่มีองค์ประกอบทำให้มีความรื่นรม คือ

ลาภสักการะ	เหมือนกิ่งไม้
ศีล	เหมือนสะเก็ดไม้
สมาธิ	เหมือนเปลือกไม้
ปัญญา	เหมือนกับกระพี้ไม้
วิมุติ	เหมือนเป็นแก่นไม้

ขณะที่กลุ่มงานศาสนา (2544, หน้า 3-4) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักพุทธธรรมว่ามีบทบาทในการนำคน นางานและนำการศึกษาเกือบจะทุกด้านว่า

1. พุทธธรรมมีผลต่อการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
2. พุทธธรรมส่งเสริมการศึกษาไม่ให้แยกการศึกษาออกจากชีวิตของมนุษย์ ซึ่งเป็นการศึกษาที่ถูกต้อง
3. ลึกซึ้ง ในพระพุทธรูปศาสนานั้นคือ การศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ คือการศึกษาตัวเองและสิ่งรอบข้าง โดยอาศัยหลักอริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปบาท
4. การศึกษาที่ถูกต้อง ต้องกระทำไปควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ
5. พุทธธรรมกับการศึกษา หรือการบริหาร การปกครอง ควรต้องไปควบคู่กัน เพราะการศึกษาทำให้คนมีความรู้ พุทธธรรมทำให้คนมีคุณธรรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นคนมีเหตุผล มีสติ มีสมาธิ รู้ จักยับยั้งชั่งใจ พุทธธรรมจะเข้าไปขัดเกลาจิตใจ ทำให้จิตใจไม่เศร้าหมอง มีความสงบเย็น เยือกเย็น มีความสุขได้ในที่สุด

สอดคล้องกับสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (2544, หน้า 13) ได้กล่าวถึงเรื่องหลักธรรมอันเป็นที่พึงของผู้บริหารหรือผู้นำ ต้องอาศัยหลักนาถกรรมธรรม 10 ประการคือ

1. ความประพฤติดี (ศีล)
2. ความรู้ดี (พาหุสัจจุ)
3. การมีหรือการเป็นกัลยาณมิตร (กัลยาณมิตรตต)
4. การรับฟังถ้อยคำของบุคคลอื่น (โสวจัสสตา)
5. ความสามารถในกิจการต่าง ๆ (กิงกรณียะสุ ทักขตา)
6. ความเป็นผู้มีจิตใจสูง (ธัมมกามตา)
7. ความเพียร (วิริยะ)
8. การยินดีเฉพาะของของตน (สันตภูฐี)
9. ความรอบคอบ (สติ)
10. ความฉลาด (ปัญญา)

ใช้สำหรับประดับประดาตัวเอง แล้วนำหลักธรรมเป็นที่พึงในยามคับขัน ในยามที่ต้องการจะหาทางออกสำหรับชีวิต

นอกจากนี้ ฉวีวรรณ จันทรัตน์ (2550, หน้า 60-61) ได้กล่าวถึงลักษณะที่ดีของผู้บริหารที่จะต้องมียุทธศาสตร์ของการเป็นนักคิดสร้างสรรค์ 10 ประการ ดังนี้

1. มีความคิดหลักแหลม เฉลียวฉลาด
2. มีความไวต่อปัญญา

3. มีความละเอียดในการพิจารณาตรวจแก้ปัญหาหรือสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง
4. มีความกระตือรือร้น
5. มีความขยัน มานะ อดทน คิดจริง ทำจริง
6. รู้จักยืดหยุ่น ประนีประนอม
7. มีอารมณ์ขัน
8. สรรหาความคิดใหม่
9. มีความรู้สึกเป็นอิสระ
10. ชอบจินตนาการ

ซึ่งคุณลักษณะของผู้บริหารทั้ง 10 ประการ สามารถเทียบเคียงกับหลักพุทธธรรมดังนี้ คุณลักษณะข้อที่ 1 ข้อที่ 2 ข้อที่ 3 ตรงกับสมาธิ และปัญญา คือทำสิ่งใดด้วยความมุ่งมั่น ตั้งใจจริง คุณลักษณะข้อที่ 4 ข้อที่ 5 ตรงกับหลัก กิทธิบาท 4 ที่หมายถึงการทำด้วยใจชอบ มีความพยายามต่อสิ่งที่ทำ คุณลักษณะข้อที่ 6 ข้อที่ 7 ตรงกับความเมตตา กรุณา คุณลักษณะข้อที่ 8 ข้อที่ 9 ข้อที่ 10 ตรงกับหลักอริยสัจ 4 ความเป็นจริงของชีวิตและธรรมชาติ

จากการที่นักวิชาการทั้งที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิตได้แสดง ทศนะและกล่าวถึง หลักการบริหารแบบพุทธธรรมไว้นั้น สามารถสรุปได้ว่า การบริหารงานตามแนวพุทธธรรมคือ การบริหารที่ผู้บริหารนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการบริหาร เช่น การบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน ให้เป็นไปตามแนวพุทธธรรม คือ เน้นที่คุณภาพชีวิต และ ประสิทธิภาพ ตลอดจนความสุขในการทำงาน โดยอาศัยธรรมะเป็นแรงจูงใจการทำงาน และ นอกจากนี้แล้วผู้บริหารจะต้องมีคุณธรรมตามแนวทางพุทธศาสนาอีกด้วย เพราะคุณธรรม ถือเป็นหัวใจสำคัญของผู้บริหารที่จะต้องมีการปฏิบัติอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารที่บริหารตามแนว พุทธธรรม และมีคุณธรรมตามแนวทางพระ พุทธศาสนา ย่อมเป็นศูนย์รวมใจของคนร่วมงาน และสามารถจัดการให้งานในหน้าที่ลุล่วงไปได้ด้วยดี

แนวความคิดพุทธวิธีสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารตน บริหารคน และ บริหารงาน

การบริหารตน

พุทธวิธีสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารตน หมายถึง การพัฒนาตนตามแนว แห่งพุทธธรรม ดังที่ปรากฏในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2546, หน้า 234-236) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมในการบริหารตนของผู้บริหารว่า ผู้บริหารเป็นบุคคลที่ต้องทำงานกับคนจำนวนมาก การทำงานจะมีความสุขทั้งของตนเองและ

เพื่อร่วมงานอันส่งผลดีต่อ สุขภาพการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีความรู้คุณธรรมไปใช้ในการปกครอง พุทธธรรมดังกล่าวประกอบด้วย สัปปริสธรรม 7 ธรรมมีอุปการะมาก ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ ธรรมคัมครองโลก ได้แก่ หิริ โอตตปปะ อริยสัง 4 ศีล 5 กัลยาณมิตร 7 คุณธรรมดังกล่าวล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น แต่ที่ จัดว่ามีความสำคัญมากที่สุดในการครองตนคือ สัปปริสธรรม 7 เพราะเป็นธรรมของ คนดี คนดีนั้นย่อมครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขดังที่ นักวิชาการทั้งหลายได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

วิธีบริหารตนตามแนวทางสัปปริสธรรม (ธรรมที่ทำให้เป็นคนดี) คือ การปรับปรุงพัฒนาตนให้พร้อมด้วยหลักแห่งสัปปริสธรรม หมายถึง ธรรมสำหรับผู้บริหารหรือผู้นำนั้นต้องมีความชัดเจนในเรื่องดังต่อไปนี้

1. การเป็นผู้รู้หลักและรู้จักเหตุ คือการรู้หลักการทำงาน กฎเกณฑ์ที่ใช้ในองค์การ โครงสร้างองค์การ แบบแผนหน้าที่ (Job Description) ของตนและพนักงานทุกคน รวมทั้งขั้นตอนในการปฏิบัติงาน (Process) ขององค์การ กล่าวคือ รู้ว่าจะต้องทำอะไร โดยหลักการทำงานอะไร และควบคุมวัดผลอย่างไร เพื่อที่จะได้บรรลุความมุ่งหมายและผลที่ต้องการ

2. การเป็นผู้รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือการรู้วัตถุประสงค์ขององค์การว่าเกิดขึ้นเพื่ออะไร ต้องการบรรลุอะไร ในแนวบริหารใหม่ ๆ จะมีการกล่าวถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย จุดมุ่งหมายขององค์การ ในระยะสั้น และระยะยาว รวมทั้งการกำหนดเป้าหมายภายใต้ระยะเวลาที่กำหนดให้กับพนักงานแต่ละคนด้วย

3. การเป็นผู้รู้จักตน การรู้จักตนในที่นี้หมายถึง ตนในฐานะตัวผู้บริหารเอง และการรู้จักตัวเองของผู้บริหารถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ การรู้จักตัวเองอาจแบ่งเป็นการรู้เชิงรูปแบบ และการรู้ตัวเองเชิงลุ่มลึก การรู้จักตัวเองในเชิงรูปแบบ คือการรู้จักตนในเรื่องที่ตรวจวัดหรือรู้ได้ไม่ยากนัก อาทิเช่น การรู้ถึงความต้องการของตน เป้าหมายและ หลักการในการทำงานหรือ การดำรงชีวิต จุดแข็ง จุดอ่อน หรือข้อดี ข้อเสียของตน การรู้ถึงนิสัยใจคอ ความชอบและความไม่ชอบของตน โดยปกติแล้วคนทั่วไปมีความตระหนักรู้ในเรื่องเหล่านี้กันอยู่ ไม่มากก็น้อย รวมทั้งความชัดเจนในความรู้ึ้น ๆ การรู้จักตัวเองเชิงลุ่มลึก คือการรู้ตัวในเรื่องที่ละเอียดมากขึ้นในเรื่องสำคัญคือความรับรู้ในเรื่องของอารมณ์ ความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนในทุก ๆ วาระจิต รวมทั้งการประมวลไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ ที่ตนรู้ในเชิงรูปแบบ ให้เป็นการรับรู้ที่มีความถูกต้องใกล้เคียงความเป็นจริงของตัวตนให้มากที่สุด นั่นคือผู้ที่รู้จักตัวเองอย่างลุ่มลึก จะมี “สติ” มากพอที่จะรับรู้เหตุการณ์ การกระทำ ความคิด อารมณ์ ความกลัว ฯลฯ อย่างเท่าทัน ถี่ถ้วน โดยตลอด อีกทั้งยังมี “ปัญญา” ในการมองและพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงอย่างไม่ลำเอียง สามารถแยกแยะว่าอะไรคือ อดีความดีที่แท้ ความสุขที่แท้ ความเป็นเลิศที่แท้

สามารถแยกได้ว่าอะไรเป็นความแน่นอนยิ่งขึ้น อะไรเป็นความชั่วคราว อะไรเป็นสาระ อะไรไร้สาระ สิ่งใดมีคุณค่าอย่างแท้จริง และสิ่งใดไม่มีการรู้จักตัวเองเชิงลุ่มลึกนี้เป็นเรื่องยากเพราะการมี “สติ” คนต้องหมั่นฝึกฝน และการมี “ปัญญา” คนต้องหมั่นเรียนรู้หลักการที่ประเทือง “ปัญญา” จากผู้รู้และต้องหมั่นพิจารณาองค์ความรู้นั้น ๆ ด้วยสติอย่างสม่ำเสมอ ถ้าคนมีความเชี่ยวชาญในการรู้จักตัวเองอย่างลุ่มลึกแล้ว ก็จะมีความรู้เกี่ยวกับรูปแบบของตนชัดเจน มีความสามารถที่จะปรับเปลี่ยนรูปแบบของตนไปสู่สิ่งที่เป็นความดีความเป็นเลิศ ความเป็นสุขที่แท้และยั่งยืนได้อีกทั้งยังสามารถหาความชัดเจนถึงความต้องการหรือจุดมุ่งหมายในชีวิตพร้อมทั้งดำเนินการปรับปรุงพัฒนาตนเองไปสู่รูปแบบนั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับผู้บริหารที่มีความชำนาญในการคิดเชิงลุ่มลึกและรู้จักตัวเองในเชิงรูปแบบอย่างชัดเจนแล้ว เปรียบเสมือนการมีทั้งแผนที่เข็มทิศและเดินทางในท้องทะเลที่ราบรื่น อากาศแจ่มใสไปสู่จุดหมายที่ชัดเจนของตน และเป็นผู้บริหารที่จะนำฝูงเรืออันเป็นเสมือนองค์การและคนในองค์การไปสู่จุดมุ่งหมาย

3.1 การเป็นผู้รู้จักประมาณ ในทางบริหารก็คือการหาความสมดุลของวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการเป็นความเชี่ยวชาญที่ผู้บริหารต้องบริหารทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์การที่มีอยู่อย่างจำกัด ไม่ว่าจะเป็นทุนเงินสด เครื่องจักรกล บุคลากร เทคโนโลยีที่มีอยู่และสามารถประเมินคำนวณองค์ประกอบปัจจัยต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (Optimization)

3.2 การเป็นผู้รู้จักกาล การรู้จักกาลคือการพิจารณาเวลาไหนควรทำอะไร โดยที่ผู้บริหารรู้ว่าจะต้องทำอะไรในข้อ 1 คือรู้หลักและรู้จักเหตุและประเมินความรู้ในข้อต่าง ๆ แล้วก็ทำตามแต่ความสำเร็จก็ขึ้นอยู่กับประเมินว่าเวลา ไหนต้องดำเนินงาน ต้องกระตุนใจพนักงานตรวจวัดประเมินผล ให้รางวัลหรือลงโทษ ต้องปรับเปลี่ยนแผนงาน ฯลฯ และที่สำคัญสำหรับตัวผู้บริหารเอง ต้องรู้จักและเชี่ยวชาญในการบริหารเวลาของตนเองอีกด้วย

3.3 การเป็นผู้รู้จักชุมชน ในทางบริหารชุมชนนั้นหมายถึงองค์การ หน่วยงาน สังคม และการรู้จักชุมชนก็คือ การรู้ว่าองค์การมีจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weaknesses) อยู่ที่ตรงไหน มีปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกอะไรบ้างที่มีผลกระทบต่อองค์กร ไม่ว่าจะเป็นโอกาส (Opportunities) หรือความท้าทายต่าง ๆ (Threats) หรือรวมกันเรียกว่า เป็นการวิเคราะห์ SWOT ANALYSIS (จากองค์ความรู้จากตะวันตก) เพื่อเป็นองค์ประกอบในการกำหนดกลยุทธ์ ทิศทางในการดำเนินงานโดยประเมินทุน ทรัพยากรต่าง ๆ เทคโนโลยี และข้อได้เปรียบทางการแข่งขันต่าง ๆ ร่วมพิจารณาด้วย

3.4 การเป็นผู้รู้จักบุคคล การรู้จักบุคคลหมายถึง การรู้ว่าคนที่ร่วมทำงานในทีมเป็นอย่างไร เพราะคนหรือพนักงานในองค์การเป็นผู้ที่จะทำให้งานสามารถดำเนินไปได้ และ

พนักงานนี้เองก็สามารถสร้างปัญหาทำให้งานไม่สามารถดำเนินไปได้เช่นกัน การรู้จักบุคคล อาจแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้

3.4.1 ความรู้รายบุคคล ในด้านความสามารถในการทำงาน ความเชี่ยวชาญ จุดแข็งและจุดอ่อนในการทำงาน นิสัย ทักษะ ทักษะ ความชอบ ความสนใจ คุณธรรม เป้าหมาย ในชีวิต ความรู้ในเรื่องนี้สำคัญในการจัดสรรคนให้เหมาะกับงาน (Put the right man in the right job)

3.4.2 ความรู้รายบุคคล ในด้านแรงจูงใจและสิ่งที่มีอิทธิพลต่อพนักงานในการทำงานหรือการดำรงชีวิต รวมทั้งในการพัฒนาตน หรือให้องค์ประกอบในการทำให้พวกเขาอยากอยู่องค์กรนาน ๆ ความรู้ในเรื่องนี้สำคัญในการรักษาให้พนักงานอยู่ในองค์กรนาน ๆ อย่างมีความสุข พร้อมทั้งทำงานได้อย่างสัมฤทธิ์ผลตามความคาดหวัง

ดังที่พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันทภิกขุ , 2546 , หน้า 24- 25) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของคนดีในทางพระพุทธศาสนานั้นต้องประกอบด้วยหลักธรรม 7 ประการ คือ

1. ธัมมัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
2. อัตถัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักผล
3. อุตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน
4. มัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
5. กาลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักกาล
6. กาลัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน
7. ปุคคลปโรปรัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล

ขณะที่นักวิชาการได้มองเห็นความสำคัญของการนำหลักการบริหารตามแนวทางสัตบุรุษหรือสัปปริสธรรมไปใช้ในการบริหารตน ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับหลักการแห่งสัปปริสธรรมเป็นรายชื่อได้ดังนี้

1. ธัมมัญญูตา (รู้หลัก และรู้จักเหตุ)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 18) ได้กล่าวหลักของธัมมัญญูตาไว้ว่า รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลายที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่ และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่าตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็นหลักการจะต้องทำอะไร อย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จ ที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนถึงสูงสุดคือ รู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิต อย่างถูกต้องมีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิตนั้น

ส่วนสงบ ประเสริฐพันธ์ (255, หน้า 260-261) ได้กล่าวถึงหลักธัมมัญญาตาไว้ว่า รู้หลักและรู้จักเหตุ คือเมื่อดำรงตำแหน่งหรือจะทำสิ่งใดก็ตาม ต้องรู้หลักการ รู้งาน รู้หน้าที่และ รู้กฎเกณฑ์กติกาที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหารโรงเรียนก็ต้องรู้หลักการในการบริหารจัดการโรงเรียน รู้กฎเกณฑ์ตั้งแต่รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติศพ 2542 โดยยื่นอยู่บนหลักการที่ ถูกต้องและตั้งตนอยู่ในหลักการให้ได้

โดยที่ พิฑูร มลิวัลย์ (2528, หน้า 98) ได้แสดงทัศนะที่เกี่ยวกับธัมมัญญาตาว่า รู้จักเหตุ คือหลักความจริง รู้หลักการ รู้หลักเกณฑ์ รู้กฎธรรมดา แห่งสิ่งทั้งหลายหรือรู้จักเหตุ รู้หลักการที่จะ ทำให้เกิดผล เช่นรู้ว่าอะไรเป็นเหตุแห่งความเสื่อม อะไรเป็นเหตุแห่งความเจริญ อะไรเป็นเหตุให้ทำดี อะไรเป็นเหตุให้ทำชั่ว และอะไรเป็นหลักเกณฑ์แห่งความดี ความชั่ว เมื่อเห็นว่าสิ่งใดเป็น เหตุแห่ง ความดีก็รีบเร่งทำสิ่งนั้น ส่วนสิ่งใดเป็นเหตุชั่ว ก็เลิกละไม่ทำสิ่งนั้น การจะรู้อย่างนี้ต้องศึกษาธรรม ศึกษาพระพุทธศาสนา ความรู้ธรรม และปฏิบัติตามธรรมดังกล่าวนี้ จัดเป็นลัทธิปริยัติธรรม

2. อรรถัญญาตา (รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผล)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 18) ได้กล่าวถึง การรู้จักผลไว้ว่า รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจ วัตถุประสงค์ของกิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ ประโยชน์อะไร หรือควรรจะได้ บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่ง สถานะ และการทำงาน อย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้เมื่อทำไปแล้ว จะบังเกิดผลอะไรบ้างเป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ตลอดจนถึงขั้นสูงสุดคือรู้ความหมายของ คติธรรมดาและประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

ขณะที่ พิฑูร มลิวัลย์ (2528, หน้า 98) ได้กล่าวถึงหลักอรรถัญญาตาว่า รู้ความมุ่งหมาย และรู้จักผล คือรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ เช่น รู้ว่าหลักธรรมหรือภาชิตนั้น ๆ มีความหมายอย่างไร มีความมุ่งหมายอย่างไร เมื่อปฏิบัติตามหลักการนั้น ๆ ตามกฎเกณฑ์นั้น ๆ แล้ว จะเกิดผลดีหรือผลเสียอย่างไร เมื่อเห็นว่าสิ่งใด จะเป็นผลดีก็รีบทำสิ่งนั้น สิ่งใดจะเป็นผลเสีย ก็เลิกละไม่ทำสิ่งนั้น อย่างนี้เป็นต้น ความหยั่งรู้ถึงผลที่จะเกิดขึ้นแล้วทำสิ่งที่ควรทำ เลิกละสิ่งที่ ควรเลิกละ ดังกล่าวนี้จัดเป็นลัทธิปริยัติธรรม

ด้าน สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261) ได้กล่าวว่า รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรู้ด้วยว่า จะนำบุคลากรในโรงเรียนและกิจการโรงเรียนไปในทิศทางใด จึงต้องรู้จุดหมายและต้องมีความชัดเจนในจุดหมาย และต้องมีความแน่ว แน่มุ่งมั่นจะไปให้ถึง จุดหมายด้วยหลักอิทธิบาท 4 ข้อนี้ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างมากและเมื่อใจมุ่งจุดหมาย

แม้จะมีอะไรมากระทบก็จะไม่หวั่นไหวอะไรที่ได้เกี่ยวข้องกับไม่เป็นเป้าไม่เข้าแนวทางก็ไม่วุ่นวาย ใครจะตามมาติฉินนินทาว่าร้ายก็ไม่ถือสาไม่เก็บมาเป็นอารมณ์ ใจมุ่งสู่เป้าหมายอย่างชัดเจน

3. อัตตัญญา (รู้จักตน)

พิฑูร มลิวัดย์ (2528, หน้า 98) ได้กล่าวว่า รู้จักตน คือรู้ว่าตนเองนั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ความสามารถและคุณธรรมอื่น ๆ มีศรัทธา คีล สติ (การศึกษา) จาก (ความเสียสละ เป็นต้น เป็นอย่างนี้ ๆ แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมแก่ภาวะของตน และเห็นว่าตนมีความบกพร่องในเรื่องใด อย่างไร แล้วแก้ไข ปรับปรุงตนให้ดีขึ้น ความรู้จักตนอย่างนี้ จัดเป็น สัปปริสธรรม

ขณะที่ สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261) ได้กล่าวว่า รู้ตน คือต้องรู้ว่าตนเอง คือใครมีภาระหน้าที่เป็นอะไรอยู่ในสถานะใดมีคุณสมบัติ มีความพร้อม มีความถนัด สติปัญญา ความสามารถอย่างไร มีกำลังแค่ไหน มีจุดอ่อน จุดแข็งอย่างไร ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนจะต้องรู้จัก ตนเอง และเตือนตนเอง อยู่เสมอ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติ มีความสามารถยิ่ง ๆ ขึ้นไป การเป็นผู้บริหารโรงเรียนยังต้องพัฒนาตนเองให้เป็นตัวอย่างที่ดี การรู้จักตนเองช่วยให้ไม่ทำงานผิดพลาด

สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 19) ได้กล่าวว่า รู้จักตน คือรู้ตามเป็นจริงว่า ตัวตนนั้นว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลัง ความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรมเป็นต้นบัดนี้เท่าไร อย่างไรแล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมทำการต่าง ๆ ให้สอดคล้อง ถูกจุดที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญองงามถึงความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

4. มัตตัญญา (รู้จักประมาณ)

พิฑูร มลิวัดย์ (2528, หน้า 98) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้รู้จักประมาณว่า รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดี ความพอเหมาะ เช่น รู้จักประมาณในการบริโภคอาหาร รู้จักประมาณ ในการจ่ายทรัพย์ รู้จักประมาณในการทำงาน รู้จักประมาณในการพักผ่อน รู้จักประมาณในการ เล่นรู้จักประมาณในการเรียน ในการดูหนังสือ เป็นต้น ความรู้จักประมาณ รู้จักพอดี พอเหมาะสม ดังกล่าวนี จัดเป็น สัปปริสธรรม

ส่วน สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261) ได้กล่าวว่า รู้ประมาณ คือรู้จัก ความพอดี หมายความว่า ต้องรู้จักขอบเขตความพอเหมาะที่จะจัดทำในเรื่องต่าง ๆ ทำแค่ไหน จึงจะพอเหมาะ พองาม โดยเฉพาะความพอดีที่นำไปสู่ความสำเร็จที่แท้จริง ดังนั้น ผู้บริหาร โรงเรียนจะต้องรู้จักประกอบและปัจจัยที่เพียงพอ การจัดให้ลงตัวพอเหมาะพอดี

สำหรับพระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 19) กล่าวว่า รู้จักประมาณ คือ การรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการพูด

การปฏิบัติกิจและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับ และการสนุกรื่นรมรื่นรื่นทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจวัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช้เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5. กาลัญญตา (รู้จักกาล)

พิฑูร มลิวัลย์ (2528, หน้า 98) ได้กล่าวถึงความเป็นผู้รู้จักเวลาว่า รู้จักกาล คือ รู้จักเวลารู้ว่าเวลาไหน ควรจะทำอะไร กาลใดจะต้องใช้เวลาเท่าไร แล้วทำให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอกับเวลา ที่กำหนด ให้เหมาะกับเวลา เป็นต้น ความรู้กาล รู้เวลา อย่างนี้ จัดเป็น สปัปฺริสฺสฺรรม

โดยที่ สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261-262) ได้กล่าวไว้ว่า รู้กาลคือ รู้จักเวลา เช่น รู้ลำดับ ระยะเวลา จังหวะ ปริมาณ ความเหมาะสมของเวลาว่าเรื่องนี้จะลงมือตอนไหน เวลาไหน จะทำอะไร อย่างไร จึงจะเหมาะสม ดังจะเห็นได้ว่าแม้แต่การพูดจาก็ต้องรู้จักกาลเวลาตลอดจน รู้จักวางแผนงานในการใช้เวลาซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ เช่น วางแผนว่าสังค มมีแนวโน้มจะเป็นอย่างไร ในวันเวลาข้างหน้า ผู้บริหารโรงเรียนจะได้วางแผนลงมือกับคว ามตามนั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม และดีงาม

ขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 19) กล่าวว่า รู้จักกาลคือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่าง ๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เช่น รู้ว่า เวลาไหน ควรทำอะไร อย่างไร และทำให้ตรงเวลาเป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักเวลาและวางแผนการใช้เวลา อย่างได้ผล

6. ปริสัญญตา (รู้จักชุมชน)

พิฑูร มลิวัลย์ (2528, หน้า 99) ได้กล่าวว่า รู้จักชุมชน คือรู้จักชุมชน รู้จักสังคม และรู้จักที่ประชุม รู้กิริยาที่จะพึงประพฤติต่อชุมชน ต่อที่ประชุมและต่อสังคมนั้น ๆ ว่า ชุมชนนี้ ที่ประชุมนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ดังนี้ เป็นต้น แล้วประพฤติตนให้เหมาะสมกับสังคมนั้น ๆ ความรู้จัก บริษัท รู้จักชุมชนและรู้จักสังคม ดังกล่าวนี้ จัดเป็น สปัปฺริสฺสฺรรม

ด้าน สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261-262) ได้กล่าวว่า รู้ชุมชน คือรู้สังคม ตั้งแต่ในขอบเขตที่กล่าวคือ รู้สังคมโลกและรู้สังคมประเทศชาติว่าอยู่ในสภาพการอย่างไร มีปัญหาอะไรมีความต้องการอย่างไร เพื่อจะ ได้รู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนมีหน้าที่ต้องช่วยเหลือ ศึกษา ให้รอดพ้นจากปัญหาต่าง ๆ ก็ต้องรู้ปัญหาโลก รู้ปัญหาสังคมเพื่อจะได้ช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้ถูกจุด

ขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 19) ได้กล่าวว่า รู้จักชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุมและชุมชน รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นที่ชุมนุม และต่อชุมชนนั้นว่าชุมชนนี้ เมื่อเข้าไปหาควรต้องทำกริยาอย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่างนี้ มีวัฒนธรรม ประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้อง ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ ควรบำเพ็ญ ประโยชน์ให้อย่างนี้ ๆ เป็นต้น

7. ปุคคลัญญตา (รู้จักบุคคล)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 19-20) ได้กล่าวว่า รู้จักบุคคลคือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคลว่า โดยอรรถาธิบาย ความสามารถ คุณ ธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ได้คิดอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้องจะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิหรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

สำหรับ สงบ ประเสริฐพันธ์ (2545, หน้า 261-262) ได้กล่าวว่า รู้บุคคล คือรู้จักบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะคนที่มาร่วมงานร่วมการ ผู้บริหารโรงเรียนต้องทำความรู้จักมักคุ้น เป็นรายบุคคลเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อกันได้ถูกต้องเหมาะสมได้ผล โดยเฉพาะนักเรียนที่ผู้บริหารจะต้องให้การศึกษา ถ้าผู้บริหารรู้จักเด็ก เป็นรายบุคคลจะสามารถตอบสนองความต้องการดูแลเอาใจใส่ได้ การใช้คนเช่นกัน ต้องรู้ว่าคนไหนเป็นกันเอง อรรถาธิบายใจคอเป็นเช่นไร มีความสามารถด้านไหน เพื่อผู้บริหารโรงเรียนจะได้ ใช้คนให้ถูกและเหมาะสมกับงาน

ส่วน พิฑูร มลิวัลย์ (2528, หน้า 99) ได้กล่าวว่า รู้จักบุคคล คือรู้จักความแตกต่างแห่งบุคคลนั้น ๆ ว่า ใคร ผู้ใด มีอรรถาธิบายดี ไม่ดีอย่างไร มีความรู้หรือไม่มีอย่างไร มีความฉลาดหรือโง่เขลาอย่างไร มีความสามารถหรือไม่สามารถอย่างไร มีคุณธรรมยิ่งหย่อนอย่างไร ควรคบหรือไม่เพียงใด ควรยกย่องนับถือหรือไม่ ควรแนะนำตักเตือนหรือไม่อย่างไร ควรปฏิบัติตนอย่างไร แล้วปฏิบัติตนให้เหมาะสม เช่น เลือกคบคนดีที่ควรคบ เป็นต้น ความรู้จักบุคคลที่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ดังกล่าวนี้นี้ จะเป็น สัปปุริสธรรม

ขณะที่พระประสิทธิสุตคุณ (2526, หน้า 3) ได้กล่าวว่าการบริหารตน คน งาน ไว้ว่า ธรรมะสำหรับครองตน คือ 1. รู้เหตุ 2. รู้ผล 3. รู้ตน 4. รู้ประมาณ 5. รู้กาลเวลา 6. รู้บุคคล 7. รู้ประชุมชนหรือรู้จักคบคน จัดว่าเป็นคุณธรรมของผู้บริหาร ผู้บริหารต้องเป็นคนดีและเก่ง โดยไม่เห็นแก่ตัว ดังคำสุภาษิตว่า “คนเก่งที่เห็นแก่ตัวคือคนชั่วที่เป็นภัยต่อสังคม ” การครองตนครองงาน ต้องมีความรัก เรียกว่า ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

สำหรับ วิชา วงศ์วิสัย (2542, หน้า 92) กล่าวว่า สัปบุริสธรรม เป็นธรรมของคนดี คนที่น่านับถือ คนที่ปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร ซึ่งบุคคลเหล่านี้ จะปฏิบัติตนตามแนวพุทธธรรม ดังนี้

1. อัมมัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้ว่าสิ่งใดเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ สิ่งใดเป็นเหตุให้เกิดความสุข เช่น รู้ว่าการลักทรัพย์ การพูดเท็จ ความโลภ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ จึงควรงดเว้นการกระทำ การคิดในทางไม่ดีแล้วปฏิบัติตนในทางที่สุจริตทั้ง กาย วาจา ใจ

2. อัตถัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักผล รู้ว่าผลที่เกิดขึ้นทั้งทางที่ดีและชั่ว เป็นผลมาจากสิ่งใด ถ้าต้องการได้รับผลดีต้องปฏิบัติตนในทางที่ถูกที่ควร ถ้าปฏิบัติตนในทางไม่ดี จะได้รับผลไม่ดีด้วย เช่น รู้ว่าความยากจนของตนนั้น เป็นผลมาจากตนเองเป็นคนเกียจคร้าน ชอบเล่นการพนัน ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น

3. อุตตัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักตน รู้ว่าตนเองมีฐานะเป็นอย่างไร เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามฐานะของตน ไม่ลืมนัด ผู้ที่ปฏิบัติตนได้ดีตามฐานะของตน ย่อมได้รับการยกย่องจากผู้อื่น เช่น นักศึกษาคิดว่าตนเองกำลังเป็นนักศึกษาจึงต้องหมั่น ศึกษาค้นคว้าความรู้ การประพฤติตนตามกฎระเบียบของสถานศึกษาก็จะได้รับการยกย่องจากครู และผู้ปกครอง

4. มัตตัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักประมาณ รู้จักความพอดี เช่น รู้ว่าจะต้องใช้จ่ายอย่างไรจึงจะทำให้ตนเองไม่เดือดร้อน รู้ว่าจะต้องทำงานอะไรจึงจะเหมาะสมกับความรู้ความสามารถของตน รู้ว่าควรบริโภคอาหารแต่พอสมควร ถ้าน้อยจะไม่อิ่ม ถ้ามากจะอืดอืด หรือทำให้ท้องเสีย

5. กาลัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักกาลหรือรู้เวลาที่ควรหรือไม่ควร รทำสิ่งใด ๆ ในเวลาใด เช่น นักศึกษาเมื่อถึงเวลาเรียน ควรตั้งใจเรียน ไม่พูดคุยกัน ถ้าจะถามให้ครู พูดจบเสียก่อนหรือในวัยเด็กควรศึกษาหาความรู้เพื่อใช้สำหรับการประกอบอาชีพเมื่อเป็นผู้ใหญ่นอกจากนี้ยังควรรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

6. ปริสัจญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักชุมชนหรือสัง คม รู้ว่าในชุมชนหรือสังคมนั้น มีกฎระเบียบ การปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ อย่างไร ให้ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามนั้น เช่น ในสังคมไทย ยอมรับการมีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายเพียง คนเดียว ผู้ชายจึงไม่ควร มีภรรยาพร้อมกันหลายคน สังคมไทยยกย่องบุคคลในด้านวิทยุฒิ คุณุฒิ ดังนั้น นักศึกษาเมื่อพบครูจึงควรทำความเคารพ เนื่องจากครูมีทั้งวิทยุฒิและคุณุฒิ ที่มากกว่านักศึกษา

7. ปุคคัลลัญญา หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบุคคล รู้ว่าคนใดเป็นคนดี คนใดเป็นคนชั่ว คนใดมีความสามารถในด้านใด เพื่อที่ตัวเองจะได้เลือกปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นได้ถูกต้อง เช่น

คนโง่ คนพาล ไม่ควรเลือกเป็นผู้นำ คบคนดียอมทำให้ตนเองเจริญ คบคนชั่วทำให้ตนเองได้รับความทุกข์

สำหรับ พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต , 2537) ได้กล่าวถึงเรื่องลับปริศนธรรม โดยหมายถึงคนดีหรือคนสมบรูณ์แบบว่า มนุษย์โดยสมบรูณ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณค่าอย่างแท้จริงของมนุษยชาติ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นคนเต็มคน ผู้สามารถนำมนุษย์สังคมไปสู่สันติสุขและความสวัสดิ มีธรรมหรือคุณสมบัติ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ธัมมัญญูตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือรู้หลักการและกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย ที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องไปในการดำเนินชีวิต ในการปฏิบัติกิจหน้าที่และดำเนินกิจการต่าง ๆ รู้เข้าใจสิ่งที่ตน จะต้องประพฤติปฏิบัติตามเหตุผล เช่น รู้ว่า ตำแหน่ง ฐานะ อาชีพ การงานของตน มีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร มีอะไรเป็น หลักการ จะต้องทำอะไรอย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้บรรลุถึงผลสำเร็จที่เป็นไปตามหน้าที่และความรับผิดชอบนั้น ๆ ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมดาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ เพื่อปฏิบัติต่อโลกและชีวิตอย่างถูกต้อง มีจิตใจเป็นอิสระ ไม่ตกเป็นทาสของโลก และชีวิตนั้น

2. อัถถัญญูตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์ของ กิจการที่ตนกระทำ รู้ว่าที่ตนทำอยู่อย่างนั้น ๆ ดำเนินชีวิตอย่างนั้น เพื่อประสงค์ประโยชน์อะไรหรือควรจะได้บรรลุถึงผลอะไร ที่ให้มีหน้าที่ ตำแหน่งฐานะ การงานอย่างนั้น ๆ เขากำหนดวางกันไว้เพื่อความมุ่งหมายอะไร กิจการที่ตนทำอยู่ขณะนี้ เมื่อทำไปแล้วจะบังเกิดผลอะไรบ้าง เป็นผลดีหรือผลเสียอย่างไร ดังนี้ เป็นต้น ตลอดจนขั้นสูงสุดคือ รู้ความหมายของคติธรรมดา และประโยชน์ที่เป็นจุดหมายแท้จริงของชีวิต

3. อัถตัญญูตา รู้ตน คือ รู้ตามเป็นจริงว่าตัวตนนั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความถนัด ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น บัดนี้ เท่าไร อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมและทำการต่าง ๆ ให้ถูกต้อง ที่จะสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนแก้ไขปรับปรุงตนให้เจริญองกงามถึงความสมบรูณ์ยิ่งขึ้นไป

4. มัตตัญญูตา รู้ประมาณ คือรู้จักพอดี เช่น รู้จักประมาณในการบริโภค ในการใช้จ่ายทรัพย์ รู้จักความพอเหมาะพอดีในการ พุด การปฏิบัติและทำการต่าง ๆ ตลอดจนการพักผ่อนนอนหลับและการสนุกสนานรื่นเริงทั้งหลาย ทำการทุกอย่างด้วยความเข้าใจ วัตถุประสงค์เพื่อผลดีแท้จริงที่พึงต้องการ โดยมีใช้เพียงเพื่อเห็นแก่ความพอใจ ชอบใจ หรือเอาแต่ใจของตน แต่ทำตามความพอดีแห่งเหตุปัจจัยหรือองค์ประกอบทั้งหลายที่จะลงตัวให้เกิดผลดีงามตามที่มองเห็นด้วยปัญญา

5. กาลัญญตา รู้กาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่พึงใช้ในการประกอบกิจ ทำหน้าที่การงาน ปฏิบัติการต่างๆ และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นชน รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไร อย่างไรและ ทำให้ตรงเวลา ให้ทันเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสมเวลา ให้ถูกเวลา ตลอดจนรู้จักกะเวลาและวางแผนการใช้เวลาอย่างได้ผล

6. ปริสัญญุตตา รู้ชุมชน คือ รู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมชนและชุมชน รู้การอันควรต้องทำกิริยา อย่างนี้ ควรต้องพูดอย่างนี้ ชุมชนนี้มีระเบียบวินัยอย่าง นี้ มีวัฒนธรรมประเพณีอย่างนี้ มีความต้องการอย่างนี้ ควรเกี่ยวข้องกับ ควรต้องสงเคราะห์ ควรรับใช้ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้อย่างนี้

7. ปุคคัลัญญตา รู้บุคคลคือ รู้จักและเข้าใจความแตกต่างแห่งบุคคล ว่าโดยอัธยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใคร ๆ ยิงหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ด้วยดีว่า ควรจะคบหรือไม่ ไ ต่คดีอะไร จะสัมพันธ์เกี่ยวข้อง จะใช้ จะยกย่อง จะตำหนิ หรือจะแนะนำสั่งสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี ดังนี้เป็นต้นธรรม 7 ข้อนี้ เรียกว่าสัปปริสธรรม แปลว่า ธรรมของสั ปปริสชน คือคนดี หรือคนที่แท้ ซึ่งมีคุณสมบัติของความเป็นคน นที่สมบรูณ์

สำหรับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2543, หน้า 50-51) ได้ให้ทัศนะถึงหลักธรรมที่เป็น ธรรมของคนดีว่า ธรรมะที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ เป็นมงคลแก่ชีวิตคือ สัปปริสธรรม (ธรรมะ ของคนดี) 7 ประการ คือ 1. การรู้จักเหตุ 2. การรู้จักผล 3. การรู้จักตน 4. การรู้จักประมาณ 5. การรู้จักกาลเวลา 6. การรู้จักธรรม 7. การรู้จักชุมชน

ส่วน ฉลอง มาปรีดา (2537, หน้า 7) ได้กล่าวว่าคุณธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษหรือคนดี มี 7 ประการ คือ สัปปริสธรรม อันได้แก่

1. ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
2. ความเป็นผู้รู้จักผล
3. ความเป็นผู้รู้จักตน
4. ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
5. ความเป็นผู้รู้จักกาล
6. ความเป็นผู้รู้จักธรรม
7. ความเป็นผู้รู้จักชุมชน

ขณะที่ เสถียรพงษ์ วรรณปก (2543, หน้า 33) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของคนดีในทาง พระพุทธศาสนาว่ามี 7 ประการ ใครมีเพียงสองสามอย่าง ก็ดีเพียงสองสามส่วน แต่ถ้ามีครบ ก็นับว่าเป็นคนดีที่สมบรูณ์ คุณสมบัติทั้ง 7 ประการคือ หลักธรรมตามแนวแห่งสัปปริสธรรม

1. รู้เหตุ
2. รู้ผล

3. รู้ตน
4. รู้ประมาณ
5. รู้กาล
6. รู้ชุมชน
7. รู้บุคคล

จากความหมายหลักแห่งสัปปริสธรรมตามแนวทางที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ สามารถสรุปได้ว่า สัปปริสธรรมคือธรรมที่ทำให้เป็นคนดี เป็นผู้บริหารที่ดีนั้น ต้องอาศัยหลักแห่งความดีที่เรียกว่าสัจตบรุษหรือสัปปริสธรรม มี 7 ประการ คือความเป็นผู้รู้จักเหตุ ความเป็นผู้รู้จักผล ความเป็นผู้รู้จักตน ความเป็นผู้รู้จักประมาณ ความเป็นผู้รู้จักกาล ความเป็นผู้รู้จักธรรมและ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน ทั้งหมดนี้เมื่อประพฤติปฏิบัติได้ย่อมจะเป็นคนดีที่สังคมยกย่อง

การบริหารคน

พุทธวิธีสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารคน หมายถึง ปรับปรุงพัฒนาคน โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องกำกับในการทำงาน ดังที่ปรากฏใน พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2546, หน้า 120-123) ได้แบ่งหลักพุทธธรรมในการบริหารคนของผู้บริหารไว้หลายหมวด แต่ละหมวดล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้นกับการทำงานของผู้บริหาร เพราะเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล ซึ่งต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นเครื่องมือเพื่อนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย หลักธรรมที่มี ความสำคัญต่อการครองคนนั้น ได้แก่ กัลยาณมิตตดาโยนิโสมนสิการ ธรรมคัมภีร์ของโลก 2 ธรรมที่ทำงาน 2 กุศลมูล 3 สุจริต 3 พรหมวิหารธรรม 4 สังคหัตถุธรรม 4 พละ 4 ขรवासธรรม 4 หลักธรรมที่กล่าวมาแล้ว เบื้องต้น ล้วนมีส่วนสนับสนุนการครองคน แต่หลักแห่งพลธรรม คือธรรมที่เป็น กำลังของการทำงานนั้น นับว่ามีความสำคัญที่สุดในการครองคนพุทธวิธีบริหารงานตามแนวทางแห่งพลธรรม ได้มีนักวิชาการทั้งที่เป็นพระสงฆ์ และคฤหัสถ์ได้ทำ การศึกษาหลักธรรมดังกล่าว และได้ให้ทัศนะที่น่าสนใจเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา อันเกี่ยวเนื่องด้วยการบริหารคนดังนี้

1. หลักแห่งพลธรรม (ธรรมที่เป็นกำลังสำหรับการบริหารคน)

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตฺโต , 2537, หน้า 199) ได้แสดงทัศนะถึงหลักธรรมอันเป็นกำลังแห่งการเป็นผู้บริหารที่ดีนั้น ต้องประกอบด้วยหลักการที่พระพุทธองค์วางไว้

4 แนวทาง คือ

1.1 แนวทางที่ 1 ปัญญาพละ คือ การเป็นผู้นำหรือผู้บริหารนั้น จะต้องอาศัยปัญญาพละ หมายถึง กำลังแห่งปัญญา แต่เมื่อใช้ในวงการศึกษาย่อหมายถึงความว่า การบริหารที่ต้องอาศัยความรู้และความสามารถ

1.2 แนวทางที่ 2 วิริยพละ คือ กำลังแห่งความเพียรพยายาม หมายถึงการดำเนินกิจการงานต่าง ๆ ทุกวงการต้องอาศัยกำลังแห่งความเพียรพยายามจึงจะประสบความสำเร็จ

1.3 แนวทางที่ 3 อนวัชชพละ คือ กำลังแห่งความสุจริต อันหมายถึง กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม บริสุทธี

1.4 แนวทางที่ 4 สังคหพละ คือ กำลังแห่งความสามัคคี แห่งความมีมนุษยสัมพันธ์ ทางด้านสำนักเสริมสร้างเอกลักษณ์ ของชาติ (2544, หน้า 27) ได้กล่าวถึงคุณธรรมในทางศาสนาที่สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ เรียกว่า สังคหวัตถุธรรม มี 4 ประการคือ

1. การเอื้อเฟื้อให้ปัน (ทาน)
2. การพูดไพเราะ อ่อนหวาน (ปิยวาจา)
3. การบำเพ็ญประโยชน์ (อัตถจริยา)
4. การทำตนให้เข้ากับผู้อื่นได้ (สมานัตตา)

ขณะที่พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต, 2545, หน้า 4) ได้อธิบายการวางกรอบแนวความคิดคุณธรรมสารบัญญัตินักบริหาร โดยใช้หลักธรรมเป็นแนวในการสร้างกรอบความคิด การกระทำ ต้องอาศัยคุณธรรมในการปกครองได้แก่ อธิปไตย 3 พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 ดังนี้

1. หลักอธิปไตย 3 คือ อัตตาทิปไตย ธรรมมาธิปไตย โลกาทิปไตย
2. หลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
3. หลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา

เป็นแนวทางที่ผู้บริหารการศึกษา หรือผู้นำพื้่นนำมาปฏิบัติทั้งสิ้น เพราะเป็นคุณธรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร

เช่นเดียวกันกับที่ บันเทิง พาพิจิตร (2548, หน้า 102) ได้กล่าวถึงหลักพลธรรมอันเป็นธรรมสำหรับใช้เป็นฐานทางการบริหาร เป็นพลังในการดำเนินการ 4 ประการคือ

1. ปัญญาพละ คือ กำลังแห่งความรู้หรือความฉลาด
2. วิริยพละ คือ กำลังแห่งความเพียรพยายาม
3. อนวัชชพละ คือ กำลังแห่งความสุจริต
4. สังคหพละ คือ กำลังแห่งความสามัคคี

หลักการที่มุ่งสู่การจัดการที่ดีของผู้นำ สิ่งที่คุณำต้องมีคือ หลักธรรมที่ชื่อว่า พละ 4 ประการ อันได้แก่ ปัญญาพละ คือกำลังความรู้หรือความฉลาด วิริยพละคือ กำลังแห่งความขยันหมั่นเพียร อนวัชชพละ คือกำลังการทำงานโดยสุจริต สังคหพละ คือกำลังการสงเคราะห์

หรือมนุษยสัมพันธ์พละ กำลังทั้ง 4 ประการนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้นำสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เป็นคนฉลาด เป็นคนขยัน เป็นสุจริตชน เป็นคนที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ซึ่งทุกข้อล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น ขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ต้องครบเครื่องจึงจะทำให้เกิดผลงานตามต้องการได้

ในขณะที่ หทัยรัตน์ ดิษฐอึ้ง (2543, หน้า 1) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่อง การวางแผนเพื่อการหยุดท้อไว้สำหรับเตือนใจคนว่า คนควรมีการวางแผนสำหรับสร้างกำลังกาย และพลังในการดำเนินชีวิตของตนให้หมดไปได้ วิธีที่ควรเริ่มทำเพื่อการวางแผนในการหยุดท้อคือ ท้อจากจิตใจของตนก็คือ ควรฝึกสร้าง พละ 5 หรือธรรมอันเป็นกำลัง 5 ประการ ให้เกิดแก่ตัวตน ซึ่ง พละ 5 นั้น ได้แก่

1. ศรัทธา เป็นอันดับแรกเลยที่ควรจะทำ ควรสร้างศรัทธาให้แก่ตัวเอง วางเป้าหมายของสิ่งที่ต้องการให้แน่นอน แล้วบอกกับตัวเองเสมอว่าต้องทำได้
2. ปัญญา ในการที่จะก้าวไปสู่จุดหมายอะไรก็ตามจะต้องมีการศึกษาหาความรู้ วิเคราะห์และไตร่ตรองสิ่งที่จะทำให้ละเอียดรอบคอบ เพื่อที่จะหาวิธีการที่ดีที่สุดและเหมาะสม และเมื่อมีการสะดุดกับปัญหา
3. สมาธิ ช่วยให้สงบ แจ่มใสและมีพลัง ขอเพียงตั้งมั่น นิ่งในสิ่งที่จะทำ รวบรวมจิตใจให้แน่วแน่ จดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น ก็จะทำให้สิ่งต่าง ๆ ลุล่วงไปด้วยดี
4. วิริยะ คงเคยได้ยินสุภาษิตที่ว่า “ความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จอยู่ที่นั่น” เช่นกัน ไม่ว่าจะไรก็ตามความขยันหรือความเพียรเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เลยในการทำงานทุกอย่าง ดังนั้นอย่าให้ความขี้เกียจมาเกาะกินตัวได้อย่างเด็ดขาด ควรมีการกระตุ้นตัวเองให้เกิดความกระตือรือร้นในการทำงานเสมอ อย่ารีรอ หรือพักผ่อนประกันพรั่ง
5. สติ เป็นสิ่งที่สำคัญมากเลยกว่าได้ เพราะสติเป็นตัวเชื่อมขององค์ประกอบทั้ง 4 ที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น การที่ตั้งสติให้มั่น จะทำให้รู้ว่าตัวเองกำลังทำอะไรอยู่ การมีสติ จะช่วยให้ควบคุมสถานการณ์ และควบคุมตัวเองไปสู่ความสำเร็จเช่นเดียวกับ สมหวัง วิทยา ปัญญานนท์ (2547, หน้า 1) ได้กล่าวไว้ว่า การบริหารเชิงพุทธโดยใช้พละ 5 เพื่อให้งานสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่วางไว้นั้น ประกอบด้วยศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ศรัทธาเป็นความเชื่อที่เป็นความจริง เป็นสัมมาทิฐิ เชื่อเรื่องเหตุปัจจัย วิริยะเป็นความหมั่นเพียรที่จะทำงานนั้นอย่างไม่ย่อท้อ สมาธิเป็นพลังที่จะมุ่งมั่นในสิ่งที่ที่จะทำ เหมือนน้ำที่พุ่งออกมาจากท่อที่เอามือบีบปากท่อจะมีกำลังฉีดแรงขึ้น ปัญญาเป็นการใช้จิตใจไตร่ตรอง และสติเป็นตัวเตือนคั้นบังคับให้ธรรมะชุดนี้ที่เหลือ มิให้หลงทางคอยเตือนอยู่เสมอ

ขณะที่คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่ (2546, หน้า 97) ได้กล่าวถึงพระธรรมธรรมอันเป็นพลังในการทำหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารให้ประสบความสำเร็จ 4 ประการ คือ

1. สัทธา ความเชื่อ
2. วิริยะ ความเพียรพยายาม
3. สติ ความระลึกได้
4. ปัญญา ความรอบรู้

สำหรับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2542, หน้า 23) ได้กล่าวถึงพระธรรมธรรมอันเป็นพลังในการทำหน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่ทางการบริหารให้ประสบความสำเร็จ 4 ประการ คือ

1. ปัญญาพละ กำลังปัญญา
2. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียรพยายาม
3. อนุวัชชพละ กำลังแห่งความสุจริต กำลังแห่งความบริสุทธิ์
4. สังคหพละ กำลังแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูล

ขณะที่พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549, หน้า 44-45) ได้กล่าวถึงหลักวิธีบริหารงานที่ดีคือธรรมาธิปไตยที่ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลงานนักบริหารแบบธรรมาธิปไตย ยึดธรรมเป็นหลักในการบริหาร เขามีธรรมที่เรียกว่า พละ 4 ประการ อยู่ในใจคือ

1. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
2. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
3. อนุวัชชพละ กำลังแห่งการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
4. สังคหพละ กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษย์สัมพันธ์

พละหรือกำลังแห่งคุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ ช่วยทำให้นักบริหารทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือนักบริหารสามารถจะวางแผน จัดองค์การ แต่งตั้งบุคลากรได้อย่างมีหลัก โดยดูที่คุณธรรมดังกล่าวของบุคคล

ส่วน ฉลอง มาปรีดา (2537, หน้า 4) ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ทำให้มียึดเหนี่ยวจิตใจ และประสานหมู่ชนไว้ซึ่งเป็นหลักธรรมที่เสริมพระธรรม มี 4 ประการ คือ

1. ทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ
2. ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก
3. อัถตถจริยา การประพฤติประโยชน์

4. สมานัตตตา การทำตนเสมอต้น เสมอปลาย

ขณะที่ นเรศร์ จิตรักษ์ (2549, หน้า 14–17) กล่าวลักษณะของผู้นำที่โลกยกย่องว่าต้องประกอบด้วยลักษณะ 5 ข้อ จึงจะทำให้ชีวิตมีความสุขและความเจริญคุณธรรมดังกล่าวคือ

1. อ่อนน้อม
2. อ่อนโยน
3. อากุศล
4. อุตุน
5. อภัย

โดยผู้บริหาร หรือผู้นำ ที่จะเป็นผู้บริหาร เป็นผู้นำในอนาคตนั้น ควรจะต้องนำหลักธรรมในศาสนาเข้ามาใช้ หลักธรรมดังกล่าวนี้ล้วนอยู่ที่ตัวผู้บริหารเอง จะต้องพัฒนาประกอบด้วย

1. ทมา	มีความแข็งแรงอดทน
2. ซาคริยะ	มีความระมัดระวัง
3. อุกุณานะ	มีความขยันหมั่นเพียร
4. สังวิภาตะ	มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
5. ทยา	มีความเอ็นดู
6. อิกขนา	หมั่นตรวจตรา

สำหรับ ลูติวัสส์ สุขบ้อม (2547, หน้า 91–97) ได้กล่าวถึงหลักธรรมที่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคล หรือสังคหวัตถุธรรมว่า ธรรมดังกล่าวประกอบด้วย

1. ทาน คือการให้ การรู้จักแบ่งปัน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เสียสละ ช่วยเหลือ สงเคราะห์ ด้วยปัจจัย 4 ทางพระพุทธศาสนาแบ่งการให้เป็น 2 ชนิดคือ
 - 1.1 อามินทาน คือการให้ด้วยสิ่งของ
 - 1.2 ธรรมทาน คือการให้ด้วยธรรม
2. ปิยวาจา เจรจาที่อ่อนหวาน การสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีคือการใช้วาจาที่เหมาะสม
3. อัถถจริยา ประพฤติสิ่งที่ประโยชน์ ทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อตัวเองและผู้อื่น
4. สมานัตตตา การรู้จักวางตัวเองให้เหมาะสมกับกาลเทศะ เพียงแค่รู้ว่าตนเองเป็นใครก็ได้ชื่อว่ามีหลักธรรมแห่งความเป็นคนดี คืออรรถัตถุญตา การรู้จักตน

สอดคล้องกับพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญาวัฒน์ภิกขุ, 2546, หน้า 22–23) ได้กล่าวถึงเรื่องการเป็นคนดี ผู้นำที่ดี ผู้บริหารที่ดี คือ คนที่มีวิชาความรู้ มีความรู้ดีด้วย มีความประพฤติดีด้วย หรือเป็นผู้ที่มีความรู้ควบคุมคุณธรรม อันแสดงออกปรากฏชัดด้วยหลัก 2 ประการ คือ 1. มีคุณวุฒิ

มีความรู้ปรากฏชัด มีความสามารถเป็นที่ยอมรับและเป็นที่ยอมรับ 2. มีคุณภาพ มีความเหมาะสม ทั้งความรู้และความประพฤติ และได้วางหลักของการเป็นคนดีตามแนวพระพุทธศาสนา 30 ประการ คือ

1. มีความรู้ดี
2. มีมารยาทงาม
3. มีความซื่อสัตย์
4. มีความสุจริต
5. มีน้ำใจดี
6. มีน้ำใจงาม
7. พูดจาไพเราะ
8. พูดแต่เพียงพอดี ไม่เพ้อเจ้อ
9. พูดแต่คำจริง
10. พูดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี
11. เป็นผู้ขยัน
12. เป็นผู้ประหยัด
13. รู้จักรักษาเกียรติยศของตนเอง
14. ช่วยรักษาเกียรติยศของหมู่ญาติ
15. รักษาเกียรติยศของสถาบัน องค์การ
16. เป็นผู้รักษาความสงบ
17. สร้างฐานะตนเองได้
18. รู้จักปกครองตนเอง
19. รู้จักปกครองผู้อื่นโดยชอบธรรม
20. ตั้งมั่นในความยุติธรรม
21. ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลอื่น
22. ไม่ประทุษร้ายต่อญาติ มิตร สหาย
23. เป็นผู้มีความกตัญญู กตเวทิตะ
24. เป็นพลเมืองดี
25. เป็นผู้นับถือศาสนา
26. นำความรู้ช่วยเหลือสังคมได้
27. ไม่สืมนตนเอง
28. ไม่ขายตัวเอง ผิดศีลธรรม
29. มีความคงที่ มั่นคง
30. ไม่ใฝ่ต่ำ

ในขณะที่ พิภพ วังเงิน (2545, หน้า 105) ได้ศึกษาจริยธรรมของผู้บริหารว่า ผู้บริหารนั้นควร มีใจกว้างขวาง หมั่นสอดส่องดูแลทุกข์สุข ของผู้ใต้บังคับบัญชา และน้อมนำ จริยธรรมที่ควรปฏิบัติให้เกิดมีกับตัวเองดังนี้

1. รู้จักอุปการะ คือทำคุณ ช่วยเหลือ เอื้ออาทร
2. นอบน้อมถ่อมตน
3. ละอายในการทำความชั่ว
4. มีความเกรงต่อความชั่ว
5. มีสติสัมปชัญญะ
6. อุดหนุน อุดหนุน
7. มีพรหมวิหารธรรม
8. ละเว้นอคติต่อเพื่อนร่วมงาน
9. มีคุณธรรมอันจะทำให้งานสำเร็จ

10. หมั่นศึกษาหาความรู้
11. ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
12. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
13. มีคุณธรรมเป็นเครื่องผูกใจบุคคลอื่นโดยทั่วไป

ขณะเดียวกันได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ผู้บริหารผู้ใหญ่ควรต้องมี อันเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานว่าผู้บริหารนั้น ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. มีความเที่ยงธรรม
3. มีความมุ่งมั่นในการพัฒนา
4. มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
5. มีความมั่นคงต่อสิ่งยั่วยวน

นอกจากนี้ พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต , 2545, หน้า 18) ได้กล่าวว่า ธรรมะเพื่อการบริหารหรือการบริหารที่ดีคือ การบริหารแบบธรรมาธิปไตย นักบริหารแบบธรรมาธิปไตย ยึดธรรมเป็นหลักในการบริหารธรรมที่เรียกว่า พละ 4 ประการ คือ

1. ปัญญาพละ กำลังความรู้หรือความฉลาด
2. วิริยพละ กำลังแห่งความเพียร
3. อดวิชชพละ กำลังแห่งการงานที่ไม่มีโทษหรือความสุจริต
4. สังคหพละ กำลังแห่งการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์

เช่นเดียวกับ วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสถียรพงษ์ วรรณปก (2544, หน้า 131) กล่าวถึงการพัฒนาตนให้เป็นคนเก่งมีความสามารถต้องประกอบด้วยหลักธรรมหลักคือ 1. หลักอิทธิบาทธรรม 2. หลักพลธรรมเฉพาะหลักพลธรรมนั้น เป็นธรรมที่เสริมแรง ในการสร้างสรรค์ ในการทำหน้าที่เป็นผู้บริหารและผู้นำ อันประกอบด้วยหลักพละ 5 คือหลักธรรมที่ช่วยทำให้งานลุล่วงสำเร็จได้

5 ประการคือ

1. สัทธา มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกำลังทำ
2. วิริยะ มีความเพียร
3. สติ มีความระลึกได้ ไม่ประมาท
4. สมาธิ มีจิตตั้งมั่น
5. ปัญญา มีความรู้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องที่กระทำ

ขณะที่ จรัล พยัคฆราชศักดิ์ และ กวี อิศริวรรณ (2544, หน้า 65) กล่าวถึงธรรมที่เป็นกำลังสำหรับการทำงานไว้ว่า พละ หมายถึง ธรรมที่เป็นกำลัง หรือธรรมอันมีพลังทำให้เกิดความมั่นคงทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นไหวต่อภัยหรืออุปสรรคต่าง ๆ มีประการ คือ

1. ศรัทธา มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตนกำลังทำ
2. วิริยะ มีความเพียร
3. สติ มีความระลึกได้ ไม่ประมาท
4. สมาธิ มีจิตตั้งมั่น
5. ปัญญา มีความรู้ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องที่จะกระทำ

จากการศึกษาแนวคิดของนักการศึกษาที่ ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่าการบริหารคน ตามแนวพุทธวิธีที่อาศัยหลักพลธรรมนั้น มีเป้าหมายที่การส่งเสริมการใช้คนในการปฏิบัติงานด้วยพลธรรม เพื่อให้งานนั้น บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งจะต้องอาศัยหลักแห่งปัญญาความรอบรู้ ความรอบคอบในงาน อาศัยความเพียรพยายามมุ่งมั่นเพื่อที่จะบริหารดำเนินงานให้สำเร็จ แม้จะมีอุปสรรคนานัปการก็ตามที่ อาศัยการประพฤติที่สุจริตเรียบร้อย สะอาดทั้งกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม นึกถึงงานที่สร้าง พลังงานที่ทุ่มเทแล้วมีความสุขกายสบายใจด้วยอำนาจแห่งความสุจริต อาศัยหลักแห่งการสงเคราะห์เอื้อ อารีซึ่งกันและกัน ดังคำประพันธ์ที่ว่า โอบอ้อมอารี วจีไพเราะ สงเคราะห์ประชาชน วางตนเหมาะสม

การบริหารงาน

พุทธวิธีสำหรับผู้บริหารการศึกษาในการบริหารงาน หมายถึง การส่งเสริมผู้ปฏิบัติงานได้ใช้ศักยภาพที่มีในการทำงานอย่างเต็มที่ โดยอาศัยพุทธธรรมเป็นแนวทางในการบริหาร ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2546, หน้า 312-313) ได้แบ่งหลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารไว้หลายหมวด เพราะผู้บริหารจะต้องมีความสามารถในการทำงาน ปัจจุบันการทำงานนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการปฏิบัติ พระพุทธศาสนา มีคุณธรรมที่ใช้เป็นหลักในการทำงานที่สำคัญที่สุด คือหลักแห่งซร้าวาสธรรม หลักแห่งอิทธิบาทธรรม เป็นธรรมส่งเสริมการสร้างกำลังใจในการทำงานสอดคล้องกับที่นักวิชาการได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

วิธีบริหารงานตามแนวแห่งซร้าวาสธรรม ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมของพระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต, 2537, หน้า 135) หมวด 4 กล่าวไว้ว่า ซร้าวาสธรรมคือธรรมของซร้าวาส, ธรรมสำหรับครองเรือน, หลักแห่งมนุษยสัมพันธ์ มี 4 ประการ คือ

1. สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พูดจริง ทำจริง
2. ทมะ คือการฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตนนิสัย

3. ขันติ คือความอดทน ตั้งหน้าที่การงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใจจุดหมาย ไม่ท้อถอย

4. จาคะ คือการเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ใจกว้าง พร้อมรับฟังปัญหาของบุคคลอื่น ๆ

เช่นเดียวกับพระเทพปริยัติโมลี (2532, หน้า 30) ได้กล่าวถึง ฆราวาสธรรม อันเป็นธรรมของผู้ครองเรือน และครองงาน 4 ประการ ดังนี้

1. สัจจะ คือความจริง จำแนกได้ 2 ประการ ได้แก่ จริงวาจา กับจริงใจ ความจริงใจนั้น เป็นความตั้งใจเด็ดเดี่ยวไม่ ย่อท้อ ไม่ถอยหลัง ไม่หวนกลับ ในอันที่จะทำความดี หรือคิดทำ ภารกิจหน้าที่ของตนมุ่งความสำเร็จเบื้องหน้า บุคคลผู้มีสัจจะ เป็นผู้หลักประกันตัวเองในอันที่จะให้ผู้อื่นเชื่อถือไว้วางใจ จะทำสิ่งใดก็สำเร็จสมความมุ่งหมาย แม้จะมีอุปสรรคมาขัดขวางก็ฝ่าฟันอุปสรรคนั้น ๆ ด้วยกำลังใจที่มั่นคง บุคคลที่ทำงานประสบผลสำเร็จแล้วแต่มีสัจจะที่มั่นคง ทั้งสิ้น ตรงกันข้ามบุคคลผู้ไร้สัจจะ มักจะมีใจกวัดแกว่งไม่มั่นคง พอพบอุปสรรคเข้า แม้เพียงเล็กน้อยก็ยอมแพ้ถอยหลัง ไม่กล้าสู้ ไม่กล้าเสี่ยงต่อไป ทำยที่สุดก็ล้มเลิกทิ้งภารกิจนั้นเสีย ทำให้งานไม่ประสบผลสำเร็จ

2. ทมะ คือ ความฝึกฝนจิตใจมิให้ฟุ้งซ่าน วู่วาม หวั่นไหวง่าย เป็นหลัก สำหรับฝึกให้บุคคลมีใจหนักแน่น มั่นคง รู้จักข่มจิตใจตนเอง รู้จักระงับใจ ยับยั้งใจได้ ในเมื่อประสบเหตุอันไม่น่าปรารถนาในทางปฏิบัติ ทมะก็คือการบำเพ็ญ สมาธิจิตอันเป็นหลักควบคุมใจ บุคคลใดฝึกจิตให้หนักแน่นเยือกเย็นควบคุมตัวเองได้ดี ไม่วู่วาม ผลิผลามไม่เอาแต่ใจ เป็นผู้ฝึกจิตดีแล้วจะทำให้มีความสามารถในการทำงาน ไม่เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น เมื่อถล่ำลึกในความผิด ทำให้ครองงานไว้ได้

3. ขันติ คือ ความอดทนได้ในเมื่อถูกกระทบตัว ยสิ่งอันไม่พึงปรารถนา เป็นลักษณะของกายและใจที่พร้อมจะเผชิญเหตุการณ์ที่พึงทำไม่มีความย่อท้อของแแง เมื่อบประสบสิ่งที่ลำบากหรือไม่ต้องการ อดทนต่อความลำบากตรากตรำ ไม่แสดงอาการย่อท้อของแแง เมื่อทำหน้าที่การงาน อดทนต่อทุกขเวทนา ในคราวที่เจ็บไข้ได้ป่วยไม่แสดงอาการ ทุรนทุรายนจนเกินเหตุ รู้จักระงับสติอารมณ์ไม่ทำใจอ่อนจนเกินไป อดทนต่อความเจ็บใจ เมื่อถูกต่อว่ากระทบกระเทาะหรือเขาแสดงกิริยาอาการดูถูกดูหมิ่น ก็อดกลั้นทนเก็บไว้ในใจได้ อดทนต่ออำนาจกิเลส เมื่อถูกกิเลสยั่วยุ เมื่อถูกความอยากได้ อยากมี มาครอบงำ ก็อดทนต่อความอยาก นั้น เมื่อได้ลาภได้ยศ ก็อดทนอดกลั้นไม่แสดงอาการดีใจจนเกินไป

4. จาคะ คือความเสียสละ เป็นคุณธรรมเชื่อมโยงน้ำใจไมตรีระหว่างพี่น้อง ระหว่างมิตรกับมิตร ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างความเสียสละมีมากเพียงใดความสุขความมั่นคง

ยอมแผ่ขยายไปเพียงนั้น ความเสียสละจึงแบ่งปันและทำให้สังคมอยู่เป็นสุข และทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้รับความร่วมมือด้วยดี อันจะทำให้คนมีน้ำใจร่วมกันทำงานให้ประสบผลสำเร็จได้ แต่ถ้าคนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ ก็จะไม่มีความใฝ่ใฝ่อยากร่วมงานด้วยในที่สุตงานก็ล้มเหลว ความเสียสละจึงมีความจำเป็นต่อการครองงาน

ขณะที่ ปรีชา นันทาภิวัฒน์ (2544 , หน้า 20) กล่าวถึงการครองเรือน โดยอาศัยหลักธรรมในการครองเรือน และครองชีวิตที่เรียกว่า ฆราวาสธรรม ดังนี้

1. สัจจะ คือความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง
2. ทมะ คือการฝึกฝน การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย
3. ขันติ คือความอดทน ตั้งหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็งทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นใจจุดหมาย ไม่ท้อถอย
4. จาคะ คือการเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตน ใจกว้าง พร้อมรับฟังความ ปัญหาของบุคคลอื่น ๆ

สำหรับ สัจญา สัจญาภิวัฒน์ (2543, หน้า 50) ได้กล่าวถึงธรรมะสำหรับการครองเรือน เรียกว่า ฆราวาสธรรม มี 4 ประการ คือ

1. มีความซื่อสัตย์
2. รู้จักควบคุมจิตใจ
3. อดทนตั้งหน้าทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร
4. มีใจกว้างขวาง

เช่นเดียวกับ ฉลอง มาปรีดา (2537, หน้า 6) ได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ใช้สำหรับการครองเรือน 4 ประการคือ ฆราวาสธรรม อันได้แก่

1. สัจจะ การรักษาความสัตย์
2. ทมะ การรู้จักข่มใจ
3. ขันติ ความอดทน จิตใจเข้มแข็ง
4. จาคะ การบริจาคทาน

ส่วนพระประสิทธิสุตคุณ (2526 , หน้า 15-17) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับการครองเรือน ซึ่งมีความสำคัญอย่างต่อการครองรัก อันประกอบด้วย

1. สัจจะ ความจริง ซื่อสัตย์ต่อกัน จริงทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจ
2. ทมะ ความข่มใจ การฝึกตน รู้จักควบคุมจิตใจ
3. ขันติ ความอดทน มีจิตใจเข้มแข็งหนักแน่น
4. จาคะ การเสียสละ คือมีน้ำใจต่อเพื่อน

เช่นเดียวกับที่คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่ (2546, หน้า 196–197) ได้กล่าวถึงหลักในการครองชีวิตและการบริหารว่า หลักในการครองชีวิตและครองเรือนนั้น ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ฆราวาสธรรม มี 4 ประการคือ

1. สัจจะ ความซื่อสัตย์ต่อกัน
2. ทมะ ความข่มใจ ข่มอารมณ์ไว้ได้
3. ขันติ ความอดทนอดกลั้น ความหยุดยั้ง
4. จาคะ ความเสียสละ แบ่งปันกับเพื่อน องค์กร สังคม

สำหรับ อุดมพร อมรธรรม (2549, หน้า 51) ได้กล่าวถึงคุณธรรมของผู้ครองเรือนตามแนวพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า (5 เมษายน 2525) ใจความว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ

ประการแรกคือ การรักษาความสัจ ความจริงใจ ต่อตัวเอง ที่จะประพฤติปฏิบัติ แต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม

ประการที่สองคือ การรู้จักข่มใจตัวเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจความดีนั้น

ประการที่สามคือ การอดทนอดกลั้นและอดออมที่จะไม่ประพฤติล่วงความสุจริต ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด

ประการที่สี่คือ การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนน้อยของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง คุณธรรมสี่ข้อ ถ้าเขียนเป็นภาษาธรรมดาๆ ก็ได้แก่

1. สัจจะ ความจริงใจ
2. ทมะ ความข่มใจ
3. ขันติ ความอดทน
4. จาคะ ความเสียสละ

ขณะที่ ฉลอง มาปรีดา (2537, หน้า 6) ได้กล่าวคุณธรรมที่ใช้สำหรับการครองเรือน 4 ประการ คือฆราวาสธรรม อันได้แก่

1. สัจจะ การรักษาความสัตย์
2. ทมะ การรู้จักข่มใจ
3. ขันติ ความอดทน จิตใจเข้มแข็ง
4. จาคะ การบริจาคทาน

จากการศึกษาเอกสารแนวคิดของนักวิชาการ สามารถสรุปได้ว่า การบริหารงานตามแนวแห่งฆราวาสธรรม คือการทำงานที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินการไม่ว่าจะเป็น

งานส่วนตัวและส่วนรวม ทั้งชีวิตส่วนตัว ส่วนรวม ต้องประกอบด้วยหลักแห่งความจริงใจ
 จริงจังต่อกัน ทำงานดี วยความยุติธรรม หลักแห่งการฝึกฝนอบรมตน พัฒนาอยู่ตลอดเวลา
 ไม่ว่าจะเป็นการงาน วิชาการความรู้ ความสามารถ หลักแห่งความอดทน อดกลั้น การเป็นผู้นำ
 และผู้บริหารที่ดีนั้น นอกจากอดทนแล้ว ยังจะต้องทนอดด้วย ทนต่อความลำบาก ทนต่อความ
 เจ็บใจ หลักแห่งความเสียสละโดยเฉพะ ะประโยชน์ส่วนตน เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่การเป็น
 ผู้บริหารนั้นต้องเริ่มที่จะต้องเรียนรู้และเสียสละให้เป็น ทำให้ได้ เพราะเป็นสิ่งสำคัญต่อการเป็นผู้
 วิธีบริหารงานตามแนวทางอิทธิบาทธรรม คือ การใช้คุณธรรมที่เป็นเหตุให้บรรลุ
 วัตถุประสงค์ ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ร์ ฉบับประมวลธรรม พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต ,
 2537, หน้า 186) หมวด 4 กล่าวไว้ว่า อิทธิบาท 4 คือ คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ , คุณธรรมที่
 นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ประกอบด้วย

1. ฉันทะ คือความพอใจที่ต้องการกระทำใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และ
 บรรารณาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป
2. วิริยะ คือความเพียร อันประกอบด้วยความขยัน ด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน
 เอาธุระไม่ทอดขย
3. จิตตะ คือความคิดหรือจิตที่ตั้งมั่นในสิ่งที่ทำด้วยความคิด เอาจิตใจฝักใฝ่ ไม่ปล่อยใจ
 ให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป
4. วิมังสา คือการไตร่ตรอง หรือทดลอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหา
 เหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น พร้อมทั้งการวางแผน วัตถุประสงค์วิธีแก้ไข
 ปรับปรุง

ขณะที่สมหวัง วิทยาปัญญาพนธ์ (2547, หน้า 2) ได้ศึกษาหลักการบริหารแบบพุทธ
 วิธีบริหารโดยใช้หลักอิทธิบาทธรรม (Buddhist Style in Management) ความสุขที่แท้จริงมาจาก
 การสนุกกับงาน (Enjoy Your Work or Second Home Work Place) โดยใช้หลักอิทธิบาท 4 คนที่
 มีความสุขตลอดชีวิต คือคนที่ได้ทำงานที่ตัวเองรัก ทำอย่างไรจึงจะมีความสุขตลอดชีวิต
 เพราะได้ทำงานที่ตัวเองรัก เคล็ดลับวิธีทำงานให้สนุก 4 วิธี ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังต่อไปนี้

1. มองให้เห็นคุณค่าของงาน (ฉันทะ)

การงานทุกอย่างถ้าไม่ใช่อาชีพทุจริต ล้วนแต่มีคุณค่าแฝงอยู่ในการทำงานทั้งนั้น
 ดังนั้นขอเพียงแต่คุณรู้จักมองให้เห็นคุณค่าของมันแล้ว สร้างความประทับใจในงานที่คุณทำ
 อย่างสุดซึ้งความรักความประทับใจในการงานของคุณนี่เอง ที่จะเป็นพลังใจทำให้สามารถต่อสู้
 งานที่ยากลำบาก หรือ นำเป้าหมายต่อไปได้ ย้ำอีกครั้งว่า ขอให้คุณสร้างความภูมิใจในสิ่ง

คุณทำ คือ มีความมั่นใจในงานที่ทำว่าเป็นงานที่มีคุณค่า ความรักความมั่นใจในสิ่งที่ทำนั้นแหละ เป็นพลังใจสำคัญทำให้ทำงานอย่างมีความสุข

2. กระตือรือร้นอยู่เสมอ (วิริยะ)

สร้างอิริยาบถให้มีกระชุ่มกระชวยก็มีชีวิตชีวา ทำให้ติดจนเป็นนิสัย ก็จะมีพลอยมีความกระตือรือร้น ในการทำงานไปด้วย ความรู้สึกกระตือรือร้นนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ไม่ยาก คนที่มีความรู้สึกกระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา ทำอะไรมันก็ดูน่าสนุกไปหมด ดังนั้นในแต่ละวัน ต้องทำตัวให้เป็นคนที่กระตือรือร้นขึ้นมา

3. ผูกสมาธิกับการงาน (จิตตะ)

การงานบางอย่างมันก็ต้องทำซ้ำ ทำหลายครั้ง เมื่อใครพบกับสถานการณ์เช่นนี้ ก็ให้ใช้วิธีนี้ คือฉวยโอกาสผูกสมาธิกับงาน คือได้ทั้งความสงบใจ และได้ทั้งผลของงาน การทำสมาธิกับการทำงานอาจจะใช้วิธีง่าย ๆ ด้วยการกำหนดรู้ อิริยาบถ คือแต่ละขั้นตอนของการเคลื่อนไหวร่างกาย ไม่คิดอะไรนอกเรื่องนอกราวในขณะที่ทำงาน แต่จะใช้ความคิดมาก กำหนดการเคลื่อนไหวทุก อิริยาบถ เพื่อให้จิตเกิดเป็นสมาธิ มันจะได้เกิดความปิติสุขในขณะทำงาน

4. สนุกกับการทดลองปรับปรุงคุณภาพของงาน (วิมังสา)

การงานทุกอย่างมีเรื่องทำทลายอยู่ในตัวของมันเองเสมอว่า จะสามารถปรับปรุงให้ งานมีคุณภาพดีขึ้นได้หรือไม่ ดังนั้นในแต่ละวันที่ทำงาน อาจสนุกกับการค้นหาปัญหาในที่ทำงานนำมาลองฝึกคิดแก้ไขดู คิดเสียว่าเป็นการทำทลายสติปัญญาของตนเอง

เช่นเดียวกับที่ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2543, หน้า 52) ได้กล่าวถึงธรรมะสำหรับนักปฏิบัติไปสู่ความสำเร็จ คืออิทธิบาทธรรม 4 ประการ ประกอบด้วย

1. ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่ตั้งใจจะทำ
2. วิริยะ ความเพียรทำสิ่งนั้น
3. จิตตะ ใจจดจ่อต่อสิ่งนั้น
4. วิมังสา ทดลอง ใคร่ครวญ ไตร่ตรอง

ขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 48-49) ได้อธิบายถึงพุทธจริยธรรม เพื่อชีวิตที่ดีงามของบุคคลไว้ว่า ขึ้นชื่อว่าธรรมะ ถ้าได้ปฏิบัติแล้ว บำเพ็ญให้เกิดขึ้นในใจแล้ว นำความเจริญที่มีอยู่ให้เพิ่มขึ้นแล้ว ย่อมนำมาซึ่งความสุขและความเจริญต่อตัวเอง ธรรมะของพระพุทธเจ้า เป็นธรรมที่มีอำนาจพาไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งมีความสำคัญสำหรับผู้ปฏิบัติที่ยังต้องมีหน้าที่ อาชีพ การงานอยู่นั่นคือ หลักธรรมดังกล่าวคืออิทธิบาทธรรม อันประกอบไปด้วย

1. ฉันทะ มีความชอบ ความรัก ความสุขในงานหรือหน้าที่นั้น ๆ
2. วิมังสา มีความรู้จริงเกี่ยวกับงานหน้าที่นั้น ๆ ที่สามารถนำมาปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จ
3. วิริยะ ปฏิบัติงานอย่างขยัน

4. จิตตะ เอาใจใส่ จดจ่อต่องานนั้น ๆ ทุกขณะจิต จนเกิดสติและปัญญาขึ้นมา

สอดคล้องกับที่ วิทฺย์ จดจ่อต่องานนั้น ๆ ทุกขณะจิต จนเกิดสติและปัญญาขึ้นมา การพัฒนา

ตนให้เป็นคนเก่งมีความสามารถต้องประกอบด้วยหลักธรรม 2 หลัก คือ 1. หลักอิทธิบาทธรรม

2. หลักพลธรรมเฉพาะหลักอิทธิบาทธรรม คือหลักธรรมสำหรับนำตนเองไปสู่ความสำเร็จคือ

1. ฉันทะ คือ ความมีใจรักที่จะทำในสิ่งที่กำลังตั้งใจทำ

2. วิริยะ คือ ความพยายาม เข้มแข็ง และอดทนที่จะทำ

3. จิตตะ คือ ความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำ ไม่ลังเล ไม่ฟุ้งซ่าน

4. วิมังสา คือ ความคิดไตร่ตรอง วางแผน ตามเหตุผล มีการปรับปรุง

ในทำนองเดียวกัน ผกา สัตยธรรม (2546, หน้า 104) ได้กล่าวถึงการทำงานที่จะให้

ประสบความสำเร็จนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มากมาย แต่สิ่งที่สำคัญและขาดไม่ได้ คือ

คุณธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาทธรรม 4 ประการ อันประกอบด้วย

1. (ฉันทะ) ยินดี พอใจ ตั้งใจทำการงาน

2. (วิริยะ) เพียรพยายาม

3. (จิตตะ) ประกอบกิจการงานทุกอย่างด้วยความตั้งใจจริง

4. (วิมังสา) ปัญญา ครอบรอบ จะกระทำกิจการงานใดก็ตาม ควรทำด้วยความระมัดระวัง

โยนิโสมนสิการ ใคร่ครวญให้ดี ให้รอบคอบ

การทำงานทุกอย่างมีเรื่องทำทนายอยู่ในตัวเองเสมอว่า จะสามารถปรับปรุงงานให้มี

คุณภาพดีขึ้นได้หรือไม่ ดังนั้นในแต่ละวันที่มาทำงาน อาจสนุกกับการค้นหาปัญหาในที่ทำงาน

นำมาลองฝึกคิดแก้ไขดู คิดเสียว่า เป็นการท้าทายสติปัญญาว่าสามารถจะทำให้ประสบ

ความสำเร็จ

1. ฉันทะ ความพอใจ ความต้องการที่จะทำ

2. วิริยะ ความเพียรพยายาม เข้มแข็งอดทน

3. จิตตะ การตั้งใจตรึบรู้อยู่ในสิ่งที่ทำ

4. วิมังสา ความไตร่ตรอง

ขณะที่ สยาม ราชวัตร (2548, หน้า 101) ได้กล่าวถึงเรื่องหลักการทำงาน ซึ่งเป็น

คุณธรรมภายในที่จะเกิดพลังในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

บุคคลจำนวนมากที่ทำงานแล้ว ไม่ประสบความสำเร็จ และทำงานแล้วไม่มีประสิทธิภาพ

เพราะสิ่งที่ขาดไปนั่นคือการนำหลักธรรมมาใช้สนับสนุนในการทำงานหลักธรรมที่เกี่ยวกับการทำงานใน พระพุทธศาสนา เรียกว่า อิทธิบาท 4 หลักแห่งความสำเร็จ หลักธรรมนี้เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จในการทำงานประกอบด้วย

1. ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จ
2. วิริยะ พากเพียรทำ คือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วย ความเพียรพยายามเข้มแข็ง อดทน
3. จิตตะ เอาจิตใจฝักใฝ่ คือตั้งใจรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ฟุ้งซ่าน เลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้น
4. วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่นใช้ปัญญาใคร่ครวญตรองตรวจตราหาเหตุผลจากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ สามารถสรุปใจความ ได้ว่า พุทธวิธีการบริหารงานตามหลักแห่งอิทธิบาทธรรมนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องนำหลัก 4 หลักมาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มจากความพอใจ การกระทำอะไรก็ตาม จะต้องสร้างความรัก ความสนใจ ความชอบลงไปตรงกับคำว่า (ฉันทะ) ต้องสร้างความพยายามในการดำเนินการ จริงอยู่ การดำเนินการในเรื่องของงาน ของชีวิตย่อมมีอุปสรรคแน่นอน แต่ผู้บริหารต้องพยายามทำ จนกว่าจะประสบความสำเร็จ (วิริยะ) เมื่อมีความพยายามแล้วต้องเอาใจใส่ ถึงภารกิจนั้น ๆ ไม่ทอดทิ้ง (จิตตะ) และหมั่นไตร่ตรองพิจารณาถึงกิจกรรมการงานต่าง ๆ ให้ ทำเป็นภารกิจ ทบถ้วนเช่นนี้ (วิมังสา) เชื่อได้แน่ว่าการเป็นผู้บริหารที่ดีและทำงานได้ประสบความสำเร็จนั้น ไม่ใช่เรื่องยาก

สรุปการบริหารงานแบบพุทธวิธี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยาตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

จากการศึกษาเอกสารและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารงานการศึกษาแบบพุทธวิธีนั้น เป็นการบริหารที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าผู้บริหารมีคุณธรรม ก็จะพองค์กรสงบสุขมีความเจริญก้าวหน้า บรรลุเป้าประสงค์ในงานการบริหาร พร้อมทั้งมีแนวทางและจุดมุ่งหมายในการพัฒนา การศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะรูปแบบที่พระพุทธเจ้าเป็นแม่แบบที่สังคมทั่วไปยอมรับว่า เป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีและมีคุณค่า มีคุณประโยชน์ต่อการศึกษาเป็นอย่างมาก สามารถจะเป็นหลักและแนวทางที่ผู้บริหารการศึกษาควรยึดถือ และใช้เป็นแบบฉบับ สำห รับการบริหารตน ซึ่งก็ต้องอาศัยหลักธรรมในการบริหารโดยเน้นถึงหลักของสัพบุริสธรรมอันเป็นธรรมที่ทำให้เป็นคนดี ผู้บริหารที่ดี ผู้นำที่ดี 7 ประการ ได้แก่ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จัก

ชุมชน รู้จักเลือกคบคน ส่วนการครองคน เน้นเฉพาะหลักพ ลธรรม อันหมายถึงธรรมเป็นกำลัง ของการบริหารคน เป็นธรรมประจำใจของผู้บริหารหรือเป็นหัวหน้า 4 ประการ คือ ปัญญา (ความรู้) วิริยะ (ความเพียรพยายาม) อดวิชชพละ (การงานที่สุจริต) สังคหพละ (การสงเคราะห์ ช่วยเหลือกัน) ส่วนการบริหารงาน เน้นหลักการทำงานที่ดี คือหลักอิทธิบาทธรรม อันประกอบด้วย ฉันทะ (พอใจ) วิริยะ (ขยัน) จิตตะ (เอาใจใส่) วิมังสา (ทบทวน) รวมทั้งหลักฆราวาสธรรม ประกอบด้วย สัจจะ ความจริงใจ ทมะ (การข่มใจ) ขันติ (ความอดทน) จาคะ (การเสียสละ) ซึ่งหลักธรรมทั้งหมดที่กล่าวมา จะเป็นบรรทัดฐานที่สามารถพัฒนาตน คน และงาน เพื่อความ เจริญก้าวหน้าของส่วนตนและส่วนรวม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชรินทร์ หงษ์ทอง (2546) วิจัยเรื่อง รูปแบบพฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐานตามตัวบ่งชี้มาตรฐานที่ 19 ในทัศนะของผู้บริหารเกี่ยวข้องกับการประเมิน คุณภาพภายนอก สรุปผลวิจัยพบว่า 1. คุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้บริหารควรยึดถือประจำใจ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความมีเมตตากรุณา ความเสียสละ การมีศีลธรรม และการมีสัจจะ 2. จริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้บริหารพึงประพฤติปฏิบัติคือ การไม่ประพฤตินผิด ศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตนตามระ เบียบของทางราชการ การประพฤติปฏิบัติตนอย่างมี จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ การประพฤติตนมีความเป็นกัลยาณมิตร การมีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และกริยามารยาท การแต่งกายสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตณ. แบบอย่างที่ดีผู้บริหาร ควรปฏิบัติ คือ การไม่ประพฤตินผิดศีลธรรมการปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การประพฤติ ปฏิบัติตนตามระเบียบของทางราชการ การมีความเสียสละและอุทิศตน ความเป็นกัลยาณมิตร ความ เมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการแต่งกายสุภาพถูกต้องตามกาลเทศะ 4. รูปแบบพฤติกรรมของผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามทัศนะของผู้มีส่วนเกี่ ยวข้องกับการประเมิน คุณภาพภายนอก คือ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ อุทิศตน ครองตนที่ดี มีความเมตตากรุณา และดำรงชีพอยู่ในความพอดี

ธนเศรษฐ์ จำปานาม (2543) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร กรณีศึกษา วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร โดยภาพรวม มีความคิดเห็นต่อระดับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร อยู่ในระดับมาก ทั้ง 4 ด้าน คือ คุณธรรมและจริยธรรมต่อวิชาชีพการบริหาร คุณธรรมและจริยธรรม ต่อเพื่อนร่วมงาน คุณธรรมและจริยธรรมต่อสังคมและประเทศชาติ คุณธรรมและจริยธรรมต่อตนเอง

มงคล ภาธรธวานนท์ (2539) วิจัยเรื่อง พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ผู้บริหารมีพฤติกรรมโดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีพฤติกรรมอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับคือ ด้านคุณธรรมในการครองตน ด้านคุณธรรมในการครองคน และด้านคุณธรรมในการครองงาน

ชาญ สีหาราช (2542) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติงานและคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นได้ว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับได้ดังนี้ ด้านการบริหารงานปกครองนักเรียน มีระดับการปฏิบัติงานมากกว่าทุกด้าน รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ด้านการบริหารธุรการ ด้านการบริหารงานบริการ ด้านการบริหารงานวิชา การ ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่ และด้านการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน ตามลำดับ โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา อยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นได้ว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การบริหารงานทั่วไป พฤติกรรม การปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในด้านการบริหารงานทั่วไป อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเห็นว่าอยู่ในระดับมาก ทุกรายการ

วิมุติ หยกพร ายพันธ์ (2544) วิจัยเรื่อง พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติ พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา ๕ ด้านปัญญา ชยัน สุจริต และด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมคุณธรรมที่พบมากที่สุดคือ ด้านสุจริต รองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ชยัน และด้านปัญญา ตามลำดับ

บุญชู แสงสุข (2544) วิจัยเรื่อง ทรรศนะของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติจริงตามคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาใน 5 ด้าน คือ ด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน ผลการวิจัยพบว่า ทรรศนะของบุคลากรทางการศึกษาที่มีต่อการปฏิบัติจริงตามคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ในด้านการค ครองตน การครองคน และการครองงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน

พระมหารัตน์นะ วรบัณฑิต (2541, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการบริหารบุคคลเชิงพุทธ พบว่า หลักธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง ในการครองตนนั้น ได้แก่ สติ สัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ สปัปฺริสธรรม สำหรับหลักธรรมในการครองงาน ได้แก่ หลักขันติ โสรัจจะ อิทธิบาทธรรม และ

อธิธานิยธรรม ส่วนการนำหลักธรรมไปใช้นั้น ผู้บริหารทั้งภาครัฐ เอกชน มีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ก่อนที่จะนำไปใช้และควรพิจารณาทบทวนปรับปรุงบทบาทผู้บริหารไปพร้อม ๆ กัน

สุพล เกรือมะโนรมย์ (2543) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะใช้ลักษณะทางด้านคุณธรรมที่สำคัญ อาทิ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อธิปไตย 3 อธิธานิยธรรม 7 ทศพิศราชธรรม 10 ประกอบกับคุณธรรมเฉพาะผู้บริหาร คือ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การให้ทาน เป็นต้น เป็นองค์ประกอบในการปฏิบัติงาน

สาคร กองวงศ์ (2544) ได้ศึกษาการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย พบว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นความรู้ รอบรู้และพึงปฏิบัติให้เป็นนิสัย เพราะความรู้ทางจริยธรรมนั้น เป็นเรื่องที่ปลูกฝังง่าย การนำหลักธรรมมาใช้ในการพัฒนาตนเองของผู้บริหารเป็นวิธีการที่สำคัญสำหรับผู้บริหารนำไปประพฤติปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง สิ่งแรกต้องพัฒนาจิตใจ ตนเองมีการศึกษาหลักธรรมคำสอน หรือจริยธรรมเพื่อมองเห็นคุณค่าของธรรมและปัญหาของตนเองและร่วมเข้าฝึกอบรมให้เกิดทักษะและประสบการณ์ อย่างน้อย สังคหวัตถุธรรม อิทธิบาทธรรม เป็นต้น

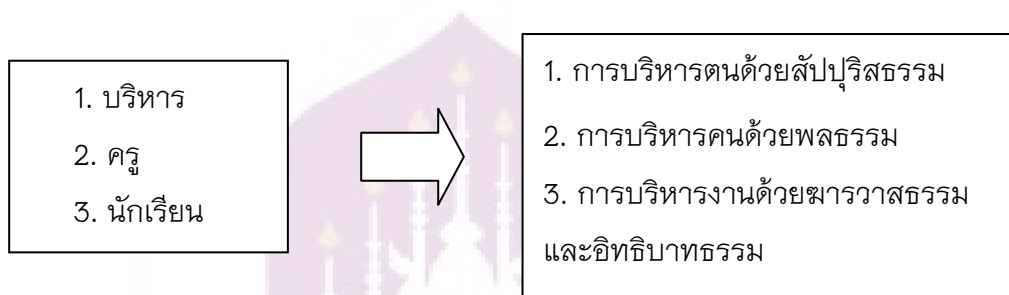
ดารณี กริชชาญชัย (2548) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารธุรกิจขายส่ง พบว่า การบริหารงานธุรกิจ หลักพุทธธรรมก็สามารถนำมาใช้ในการบริหารได้เพื่อที่จะบริหารให้บรรลุจุดหมาย โดยอาศัยหลักธรรมที่สำคัญคือ หลักพลธรรม ธรรมที่เป็นกำลังสร้างให้ การประกอบธุรกิจไปได้ด้วยความมั่นคง และดำเนินไปได้ด้วยความมั่นใจ ไม่หวั่นไหวอุปสรรคใด ๆ

อรรณพ โยนิจ (2549) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารงานให้มากขึ้น โดยเฉพาะหลักพรหมวิหารธรรม ผู้บริหารควรมีเมตตา คือ ให้มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความหวังดี ประรณนาดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารควรมีปิยวาจา คือ ทักทายปราศรัยกับผู้ร่วมงานด้วยวาจาที่สุภาพ และถูกกาลเทศะ พร้อมทั้งยกย่องชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำความดี สำหรับหลักอิทธิบาทธรรมนั้น ผู้บริหารควรมีการวางแผนในการทำงาน และมีศรัทธาต่อวิชาชีพอของตัวเอง โดยมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ และหลักสัพพริสนธรรมนั้น ผู้บริหารควรรู้จักและเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติต่อกันในโรงเรียน และควรรู้จักถนอมรักษาสุขภาพของตนเองว่ามีแคไหน รวมทั้งความประพฤติทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การบริหารงานแบบพุทธวิธีนั้นเป็นการบริหารที่เน้นคุณธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะถ้าผู้บริหารมีคุณธรรมแล้ว ก็จะพองศ์กรส งบสุข มีความเจริญก้าวหน้า บรรลุวัตถุประสงค์ในงานการบริหาร พร้อมทั้งมีแนวทางและ จุดมุ่งหมาย ในการพัฒนาการศึกษามากยิ่งขึ้น

สรุปกรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้หลักการพุทธวิธีในการบริหารโรงเรียนใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ภาพ 3 แสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาโดยใช้หลักการพุทธวิธี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร จำนวน 3 รูป ครู จำนวน 17 รูป/คน แยกเป็น ครูฝ่ายบรรพชิต จำนวน 9 รูป ครูฝ่ายฆราวาส จำนวน 11 คน นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา 4-6 จำนวน 41 รูป แยกเป็นพระภิกษุ จำนวน 2 รูป สามเณร จำนวน 39 รูป รวม 61 รูป/คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารตน บริหารคน และบริหารงาน โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสำรวจสภาพทั่วไป ของผู้ตอบแบบส อบถามจำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 แบบสอบถาม ผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นแบบสอบถามที่มี 3 ด้าน

ตอนที่ 3 แบบสอบถามนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เป็นแบบสอบถามที่มี 3 ด้าน

ตอนที่ 4 แบบสอบถามความคิดเห็นและปัญหาและข้อเสนอแนะของ ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

การสร้างเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และการศึกษาที่เกี่ยวข้อง วก้องกับการบริหารงานแบบพุทธวิธี โดยละเอียด เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ

2. สร้างแบบสอบถาม 3 ขั้นตอน โดยครอบคลุมขอบข่ายเนื้อหาที่ศึกษา

3. นำแบบสอบถามไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

4. นำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ มี 3 ท่าน ได้แก่

5.1 พระมหานพดล สุวณฺณเมธี รองเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ วัดบรรพตสถิต อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5.2 พระครูสังวรสุตกิจ หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่ ห้องเรียนวัดบุญวาทย์ อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง

5.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพโรจน์ ดั่งนนคร รองคณบดีคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงราย

พิจารณาคำถามถูกต้องความค ครอบคลุมและหาดัชนีความสอดคล้อง (หาค่า) IOC พบว่ามีค่าตั้งแต่ 0.6 ถึง 1.0 ทุกข้อ

6. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบอีกครั้ง

7. จัดพิมพ์แบบสอบถามและนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยพะเยา ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้ศึกษานำแบบสอบถามไป แจกให้ผู้บริหารและพระ ภิกษุโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง จำนวน 61 ชุด ได้รับกลับคืนมา 61 ชุด คิดเป็นร้อยละ 100

3. ผู้ศึกษารับแบบสอบถามกลับคืนมาจากโรงเรียนด้วยตนเอง

4. ผู้ศึกษาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ ดังนี้

แบบสอบถาม ประเมินค่า ทำการวิเคราะห์ โดยคำนวณ ค่าสถิติด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ สำเร็จรูปในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลจาก แบบสอบถามมีรายละเอียด ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ ค่าความถี่ และร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียน นพระปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยาอำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(σ) นำผลการวิเคราะห์ที่ได้ ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลผลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น	
4.51 – 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	ปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	น้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	น้อยที่สุด

แล้วนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะในการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียน นพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง วิเคราะห์โดยใช้ ค่าความถี่ นำเสนอในรูปแบบตารางและข้อเสนอแนะสรุปเป็นความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาเรื่องความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง เพื่อให้เข้าใจประเด็นที่ศึกษาอย่างชัดเจน จึงแบ่งผลการศึกษาเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป โดยแสดงเป็นจำนวนและร้อยละ ผลปรากฏดังตาราง

ตาราง 2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพของ

ผู้บริหาร/ครู

สถานภาพผู้บริหาร	จำนวน	ร้อยละ
อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต	9	45.0
อาจารย์ฝ่ายฆราวาส	11	55.0
รวม	20	100.00

จากตาราง 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นอาจารย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 เป็นอาจารย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน 9 รูป คิดเป็นร้อยละ 45.0

ตาราง 3 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพของนักเรียน

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
พระภิกษุ	2	4.9
สามเณร	39	95.1
รวม	41	100.00

จากตาราง 3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นพระภิกษุ จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.9 เป็นสามเณร จำนวน 39 รูป คิดเป็นร้อยละ 95.1

ตาราง 4 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกอายุของผู้บริหาร/ครู

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
21-30 ปี	11	55.0
31-40 ปี	6	30.0
41-50 ปี	2	10.0
51 ปีขึ้นไป	1	5.0
รวม	20	100.00

จากตาราง 4 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 21-30 ปี จำนวน 11 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 อายุ 31-40 ปี จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 30.0 อายุ 41-50 ปี จำนวน 2 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และ อายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 1 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 5.0

ตาราง 5 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกอายุของนักเรียน

อายุของนักเรียน	จำนวน	ร้อยละ
15-20 ปี	39	95.1
21-25 ปี	2	4.9
รวม	41	100.00

จากตาราง 5 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 15-20 ปี จำนวน 39 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 95.1 อายุ 21-25 ปี จำนวน 2 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 4.9

ตาราง 6 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา ของผู้บริหาร/ครู

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
อนุปริญญา/เทียบเท่า	1	5.0
ระดับปริญญาตรี	17	85.0
ระดับปริญญาโท	2	10.0
รวม	20	100.00

จากตาราง 6 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีระดับ การศึกษาปริญญาตรี จำนวน 17 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 85.0 ระดับปริญญาโท จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.0 ระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0

ตาราง 7 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา ของนักเรียน

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
มัธยมศึกษาปีที่ 4	12	29.3
มัธยมศึกษาปีที่ 5	14	34.1
มัธยมศึกษาปีที่ 6	15	36.6
รวม	41	100.00

จากตาราง 7 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 15 รูป คิดเป็นร้อยละ 36.6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 14 รูป คิดเป็นร้อยละ 34.1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 12 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.3

ตาราง 8 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามตำแหน่งของผู้บริหาร/ครู

ตำแหน่งหน้าที่	จำนวน	ร้อยละ
ผู้บริหาร	3	15.0
ครู	17	85.0
รวม	20	100.00

จากตาราง 8 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นครู จำนวน 17 รูป/คน คิดเป็นร้อยละ 85.0 เป็นผู้บริหาร จำนวน 3 รูป คิดเป็นร้อยละ 15.0

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ

โดยแสดงเป็นค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการประเมินผลปรากฏดังตาราง

ตาราง 9 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ โดยภาพรวม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
1. ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัจธรรม	4.15	0.76	มาก
2. ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม	4.11	0.77	มาก
3. ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม	4.23	0.76	มาก
4. ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม	4.24	0.74	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.19	0.76	มาก

จากตาราง 9 พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรม บ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.19$) เมื่อพิจารณาตามรายด้าน พบว่าโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่

ด้านการบริหารงานด้วยธรรมาภิบาล (μ=4.24) อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม (μ=4.23) อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยหลักสัจพริสธรรม (μ=4.15) อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม (μ=4.11) อยู่ในระดับมาก

ตาราง 10 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ โดยภาพรวม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
1. ด้านการบริหารงานด้วยหลักสัจพริสธรรม	3.88	0.74	มาก
2. ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม	3.94	0.77	มาก
3. ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม	3.94	0.74	มาก
4. ด้านการบริหารงานด้วยธรรมาภิบาล	3.94	0.75	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.95	0.75	มาก

จากตาราง 10 พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก(μ=3.95) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยธรรมาภิบาล(μ=4.01) อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรมและด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม(μ=3.94) อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ด้านการบริหารงานด้วยหลักสัจพริสธรรม(μ=3.88) อยู่ในระดับมาก

ตาราง 11 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครู
ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอ
วังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัพพริศธรรม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน	4.30	0,80	มาก
2. ผู้บริหารรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.50	0.60	มาก
3. ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ	4.45	0.60	มาก
4. ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น	3.90	0.78	มาก
5. ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคคลากร ก่อนทำงานเสมอ	4.40	0.68	มาก
6. ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม/ เหตุผลมากกว่าความรู้สึก	4.05	0.78	มาก
7. ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ	4.25	0.85	มาก
8. ผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน	3.75	0.85	มาก
9. ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา	4.10	0.91	มาก
10. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม	4.25	0.91	มาก
11. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพ	3.90	0.87	มาก
12. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่	4.15	0.82	มาก
13. ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียดสีได้	3.95	0.88	มาก
14. ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร	3.95	0.87	มาก
15. ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น ถ้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง	4.15	0.71	มาก
16. ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร	4.25	0.75	มาก
17. ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.30	0.65	มาก
18. ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการ เปลี่ยนแปลง	4.20	0.69	มาก
19. ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง	4.15	0.67	มาก
20. ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย	4.10	0.71	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.15	0.76	มาก

จากตาราง 11 พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก($\mu=4.15$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็น พบว่ามีระดับความคิดเห็นมาก คือ ผู้บริหารรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ($\mu=4.50$) ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ ($\mu=4.45$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคคลากรก่อนทำงานเสมอ ($\mu=4.40$) ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ($\mu=4.30$) ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคคลากรเข้ารับการฝึกอบรม ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร ($\mu=4.25$) ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($\mu=4.20$) ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่ ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง ($\mu=4.15$) ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย ($\mu=4.10$) ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม/เหตุผลมากกว่าความรู้สึก ($\mu=4.05$) ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียดสีได้ ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคคลากร ($\mu=3.95$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพ ($\mu=3.90$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยกว่าข้ออื่นคือ ผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน ($\mu=3.75$) ตามลำดับ

ตาราง 12 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัพพริสธรรม

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน	4.05	0.63	มาก
2. ผู้บริหารรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.22	0.47	มาก
3. ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ	4.29	0.60	มาก
4. ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น	3.51	0.74	มาก
5. ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคคลากรก่อนทำงานเสมอ	3.95	0.66	มาก
6. ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม/เหตุผลมากกว่าความรู้สึก	3.88	0.74	มาก
7. ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ	3.98	0.57	มาก
8. ผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน	3.63	0.76	มาก
9. ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา	3.85	0.69	มาก
10. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม	3.95	0.80	มาก
11. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพ	3.78	0.79	มาก
12. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่	3.78	0.79	มาก
13. ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียดสีได้	3.51	0.77	มาก
14. ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร	3.44	0.86	มาก
15. ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง	4.05	0.74	มาก
16. ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร	3.95	0.80	มาก
17. ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี	4.05	0.86	มาก
18. ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.05	0.77	มาก
19. ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง	3.93	0.87	มาก
20. ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย	3.93	0.90	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.88	0.74	มาก

จากตาราง 12 พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.88$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่ามึระดับความคิดเห็นมาก คือ ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ ($\mu=4.29$) ผู้บริหารรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ($\mu=4.22$) ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน, ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง, ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ($\mu=4.05$) ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ ($\mu=3.98$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคลากรก่อนทำงานเสมอ, ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการศึกษาอบรมและผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร ($\mu=3.95$) ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียงและผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย ($\mu=3.93$) ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม / เหตุผลมากกว่าความรู้สึก ($\mu=3.88$) ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมทางการศึกษา ($\mu=3.85$) ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำครูต้นแบบ ครูมืออาชีพและผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่ ($\mu=3.78$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียสติได้ ($\mu=3.51$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยกว่าข้ออื่นคือ ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร ($\mu=3.44$) ตามลำดับ

ตาราง 13 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครู
ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน	4.20	0.76	มาก
2. ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิต	4.25	0.78	มาก
3. ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคง	4.45	0.68	มาก
4. ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ	4.30	0.86	มาก
5. ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.30	0.73	มาก
6. ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค	4.30	0.86	มาก
7. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงาน โดยยึดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน	4.45	0.68	มาก
8. ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ	4.10	0.85	มาก
9. ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน	4.10	0.91	มาก
10. ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน	4.25	0.71	มาก
11. ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	4.20	0.76	มาก
12. ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน	4.35	0.81	มาก
13. ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาสอันควร	4.05	0.75	มาก
14. ผู้บริหารสนใจไต่ถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง	3.95	0.82	มาก
15. ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี	4.25	0.78	มาก
16. ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความเดือดร้อนตามเห็นสมควร	4.10	0.85	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
17. ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของบุคลากร	4.10	0.78	มาก
18. ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA)	4.25	0.71	มาก
19. ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ	4.40	0.59	มาก
20. ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน	4.35	0.67	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.23	0.76	มาก

จากตาราง 13 พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร /ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิท ย่า อำเภอลำดวน นือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.23$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่า มีระดับความคิดเห็นมาก คือ ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคงและบริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงานโดยยึด ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน ($\mu=4.45$) ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ ($\mu=4.40$) ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงานและ ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ($\mu=4.35$) ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานของตนเองดูแลรับผิดชอบ และผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความ ($\mu=4.30$) ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิตผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคนผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA) ($\mu=4.25$) ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงานผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ($\mu=4.20$) ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความ เดือดร้อน ตามเห็นสมควร ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความ เดือดร้อน ของบุคลากร ($\mu=4.10$) ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาสอันควร ($\mu=4.05$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยกว่าข้ออื่นคือ ผู้บริหารสนใจใต้อาถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง ($\mu=3.95$) ตามลำดับ

ตาราง 14 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียน
ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน	4.15	0.57	มาก
2. ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิต	3.90	0.76	มาก
3. ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคง	4.44	0.67	มาก
4. ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ	4.37	0.62	มาก
5. ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่ การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.10	0.70	มาก
6. ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค	4.29	0.64	มาก
7. ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงานโดยยึดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน	4.07	0.60	มาก
8. ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ	3.63	0.85	มาก
9. ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน	3.73	1.00	มาก
10. ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน	3.76	1.01	มาก
11. ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง	3.95	0.70	มาก
12. ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน	4.07	0.78	มาก
13. ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาสอันควร	3.66	0.91	มาก
14. ผู้บริหารสนใจไต่ถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง	3.56	0.89	มาก
15. ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี	3.56	0.74	มาก
16. ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความเดือดร้อนตามเห็นสมควร	3.73	0.92	มาก

ตาราง 14 (ต่อ)

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
17. ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของบุคลากร	3.83	0.66	มาก
18. ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA)	3.95	0.63	มาก
19. ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ	4.10	0.70	มาก
20. ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน	4.10	0.58	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.94	0.74	มาก

จากตาราง 14 พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิ ทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่า มีระดับความคิดเห็นมาก คือ ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคง ($\mu=4.44$) ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ ($\mu=4.37$) ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ($\mu=4.29$) ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน ($\mu=4.15$) ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ($\mu=4.10$) ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงานโดยยึดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน ($\mu=4.07$) ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA) ($\mu=3.95$) ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิต ($\mu=3.90$) ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของบุคลากร ($\mu=3.83$) ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน ($\mu=3.76$) ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับ ความเดือดร้อน ตามเห็นสมควร ($\mu=3.73$) ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาสอันควร ($\mu=3.66$) ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ ($\mu=3.63$) ผู้บริหารสนใจไต่ถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี ($\mu=3.56$) ตามลำดับ

ตาราง 15 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครู
 ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
 อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/คน		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง	4.60	0.82	มากที่สุด
2. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน	4.50	0.68	มาก
3. ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้	4.45	0.88	มาก
4. ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ	4.55	0.68	มากที่สุด
5. ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก	4.55	0.68	มากที่สุด
6. ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา	4.10	0.78	มาก
7. ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ในการทำงาน	4.15	0.81	มาก
8. ผู้บริหารตัดสินใจของผู้อำนวยการบนพื้นฐานของธรรมา ภิบาล	4.20	0.76	มาก
9. ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุง การทำงานครั้งต่อไป	4.35	0.74	มาก
10. ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง	4.35	0.74	มาก
11. ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา	4.40	0.68	มาก
12. ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน	4.25	0.85	มาก
13. ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน	4.45	0.68	มาก
14. ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพระุ	4.20	0.76	มาก
15. ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน	4.00	0.79	มาก
16. ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง	4.10	0.71	มาก
17. ผู้บริหารรู้จักข่มใจตนเองที่จะไม่ประพฤติดิตศีลธรรม	4.20	0.76	มาก
18. ผู้บริหารเป็นมิตรที่ดีกับบุคลากรเพื่อนร่วมงานทุกคน	3.95	0.88	มาก
19. ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตน อยู่ในศีลธรรมอันดีงามและ เป็นแบบอย่างที่ดี	4.20	0.83	มาก
20. ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม	4.20	0.76	มาก

ตาราง 15 (ต่อ)

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
21. ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน	4.25	0.55	มาก
22. ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้	4.15	0.67	มาก
23. ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน	4.15	0.67	มาก
24. ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ความสามารถ	4.15	0.67	มาก
25. ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว	4.10	0.78	มาก
26. ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ	4.10	0.91	มาก
27. ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตรสุภาพอ่อนโยน	4.15	0.67	มาก
28. ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี	4.15	0.74	มาก
29. ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ	4.25	0.76	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.24	0.74	มาก

จากตาราง 15 พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร /ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้ย ฆราวาสธรรมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.24$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่า มีระดับความคิดเห็นมากที่สุด คือ ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง ($\mu=4.60$) ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จและผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก ($\mu=4.55$) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน ($\mu=4.50$) ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ และผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน ($\mu=4.45$) ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา ($\mu=4.40$) ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป และผู้บริหารให้อิโภาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง ($\mu=4.35$) ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ ($\mu=4.25$) ผู้บริหารตัดสินใจของผู้อำนวยการร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีความดี ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพครู ผู้บริหารรู้จักข่มใจตนเองที่จะไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ผู้บริหารประพฤติ ปฏิบัติ ตน อยู่ใน

ศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดีและผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม ($\mu=4.20$) ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ ความสามารถ ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตรสุภาพอ่อนโยนและผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ($\mu=4.15$) ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาผู้บริหารสนใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง ผู้บริหารมีความ เชื่อมมั่น ว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว และผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ ($\mu=4.10$) ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน ($\mu=4.00$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยกว่าข้ออื่นคือ ผู้บริหารเป็นมิตรที่ดีกับบุคลากรเพื่อนร่วมงานทุกคน ($\mu=3.95$) ตามลำดับ

ตาราง 16 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง	4.29	0.71	มาก
2. ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน	4.07	0.68	มาก
3. ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้	4.20	0.55	มาก
4. ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ	4.32	0.56	มาก
5. ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก	4.07	0.72	มาก
6. ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา	3.95	0.83	มาก
7. ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน	3.95	0.80	มาก
8. ผู้บริหารตัดสินใจของผู้อำนวยการบนฐานของธรรมาภิบาล	3.98	0.68	มาก
9. ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป	4.02	0.79	มาก
10. ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง	3.88	0.98	มาก

ตาราง 16 (ต่อ)

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
11. ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา	4.37	0.58	มาก
12. ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน	4.20	0.60	มาก
13. ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน	3.95	0.74	มาก
14. ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพครู	3.93	0.75	มาก
15. ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน	3.68	1.01	มาก
16. ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง	3.73	0.94	มาก
17. ผู้บริหารรู้จักข่มใจตนเองที่จะไม่ประพฤติผิดศีลธรรม	3.90	0.89	มาก
18. ผู้บริหารเป็นมิตรที่ดีกับบุคลากรเพื่อนร่วมงานทุกคน	3.78	0.93	มาก
19. ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตน อยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี	3.90	0.91	มาก
20. ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม	4.00	0.74	มาก
21. ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน	4.10	0.73	มาก
22. ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้	4.05	0.77	มาก
23. ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน	3.90	0.73	มาก
24. ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ความสามารถ	4.05	0.66	มาก
25. ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว	4.10	0.66	มาก
26. ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ	4.17	0.77	มาก
27. ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตรสุภาพอ่อนโยน	3.88	0.78	มาก
28. ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี	3.95	0.66	มาก
29. ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ	3.95	0.77	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.01	0.75	มาก

ตาราง 16 พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.01$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่ามีความคิดเห็นมากที่สุด คือ ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา ($\mu=4.37$) ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ ($\mu=4.32$) ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง ($\mu=4.29$) ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ($\mu=4.20$) ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ ($\mu=4.17$) ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว ($\mu=4.10$) ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก ($\mu=4.07$) ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ ความสามารถ ($\mu=4.05$) ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป ($\mu=4.02$) ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม ($\mu=4.00$) ผู้บริหารตัดสินใจปัญหาของผู้ร่วมงานบนฐานของธรรมาภิบาล ($\mu=3.98$) ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ($\mu=3.95$) ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพระครู ($\mu=3.93$) ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน ($\mu=3.90$) ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตรสุภาพอ่อนโยน ($\mu=3.88$) ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง ($\mu=3.73$) ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน ($\mu=3.68$) ตามลำดับ

ตาราง 17 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้บริหาร/ครู
ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ ด้านบริหารงานด้วยพลธรรม

ความคิดเห็น	ผู้บริหาร/ครู		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม	4.10	0.71	มาก
2. ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง	4.30	0.65	มาก
3. ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน	4.30	0.65	มาก
4. ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.10	0.78	มาก
5. ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม	4.10	0.78	มาก
6. ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการ	4.20	0.76	มาก
7. ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ	4.30	0.65	มาก
8. ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน	4.15	0.74	มาก
9. ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง	3.90	0.96	มาก
10. ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้อย่างดี			
11. ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี	4.00	0.91	มาก
12. ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน	4.00	0.85	มาก
13. ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด	4.10	0.78	มาก
14. ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ	4.20	0.83	มาก
15. ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน	4.10	0.71	มาก
16. ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	4.05	0.75	มาก
17. ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.10	0.78	มาก
18. ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมายระเบียบ คำสั่งของราชการ	4.10	0.71	มาก
19. ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ	4.20	0.69	มาก
20. ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน	4.15	0.74	มาก
	4.10	0.78	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	4.11	0.77	มาก

จากตาราง 17 พบว่าความคิดเห็นของผู้บริหาร /ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยพลธรรมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.11$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่ามีความคิดเห็นมาก คือผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ ($\mu=4.30$) ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของราชการ ($\mu=4.20$) ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ($\mu=4.15$) ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่าง ยุติธรรม ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน ผู้บริหารเป็นผู้ว่าการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน ($\mu=4.10$) ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคมผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน ($\mu=4.05$) ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้ดี ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้ดี ($\mu=4.00$) ส่วนข้อที่มีความคิดเห็นน้อยกว่าข้ออื่นคือ ผู้บริหารเป็นผู้นำชุมชนที่ดี ($\mu=3.90$) ตามลำดับ

ตาราง 18 แสดงค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ
ด้านบริหารงานด้วยพลธรรม

ความคิดเห็น	นักเรียน		
	μ	σ	ระดับ
1. ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม	3.73	0.70	มาก
2. ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง	3.88	0.84	มาก
3. ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน	4.07	0.72	มาก
4. ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง	4.17	0.77	มาก
5. ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม	4.10	0.66	มาก
6. ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้อง	4.10	0.76	มาก
7. ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ	4.12	0.67	มาก
8. ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน	4.07	0.64	มาก
9. ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง	3.80	0.71	มาก
10. ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้อย่างดี	3.66	0.96	มาก
11. ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี	3.68	1.01	มาก
12. ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน	3.80	0.98	มาก
13. ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ	3.76	0.73	มาก
14. ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ ความสามารถ	4.10	0.71	มาก
15. ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน	4.05	0.75	มาก
16. ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	4.10	0.78	มาก
17. ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ	4.10	0.71	มาก
18. ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมายระเบียบ คำสั่งของราชการ	4.20	0.69	มาก
19. ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ	4.15	0.74	มาก
20. ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน	4.10	0.78	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	3.94	0.77	มาก

ตาราง 18 พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยพลธรรมมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.94$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นพบว่า มีระดับความคิดเห็นมาก คือผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ($\mu=4.24$) ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง($\mu=4.17$) ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ ($\mu=4.12$) ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการ ($\mu=4.10$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน ($\mu=4.07$) ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของราชการ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน ($\mu=4.02$) ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ($\mu=3.98$) ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ($\mu=3.95$) ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน ($\mu=3.90$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ($\mu=3.88$) ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน ($\mu=3.80$) ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ($\mu=3.78$) ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด ($\mu=3.76$) ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม ($\mu=3.73$) ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชน ได้อย่างดี ($\mu=3.68$) ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้อย่างดี ($\mu=3.66$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. จากการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารงานด้วยหลักสัทธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การบริหารยังขาดการใช้ทรัพยากรบุคคล หมายถึงผู้บริหารยังไม่สามารถบริหารคนได้ดีเท่าที่ควร รองลงมาคือ การบริหารยังขาดการสร้างชุมชนสัมพันธ์ แนวทางการแก้ไข การบริหารทรัพยากรบุคคลควรเลือกคนให้ถูกกับงาน มีใช้การเลือกคนให้ถูกกับใจ เปิดใจและไม่ใช่อคติในการตัดสินใจในการเลือกคน เพื่อให้คนสร้างประสิทธิภาพในการทำงานและสร้างผลงานแก่สถาบัน ส่วนการสร้างชุมชนสัมพันธ์นั้น ควรเพิ่มบทบาททั้งสองฝ่ายให้เกื้อกันและกัน กล่าวคือ โรงเรียนควรเข้าไปมีบทบาทในชุมชนให้มากขึ้น

อาจเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ในทิศทางเดียวกัน โรงเรียนเองก็ควรที่จะเพิ่มบทบาทให้กับชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน โดยการดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร หรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

2. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ในที่นี้หมายความว่า การบริหารยังขาดสวัสดิการให้กับบุคลากร ปัญหารองลงมาคือ ความรู้ความชำนาญ ที่ยังขาด การสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ทำให้ขาดความรู้ความชำนาญในการทำงาน แนวทางการแก้ไขด้านการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม คือ สามารถเพิ่มสวัสดิการให้กับบุคลากร อันจะเป็นการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน และยังเป็น การช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และการพัฒนาความรู้ความชำนาญก็ควรที่จะส่งเสริมให้บุคลากรได้รับการอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคลากรมีความรู้ความชำนาญในการทำงานของตน อันจะเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

3. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารงานด้วยหลักอิทธิบาทธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดความรับผิดชอบในการทำงาน รองลงมา คือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา ควรจะมีการมอบหน้าที่และภาระงานให้มีความชัดเจน เพื่อแก้ไขปัญหาบุคลากรขาดความรับผิดชอบ รวมถึงมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง อันเป็นวิธีการกระตุ้นการทำงานให้กับบุคลากร ส่วน วิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานนั้น ควรจะใช้หลักการแก้ไขปัญหาคือการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน อันมิใช่แค่ให้คนใดคนหนึ่งรับผิดชอบปัญหา แต่ทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา รับผิดชอบร่วมกัน และรับผิดชอบร่วมกัน

4. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารงานด้วยหลักทวารวาทธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ความเสียสละในการทำงาน รองลงมาคือ ความจริงจังในการทำงานแนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งสองข้อนี้มีอยู่วิธีเดียวกันนั้นคือ การสร้างจิตสำนึกร่วมกัน สร้างการมีทัศนคติที่ว่า โรงเรียนเป็นของทุกคน มิใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง และก่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ดีให้เกิดขึ้น อันจะนำพาความสามัคคีเกิดขึ้นในหมู่คณะ

5. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารตนด้วยหลักสัพบุริสธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน รองลงมาคือ ด้านการใช้คน การแก้ไขปัญหาตนด้วยหลักสัพบุริสธรรม การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับโรงเรียน รวมทั้งลดอคติ และเปิดใจยอมรับการมีส่วนร่วม ส่วนการใช้คนควรแก้ไขด้วย การเลือกผลงานมากกว่าความพอใจส่วนตัว

6. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม ปัญหาที่พบบมากที่สุด คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ปัญหารองลงมาคือ ความพยายาม แนวทางการแก้ไขด้านการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม คือ ควรให้ความเท่าเทียมกันในการได้รับสวัสดิการและควรให้อย่างทั่วถึง ส่วนเรื่องความพยายาม หมายถึงความต่อเนื่อง ดังนั้น การแก้ไขก็ควรจะบริหารความต่อเนื่องในการทำงาน

7. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารงานด้วยหลักอิทธิบาทธรรม ปัญหาที่พบบมากที่สุด คือ ความพอใจในการทำงาน รองลงมา คือ การแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา การทำงานหรือผลของกัมมทานที่ดี สิ่งที่จะเป็นพื้นฐานให้สิ่งเหล่านี้ ปรากฏขึ้นได้ ก็คือ ความพอใจที่จะทำ หรือที่เรียกว่าความเต็มใจ ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็คือ การยอมรับทั้งในตัวผู้บริหารและยอมรับในหน้าที่ของตนรวมถึงการสร้างความเข้าใจในการทำงาน อันจะนำมาซึ่งความเต็มใจในการทำงาน ส่วนวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการทำงานนั้น ต้องมีการแก้ไขปัญหาย่างรวดเร็ว และไม่ปล่อยให้ยืดเยื้อ รวมถึงต้องจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ

8. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารงานด้วยหลักพรวาสนธรรม ปัญหาที่พบบมากที่สุดคือ ความขมใจในการทำงาน รองลงมาคือ ความจริงใจในการทำงาน แนวทางการแก้ไขปัญหทั้งสองข้อนี้มีอยู่วิธีเดียวกันคือ การรู้จักการให้เหตุผล และการควบคุมอารมณ์ในการประสกับสถานการณ์ต่าง ๆ ส่วนความจริงใจในการทำงาน ก็ควรแก้ไขด้วยการสร้างจิตสาธารณะร่วมกันในการทำงาน

บทที่ 5

บทสรุป

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยาและเพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาได้พัฒนาตน สามารถยึดหลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาองค์กร ชุมชน สังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประชากรในการวิจัย คือ ผู้บริหาร จำนวน 3 รูป อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน 9 รูป อาจารย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 11 คน และนักเรียน จำนวน 41 รูป ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ประเด็นการบริหารงานแบบ พุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง ในด้านการบริหารตนด้วยสัปปุริสธรรม ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรมและอิทธิบาทธรรม ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ ในด้านการบริหารตนด้วยสัปปุริสธรรม ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม และอิทธิบาทธรรม

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(σ)

1. สถานภาพทั่วไปของครู

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่ เป็นอาจารย์ฝ่ายฆราวาส จำนวน 11 คน เป็นอาจารย์ฝ่ายบรรพชิต จำนวน 9 รูป เป็นพระภิกษุ จำนวน 2 รูป เป็นสามเณร จำนวน 39 รูป

มีอายุ 21-30 ปี จำนวน 11 รูป/คน อายุ 31-40 ปี จำนวน 6 รูป/คน อายุ 41-50 ปี จำนวน 2 รูป/คน และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 1 รูป และมีอายุ 15-20 ปี จำนวน 39 รูป อายุ 21-25 ปี จำนวน 2 รูป

มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 17 รูป/คน ระดับปริญญาโท จำนวน 2 รูป ระดับอนุปริญญา/เทียบเท่า จำนวน 1 คน

เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 15 รูป ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 14 รูป
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 12 รูป

เป็นครู จำนวน 17 คน เป็นผู้บริหาร จำนวน 3 รูป

2. การบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ
จังหวัดลำปาง

2.1 ความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียน
ปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตาม
รายด้านพบว่า โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการบริหารงาน
ด้วยฆราวาสธรรม อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม
อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปริสธรรม อยู่ในระดับมาก
รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะเห็นว่าความคิดเห็นของผู้บริหารและครูต่อการ
บริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ทุกด้านจะอยู่ระดับมาก ทั้งนี้ก็เป็นเพราะ
ผู้บริหารใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับหลักการบริหารเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว
จึงทำให้ผลที่ปรากฏออกมาอยู่ในระดับมาก ดังผลการวิจัยออกมา

2.2 ความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรม
บ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า
โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ค่าเฉลี่ยสูงสุดได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม
อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม และด้านการบริหารคน
ด้วยพลธรรม อยู่ในระดับมาก รองลงมาได้แก่ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปริสธรรม อยู่ใน
ระดับมาก

เมื่อพิจารณาในภาพรวม จะเห็นว่าความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบ
พุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ทุกด้านจะอยู่ระดับมาก ทั้งนี้ก็เป็นเพราะ
ผู้บริหารใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับหลักการบริหารเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว
เป็นเหตุผลเดียวกับข้อสรุปข้างต้น จึงทำให้ผลที่ปรากฏออกมาอยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากการศึกษา ความคิดเห็นของผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารตนดี วยหลักสัปปุริสธรรม มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่น ทำงานเสมอ ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคลากรก่อนทำงานเสมอ ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารเป็นผู้ นำ การนิเทศผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะ ผู้บริหาร ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหาร ส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่ ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม /เหตุผลมากกว่าความรู้สึก ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียสติได้ ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของ บุคลากร ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนา วิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพและผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรรถนพ โยนิจ (2549) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการ บริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารงานให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลัก พรหมวิหารธรรม ผู้บริหารควรมีเมตตา คือ ให้มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความหวังดี บรรารณาดี ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารควรมีปิยวาจา คือ ทักทาย ปราศรัยกับผู้ร่วมงานด้วยวาจาที่สุภาพ และถูกกาลเทศะ พร้อมทั้งยกย่องชมเชยเมื่อ ผู้ใต้บังคับบัญชาทำความดี สำหรับหลักอิทธิบาทธรรมนั้น ผู้บริหารควรมีการวางแผนในการ ทำงาน และมีศรัทธาต่อวิชาชี พของตัวเอง โดยมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ และ หลักสัปปุริสธรรมนั้น ผู้บริหารควรรู้จักและเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติต่อกันในโรงเรียน และ ควรรู้จักศักยภาพของตนเองว่ามีแค่ไหน รวมทั้งความประพฤติทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้อง เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่นเดียวกับ บ ทงย่อม สาครสูงเนิน (2548) ได้ศึกษาพบว่า พฤติกรรมการบริหารการศึกษาที่ครูและกรรมการสถานศึกษาต้องการมากที่สุด คือ การแสดง พฤติกรรม 3 ด้านที่ต้องการคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการครองตน คือประพฤติตนดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ร่วมงานและประชาชนทั่วไป ปฏิบัติตนด้วยความยุติธรรม วางตน เป็นกลาง ไม่ลำเอียง มีความซื่อสัตย์สุจริต ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการครองคน คือ ให้คำ ยกย่องชมเชยแก่ผู้ร่วมงานเมื่อทำงานบรรลุผลสำเร็จมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ อเฟื้อแผ่ ซื่อสัตย์ยุติธรรม

ไม่เลือกปฏิบัติ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ อื่น ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการครองงาน คือ มอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถ ความรู้ความสามารถ ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ และพิจารณาความสำเร็จของงานโดยหลักคุณธรรม ในเรื่องอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียดลใจได้ เข้าใจความต้องการของบุคลากร มีความเชื่อมั่นกล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง ปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้บริหารที่ดี

2. จากการศึกษา ความคิดเห็นของ ผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิท ยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรม พบว่า มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคงและบริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงานโดยยึด ระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้บริหารเต็ม ใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงานและ ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ และผู้บริหารปฏิบัติ ติงงานด้วยความ ซื่อสัตย์ ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากร ในการดำเนินชีวิต ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน ผู้บริหารปฏิบัติ กับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA) ผู้บริหารใช้ เหตุผลในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ อย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความ บริสุทธิ์ใจ ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความเดือดร้อนตามเห็นสมควร ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายใน โรงเรียนเพื่อบรรเทาความ เดือดร้อน ของบุคลากร ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตาม โอกาสอันควร และ ผู้บริหารสนใจไต่ถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ สุลพล เครือมะโนรมย์ (2543) ได้ศึกษา การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของ ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะใช้ลักษณะทางด้าน คุณธรรมที่สำคัญ อาทิ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อธิปไตย 3 อปริหานิยธรรม 7 ทศพิศ ราชธรรม 10 ประกอบกับคุณธรรมเฉพาะผู้บริหาร คือ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การให้ทาน เป็นต้น เป็นองค์ประกอบในการปฏิบัติงาน และ วรภัทร์ ภูเจริญ (2548) กล่าวว่า การงานใด ๆ จะสำเร็จได้ก็ต้องมีอิทธิบาท 4 ฉันทะคือชอบทำ วิริยะคือขยันทำ จิตตะคือตั้งใจทำ

และวิม้งสาคือฉลาดในการทำ เป็นPDCA (Plan Do Check Action) หรือใช้หลักการ สุจิ ปุลิ(ฟัง คิด ถามเขียน)

3. จากการศึกษา ความคิดเห็นของ ผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของ โรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านฆราวาสธรรมพบว่า มีระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง ผู้บริหารมุ่งมั่น ที่จะทำงานให้สำเร็จและผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการ ทำงาน ผู้บริหารพยายาม ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน ผู้บริหาร เป็นคนตรงต่อเวลา ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป และผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน ผู้บริหาร อดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการดี วิชาของโรงเรียน ให้มีคุณภาพ ผู้บริหารตัดสินใจปัญหาของผู้ร่วมงานบนฐานของธรรมาภิบาล ผู้บริหารศรัทธาต่อ วิชาชีพรู้จักจักชมใจตนเองที่จะไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ผู้บริหารประพฤติ ปฏิบัติตน อยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี และผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระ เปียบ กฎเกณฑ์ ของสังคม ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน ผู้บริหารสามารถ ควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่าง เท่าเทียมกัน ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ ความสามารถ ผู้บริหารปฏิบัติ หน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตร สุภาพอ่อนโยนและผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง ผู้บริหารมีความ เชื่อมมั่น ว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว และ ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การทำงานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ชรินทร์ หงษ์ทอง (2546) วิจัยเรื่อง รูปแบบ พฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามตัวบ่งชี้มาตรฐานที่ 19 ในทัศนะ ของผู้บริหารเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอก สรุปผลวิจัยพบว่า 1. คุณธรรมที่สำคัญ สำหรับผู้บริหารควรยึดถือประจำใจ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความมี เมตตากรุณา ความเสียสละ การมีศีลธรรมและการมีสำจะ 2. จริยธรรมที่สำคัญสำหรับ ผู้บริหารพึงประพฤติปฏิบัติ คือ การไม่ประพฤติตนผิดศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบ ของทางราชการ กาษระพฤติปฏิบัติตนอย่างมีจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ การประพฤติตนมีความเป็น กัลยาณมิตร การมีความเสียสละื้อเพื่อผู้อื่น และกิริยามารยาท การแต่งกายสุภาพ อ่อนน้อม ถ่อมตน 3. แบบอย่างที่ดีที่ผู้บริหารควรปฏิบัติ คือ การไม่ประพฤติตน ผิดศีลธรรม การปฏิบัติตน เสมอต้นเสมอปลาย การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบของทางราชการ การมีความเสียสละและ อุทิศตน ความเป็นกัลยาณมิตร ความเมตตา กรุณา ความื้อเพื่อผู้อื่น และการแต่งกายสุภาพ

ถูกต้องตามกาลเทศะ4. รูปแบบพฤติกรรมของผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามทัศนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอก คือ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ อุทิศตนครองตนที่ดี มีความเมตตากรุณา และดำรงชีพอยู่ในความพอเพียงสอดคล้องกับวิมุติ หยกพรายพันธ์ (2544) วิจัยเรื่อง พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติ พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ด้านปัญญา ชยัน สุจริต และด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมคุณธรรมที่พบมากที่สุดคือ ด้านสุจริต รองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ชยัน และด้านปัญญา ตามลำดับ

4. จากการศึกษา ความคิดเห็นของ ผู้บริหารและ ครูต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยพลธรรม พบว่ามีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการ ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของราชการ ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ ผู้บริหารใช้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของของตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน ผู้บริหาร วางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้อย่างดี ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี และ ผู้บริหารเป็นผู้นำชุมชนที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ ทองย่อม สาครสูงเนิน (2548) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการบริหารการศึกษาที่ครูและกรรมการสถานศึกษาต้องการมากที่สุดคือ การแสดงพฤติกรรม 3 ด้าน ที่ต้องการคือ คุณธรรมจริยธรรมในการครองงาน คือมอบหมายงานให้ตรงกับ ความถนัด ความรู้ความสามารถ ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ และ พิจารณาความสำเร็จของงานโดยหลักยุติธรรมและสอดคล้องกับ ชาญ สีหาราช (2542) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการปฏิบัติ ติงานและคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียน

มัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นได้ว่าอยู่ในระดับมาก ทุกด้านเรียงตามลำดับได้ ดังนี้ ด้านการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน ด้านการบริหารงานปกครองนักเรียน รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานทั่วไป ด้านการบริหารธุรกิจ ด้านการบริหารงานบริการ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่ ตามลำดับ

5. จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเห นือ ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ ผู้บริหารรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีและผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคลากรก่อนทำงานเสมอ ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรมและผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียงและผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงานตามหลักความยุติธรรม / เหตุผลมากกว่าความรู้สึก ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพและผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่ ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นและผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเสียดสีได้ ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับทองย้อม สาครสูงเนิน (2548) ได้ศึกษาพบว่า พฤติกรรมการบริหารการศึกษาที่ครูและกรรมการสถานศึกษาต้องการมากที่สุด คือ การแสดงพฤติกรรม ด้านที่ต้องการคือ ด้านคุณธรรมจริยธรรมในการครองตน คือประพฤติตนดี ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ร่วมงานและประชาชนทั่วไป ปฏิบัติตนด้วยความยุติธรรม วางตนเป็นกลางไม่ลำเอียง มีความซื่อสัตย์สุจริต และสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรรณพ โยนิจ (2549) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ควรนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารงานให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักพรหมวิหารธรรม ผู้บริหารควรมีเมตตา คือ ให้มีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส และมีความหวังดี ปราศจากดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนหลักสังคหวัตถุ 4 ผู้บริหารควรมีปิ ยวาจา คือ ทักทายปราศรัยกับผู้ร่วมงานด้วยวาจาที่สุภาพ และถูกกาลเทศะ พร้อมทั้งยกย่องชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาทำความดี หลักสัปปุริสธรรมนั้นผู้บริหารควรรู้จักและเข้าใจในธรรมเนียมปฏิบัติต่อกัน

ในโรงเรียน และควรรู้จักคัก ยภาพของตนเองว่ามีแคไ หน รวมทั้งความประพฤติทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์

6. จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียน ปรียัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิธรรมมี ความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ะว่า ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบัน ที่มั่นคง ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่ การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ ผู้บริหารมี ศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงานโดยยึด ระเบียบกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับงาน ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน ผู้บริหารสนับสนุน ให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารมีการวางแผนในการ ปฏิบัติงาน (PDCA) ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิตผู้บริหารจัดสวัสดิการ ภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของบุคลากร ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเอง กับบุคลากรทุกคน ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความ เดือดร้อน ตามเห็นสมควร ผู้บริหาร เชื้อเพื่อ ื่อเผื่อแผ่แก่บุคลากรตามโอกาสอันควร ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชย ในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ ผู้บริหารสนใจไต่ถามทุกข์สุขของบุคลากร โดยทั่วถึง ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากรด้วยอัธยาศัยไมตรี ซึ่งสอดคล้องกับ สุพล เครือมะโนรมย์ (2543) ได้ศึกษาการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด เทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ นั้น ส่วนใหญ่แล้วจะใช้ลักษณะทางด้านคุณธรรมที่สำคัญ อาทิ พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 อธิปไตย 3 อปริหานิยธรรม 7 ทศพิศราชธรรม 10 ประกอบกับ คุณธรรมเฉพาะผู้บริหาร คือ ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต การให้ทาน เป็นต้น เป็นองค์ประกอบในการปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับอรรรณพ โยนิจ (2549) ได้ศึกษาการใช้หลัก พุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรนำหลักธรรมไปใช้ในการบริหารงานให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลักอิทธิบาทธรรมนั้นผู้บริหารควรมีการวางแผนในการทำงาน และมีศรัทธาต่อ วิชาชีพของตนเอง โดยมุ่งมั่นที่จะทำงานให้ประสบความสำเร็จ และวรภัทร์ ภูเจริญ (2548) กล่าวว่า การงานใดๆ จะสำเร็จได้ก็จะต้องมีอิทธิบาท 4 ฉันทะคือชอบทำ วิริยะคือขยันทำ จิตตะ คือ

ตั้งใจทำ และวิมังสา คือ ฉลาดในการทำ เป็น PDCA (Plan Do Check Action) หรือใช้หลักการ สุจิ ปลูก (ฟัง คิด ถามเขียน)

7. จากการศึกษาความคิดเห็น ของนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียน เจริญมั่นคง ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน ผู้บริหารมีความ เชื่อมั่น ว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะความท้าทายความรู้ความสามารถ ผู้บริหารนำข้อ ผิดพลาด จากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม ผู้บริหารตัดสินใจของผู้อำนวยการบนฐานของธรรมาภิบาล ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพระู้ ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตน อยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไปด้วยความเป็นมิตร สุภาพอ่อนโยน ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับ วิมุติ หยกพรายพันธ์ (2544) วิจัยเรื่อง พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน มีความคิดเห็นต่อ การปฏิบัติ พฤติกรรมคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ด้านปัญญา ขยัน สุจริต และด้านมนุษยสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พฤติกรรมคุณธรรมที่พบมากที่สุดคือ ด้านสุจริต รองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ข ยัน และด้านปัญญา ตามลำดับสอดคล้องกับ ชรินทร์ หงษ์ทอง (2546) วิจัยเรื่อง รูปแบบพฤติกรรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานตามตัวบ่งชี้มาตรฐานที่ 19 ในทัศนะของผู้บริหารเกี่ยวข้องกับการประเมินคุณภาพภายนอก สรุปผลวิจัยพบว่า 1. คุณธรรมที่สำคัญสำหรับผู้บริหารควรยึดถือประจำใจ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความมีเมตตากรุณา ความเสียสละ การมีศีลธรรมและการมีสัจจะ 2. จริยธรรมที่สำคัญสำหรับผู้บริหารพึงประพฤติปฏิบัติ คือ การไม่ประพฤติตนผิดศีลธรรม การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบของทางราชการ การประพฤติปฏิบัติตนอย่างมี

จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ การประพฤติตนมีความเป็นกัลยาณมิตร การมีความเสียสละ
 เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และกิริยามารยาท การแต่งกายสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน 3. แบบอย่างที่ดี
 ผู้บริหารควรปฏิบัติ คือ การไม่ประพฤติตนผิดศีลธรรม การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย
 การประพฤติปฏิบัติตนตามระเบียบของทางราชการ การมีความเสียสละและอุทิศตน ความเป็น
 กัลยาณมิตร ความเมตตา กรุณา ความ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการแต่งกายสุภาพถูกต้องตาม
 กาลเทศะ 4. รูปแบบพฤติกรรมของผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามทัศนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
 การประเมินคุณภาพภายนอก คือ มีความซื่อสัตย์ มีความยุติธรรม มีความรับผิดชอบ อุทิศตน
 ครองตนที่ดี มีความเมตตา กรุณา และดำรงชีพอยู่ในความพอดี

8. จากการศึกษา ความคิดเห็นของ นักเรียน ต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียน
 ปรีดีธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ ด้านการบริหารงานด้วยพลธรรมมีความคิดเห็นอยู่ใน
 ระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ผู้บริหารเป็นผู้นำ
 การเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ
 ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะ
 บริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการ ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการ
 ทำงาน ผู้บริหารเข้าใจบริหารของโรงเรียน ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจใน
 กฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของราชการ ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรม เพื่อ
 นำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ผู้บริหารมี
 ความรอบรู้ในขอบข่ายของที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและ
 นักเรียน ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง ผู้บริหารติดต่อ
 ประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตาม
 ความรู้ความสามารถ ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้
 ความสามารถ ความถนัด ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม ผู้บริหาร
 สามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนได้อย่างดี ซึ่งสอดคล้อง
 กับ ทองย่อม สาคูสูงเนิน (2548) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการบริหารการศึกษาที่ครูและ
 กรรมการสถานศึกษาต้องการมากที่สุดคือ การแสดงพฤติกรรม 3 ด้านที่ต้องการคือ คุณธรรม
 จริยธรรมในการครองงาน คือมอบ หมายงานให้ตรงกับความถนัด ความรู้ความสามารถ
 ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ และพิจารณาความสำ เร็จของงานโดยหลัก
 ยุติธรรมและสอดคล้องกับ ชาญ สีหาราช (2542) ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรม
 การปฏิบัติงานและคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเลย
 ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เห็นได้ว่า

อยู่ในระดับมาก ทุกด้านเรียงตามลำดับได้ดังนี้ ด้านการบริหารงานโรงเรียนกับชุมชน ด้านการบริหารงานปกครองนักเรียน รองลงมาคือ ด้านการบริหารทั่วไป ด้านการบริหารธุรการ ด้านการบริหารงานบริการ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่ ตามลำดับ

ผลการศึกษาตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร ครู และนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง พบว่า

1. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารตนด้วยหลักสัปปริยธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การบริหารยังขาดการใช้ทรัพยากรบุคคล หมายถึงผู้บริหารยังไม่สามารถบริหารคนได้ดีเท่าที่ควร รองลงมาคือ การบริหารยังขาดการสร้างชุมชนสัมพันธ์ แนวทางการแก้ไข ผู้บริหารควรใช้เหตุและผลในการบริหาร โดยใช้หลักเหตุผลมิใช่ใช้หลักความพึงพอใจส่วนตัว และควรวางระบบการใช้ทรัพยากรบุคคล เลือกใช้คนให้ถูกกับงานและใช้ให้ตรงกับความรู้ความสามารถส่วนด้านต่าง ๆ ผู้บริหารควรพัฒนาตนเองให้เป็นผู้บริหารแบบ360 องศา นั่นคือ เป็นผู้บริหารที่พร้อมทุกด้านและบริหารได้ทุกสถานการณ์ นั่นเอง
2. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ในที่นี้หมายความว่า การบริหารยังขาดสวัสดิการให้กับบุคลากร ปัญหารองลงมาคือ ความรู้ความชำนาญที่ยังขาดการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ทำให้ขาดความรู้ความชำนาญในการทำงาน แนวทางการแก้ไขด้านการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม คือ การสร้างและส่งเสริมสวัสดิการให้กับบุคลากร เพื่อที่จะเป็นการสร้างความมั่นคงและขวัญกำลังใจให้กับบุคลากรเหล่านั้น ส่วนการพัฒนาความชำนาญ นั่นคือต้องส่งเสริมการอบรมเพิ่มความรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ให้กับบุคลากร อันจะนำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานต่อไป
3. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารงานด้วยหลักอิทธิบาทธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การขาดความรับผิดชอบในการทำงาน รองลงมา คือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานด้วยหลักอิทธิบาทธรรม คือ ควรที่จะให้ความสำคัญกับการทำงานเป็นทีม สร้างทีมในการทำงาน สร้างระบบการประเมินและตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ และสร้างจิตสำนึกในการรับผิดชอบร่วมกัน
4. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู ต่อการบริหารงานด้วยหลักขรรวาสธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ความเสียหายในการทำงาน

รองลงมาก็คือ ความจริงใจในการทำงาน แนวทางการ แก้ไขปัญหาคือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตีร่วมนกัน และสร้างจิตสำนึกที่ดีและถูกต้อง ร่วมกันในการทำงาน

5. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียนต่อการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ด้านการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน รองลงมาคือ ด้านการใช้คน การแก้ไขปัญหาตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม คือ ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา อันจะเป็นการสร้างความร่วมมือที่ดี ยังให้เกิดผลของการปฏิบัติงานที่ออกมา รวมถึงควรใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ในการบริหารด้วย

6. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ การสงเคราะห์ช่วยเหลือ ปัญหารองลงมาคือความพยายามแนวทางการแก้ไขด้านการบริหารคนด้วยหลักพลธรรม คือ ควรสร้างระบบสวัสดิการภายในโรงเรียน ที่คอยช่วยเหลือและสนับสนุนบุคลากรเมื่อมีความต้องการ และควรใช้หลักการให้ในการพัฒนาในด้านนี้ กล่าวคือ เมื่ออยากได้สิ่งไหนมา เราควรจะต้องเป็นผู้ให้ก่อน นั่นก็คือ การลงทุน เพื่อที่จะซื้อใจบุคลากรนั่นเอง

7. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารงานด้วยหลักอิทธิบาทธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ความพอใจในการทำงาน รองลงมาคือ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหา การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตีร่วมนกัน และสร้างจิตสำนึกที่ดีและถูกต้องร่วมกัน

8. จากการศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักเรียน ต่อการบริหารงานด้วยหลักพรวาชาธรรม ปัญหาที่พบมากที่สุด คือ ความขม่ใจในการทำงาน รองลงมาคือ ความจริงใจในการทำงาน แนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งสองข้อนี้มีอยู่วิธีเดียวกันคือ การรู้จักการให้เหตุผล และการควบคุมอารมณ์ในการประสพกับสถานการณ์ต่าง ๆ ส่วนความจริงใจในการทำงาน ก็ควรแก้ไขด้วยการสร้างจิตสาธารณะร่วมกันในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาความคิดเห็นของครูและนักเรียนต่อการบริหารแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง มีการปฏิบัติในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะการบริหารตนด้วยสัปปุริสธรรม การบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม การบริหารงานด้วยพรวาชาธรรมและการบริหารคนด้วยพลธรรม อยู่ในระดับมากทุกด้าน

แต่บางหัวข้อที่ยังปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยของหลักสูตรดังกล่าวคือ การเป็นผู้นำการนิเทศก์ทำวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา เป็นต้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะที่อาจจะเป็นประโยชน์ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารควรสร้างความเข้าใจในแนวทางการบริหารแก่บุคลากร เพื่อความเป็นเอกภาพในการบริหาร
2. ผู้บริหารควรนำผลการศึกษาในแต่ละด้านนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหาร
3. ควรมีการอบรม สัมมนผู้บริหารเพื่อให้แนวทางการบริหารแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมในเรื่องการบริหารงานแบบพุทธวิธีที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิผลการบริหารโรงเรียนวิถีพุทธ
2. ควรศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมโดยใช้หลักพุทธวิธี

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล ฉายาวัดมนะ. (2549). **บริหารคนและงานตามหลักการของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ชบา พับลิชชิ่ง.
- กรมศาสนา. (2550). **แผนพัฒนาส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. กระทรวงวัฒนธรรม ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยโรงพิมพ์.
- กลุ่มงานศาสนา. (2544). **พุทธธรรมนำการศึกษาอย่างไร**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษม วัฒนชัย. (2546). **ธรรมาภิบาลกับบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. (2546). **พุทธศาสนา การศึกษาการสอน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเชียงใหม่.
- จรัส พยัคฆราชศักดิ์ และ กวี อิศริวรรธน์. (2544). **พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช.
- ฉวีวรรธน์ จันทรัตน์. (2550). ข้อธรรมะแนวพุทธสร้างสรรค์ลูกให้เป็นนักสร้างสรรค์. **วารสารไทย**, 28(104), 60-61.
- ฉลอง มาปรีดา. (2537). **คุณธรรมสำหรับผู้บริหาร**. กรุงเทพฯ: โอ เอ พรินท์ติ้ง เฮ้าส์ การพิมพ์.
- ฐิติวัฒน์ สุขป้อม. (2547). **การใช้หลักพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพฯ: ครุจันทรสา (วารสาร).
- ดารณี กริชชาญชัย. (2548). **การใช้หลักธรรมในการบริหารธุรกิจชายส่ง**. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- ทองย้อม สาครสูงเนิน. (2548). **การศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริหารด้านคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1**. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ทัศนีย์ น้อยวงศ์ และ ร.อ.หญิง มาริดา พรวัฒนเวทย์. (2539). **ธรรมะกับการบริหาร**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยนเรศวร, พิษณุโลก.
- ธนภณ สมหวัง. (2541). **ทฤษฎีหรือแนวคิดทางด้านการบริหารและการจัดการองค์การของพระพรหมคุณาภรณ์ (ประยูร ปยุตโต)**. บทความ.

- ธาดา วิทยาพูล. (2540). **การประยุกต์ใช้หลักพุทธศาสน์ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์**. วิทยานิพนธ์ ร.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- นภดล ปัญญา. (2545). **โครงสร้างทางการบริหารองค์การศาสนาหลักในประเทศไทย**
กรณีศึกษา: ศาสนาพุทธ อิสลามและคริสต์. วิทยานิพนธ์ ร.ม.,
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- บันเทิง พิจิตร. (2548). **การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โอ เอ พีรน์ตี้ง
 การพิมพ์.
- บุญชัย จงกลณี. (มปป). **คุณธรรมของนักบริหาร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สัตยาการพิมพ์.
- ปราชญา กล้าผจญ. (2549). **คุณธรรม จริยธรรมผู้นำรัฐ**. กรุงเทพฯ: ก พลการพิมพ์ (1996)
 จำกัด.
- ปรีชา ช่างขวัญเย็น. (2542). **ธรรมรัฐ-ธรรมราชา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา นันทากวีวัฒน์. (2544). **พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 ดวงแก้ว.
- ปัญญา สระทองตรง. (2540). **ธรรมคดี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ผกา สัตยธรรม. (2546). **คุณธรรมของครู**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พลอยเพชร.
- พระอุทิศ อภิวิโร. (2547). **การศึกษาหลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาชีวิตและเศรษฐกิจ**.
 วิทยานิพนธ์ ศน.ม., มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- พระประสิทธิ์สุตคุณ. (2526). **หลักธรรมสำหรับชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระราชนทร์ ไชยเจริญ. (2546). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการพัฒนา
 ทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์ ศน.ม., มหาวิทยาลัย
 มกุฏราชวิทยาลัย, นครปฐม.
- พระปลัดประจวบ ทนผลงาม. (2550). **การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชนของ
 พระครูพุทธธรรมรักษ์ (บุญเท็น พุทธฤชิต)**. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม.,
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- พระมหาไพบูลย์ นาคเจือ. (2541). **ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารสถานสงเคราะห์ต่อการ
 ใช้หลักพุทธธรรมต่อการพัฒนาผู้รับบริการในสถานสงเคราะห์ สังกัด
 กรมประชาสงเคราะห์**. วิทยานิพนธ์ สส.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- พระมหารัตนพงศ์ แก้วน้อย. (2546). **การใช้หลักพุทธธรรมกับสัมฤทธิ์ผลในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดกรมสามัญศึกษา ในอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.
- พระมหารัตนนะ วรบัณฑิต. (2541). **การบริหารบุคคลเชิงพุทธ.** วิทยานิพนธ์ สส.ม., มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2533). **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). (2533). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญานันท์ภิกขุ). (2546). **หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์.** กรุงเทพฯ: ธรรมสภาการพิมพ์.
- พระเทพปริยัติโมลี. (2532). **หลักพัฒนาตน.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี้ยงช้าง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2547ก). **ธรรมนุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม** (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ระฆังทอง.
- พิเชษฐ อิมสุข. (2548). **การประเมินศักยภาพตามแนวพุทธของศึกษานิเทศก์ในเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี เขต 1.** วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, ลพบุรี.
- มงคล ภาธรธวานนท์. (2539). **พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม., มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, มหาสารคาม.
- ละเอียด แซ่คู. (2546). **คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครราชสีมา.** วิทยานิพนธ์ ค.ม., สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, นครราชสีมา.
- วรภาส ประสมสุข แลฉนิพนธ์ กิनावงศ์ (2550). **หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรมวารสารศึกษาศาสตร์, 8(12), 63.**
- วิมุติ หยกพรายพันธ์. (2544). **พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขต 5.** วิทยานิพนธ์ ค.ม., ราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.
- วรภัทร์ ภูเจริญ. (2548). **องค์กรแห่งการเรียนรู้และบริหารความรู้.** กรุงเทพฯ: อริยชน.

ภาคผนวก

แบบสอบถามความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
(สำหรับผู้บริหารและครู)

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในหรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง
โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 ประเด็นการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและปัญหาและข้อ เสนอแนะของผู้บริหารและครูที่มีความคิดเห็น
ต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ
จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพ

- อาจารย์ฝ่ายบรรพชิต อาจารย์ฝ่ายฆราวาส

2. อายุ

- 21-30 ปี
 31-40 ปี
 41-50 ปี
 51 ปีขึ้นไป ระบุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

- มัธยมศึกษา อนุปริญญา/เทียบเท่า
 ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท
 อื่นๆ ระบุ.....

4. ตำแหน่งหน้าที่

- ผู้บริหาร
 ครู

ตอนที่ 2 ประเด็นการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัปปุริสธรรม					
1.	ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน					
2.	ผู้บริหารรอบรู้ ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ					
3.	ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ					
4.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น					
5.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงาน บุคลากรก่อนทำงานเสมอ					
6.	ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงาน ตามหลักความ ยุติธรรม/เหตุผลมากกว่าความรู้สึก					
7.	ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ					
8.	ผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน					
9.	ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา					
10.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม					
11.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครู แกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพ					
12.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อ สมัยใหม่					
13.	ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำ เสียดสีได้					
14.	ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร					
15.	ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น กล้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
16.	ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร					
17.	ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
18.	ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลง					
19.	ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง					
20.	ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย					
	ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม					
1.	ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน					
2.	ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนิน ชีวิต					
3.	ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบัน ที่มั่นคง					
4.	ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ					
5.	ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่ตนเองดูแล รับผิดชอบ					
6.	ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ไม่ย่อท้อ ต่อปัญหาและอุปสรรค					
7.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงาน โดยยึดระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน					
8.	ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยใน ความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ					
9.	ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุข ในการปฏิบัติงาน					
10.	ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากร ทุกคน					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
11.	ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง					
12.	ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความเสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน					
13.	ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาสอันควร					
14.	ผู้บริหารสนใจใฝ่ถามทุกข์สุขของบุคลากรโดยทั่วถึง					
15.	ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากร ด้วยอัธยาศัยไมตรี					
16.	ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับความเดือดร้อน ตามเห็นสมควร					
17.	ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของบุคลากร					
18.	ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA)					
19.	ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ					
20.	ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน					
	ด้านการบริหารงานด้วยธรรมาธรรม					
1.	ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง					
2.	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน					
3.	ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้					
4.	ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ					
5.	ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก					
6.	ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา					
7.	ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในการทำงาน					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
8.	ผู้บริหารตัดสินใจปัญหาของผู้ร่วมงานบนพื้นฐานของธรรมาภิบาล					
9.	ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป					
10.	ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง					
11.	ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา					
12.	ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน					
13.	ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน					
14.	ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพครู					
15.	ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน					
16.	ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง					
17.	ผู้บริหารรู้จักข่มใจตนเองที่จะไม่ประพฤติผิดศีลธรรม					
18.	ผู้บริหารเป็นมิตรที่ดีกับบุคลากร เพื่อนร่วมงานทุกคน					
19.	ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงามและเป็นแบบอย่าง					
20.	ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของสังคม					
21.	ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน					
22.	ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ต่างๆ ได้					
23.	ผู้บริหารยอมรับความแตกต่างของบุคลากรอย่างเท่าเทียมกัน					
24.	ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะ ความท้าทายความรู้ความสามารถ					
25.	ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่างานที่ปฏิบัติจะประสบความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
26.	ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ					
27.	ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไป ด้วยความเป็นมิตร สุภาพอ่อนโยน					
28.	ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี					
29.	ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนให้มีคุณภาพ					
ด้านการบริการคนด้วยพลธรรม						
1.	ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหารอย่างยุติธรรม					
2.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียนได้อย่างถูกต้อง					
3.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลางในการทำงาน					
4.	ผู้บริหารเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง					
5.	ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อบริบททางสังคม					
6.	ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไปยังทิศทางที่ต้องการ					
7.	ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างมีระบบ					
8.	ผู้บริหารเข้าใจบริบทของโรงเรียน					
9.	ผู้บริหารเป็นผู้นำชุมชนที่ดี					
10.	ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
11.	ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี					
12.	ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
13.	ผู้บริหารมีความสามารถ ในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชา ตามความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ					
14.	ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตาม ความรู้ความสามารถ					
15.	ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน					
16.	ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา					
17.	ผู้บริหารมีความรอบรู้ ในขอบข่ายของงาน ที่ตนเองดูแล รับผิดชอบ					
18.	ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจใน กฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของทางราชการ					
19.	ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ					
20.	ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ขอให้ท่านโปรดเสนอปัญหา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. ด้านการบริหารตนด้วยสัมปริสธรรม (รู้เหตุ รู้ผล รู้คน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้จักการเลือกคน)

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

2. ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม (ความรู้ ความเพียรพยายาม การงานที่สุจริต การสงเคราะห์ช่วยเหลือ)

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3. ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรมพอใจ ชยัน เอาใจใส่ ทบทวน

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

4. ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรมความจริงจัง การข่มใจ ความอดทน การเสียสละ

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

**แบบสอบถามความคิดเห็นของครูต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
(สำหรับนักเรียน)**

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่างตามความเป็นจริง โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตาม สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 ประเด็นการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและปัญหาและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูที่มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่ วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. สถานภาพ

- พระภิกษุ สามเณร

2. อายุ

- 15-20 ปี
 21-25 ปี
 26-30 ปี
 31 ปีขึ้นไป ระบุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

- มัธยมศึกษาปีที่ 4
 มัธยมศึกษาปีที่ 5
 มัธยมศึกษาปีที่ 6

ตอนที่ 2 ประเด็นการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา
อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	ด้านการบริหารตนด้วยหลักสัจปฐิธรรม					
1.	ผู้บริหารเป็นคนมีเหตุผลในการทำงาน					
2.	ผู้บริหารรอบรู้ ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ					
3.	ผู้บริหารเป็นผู้กระตุ้นให้บุคคลอื่นทำงานเสมอ					
4.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น					
5.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่จะสามารถอธิบายขั้นตอนการทำงานบุคคลากรก่อนทำงานเสมอ					
6.	ผู้บริหารส่งเสริมการตัดสินใจทำงาน ตามหลักความยุติธรรม/เหตุผลมากกว่าความรู้สึก					
7.	ผู้บริหารเป็นผู้นำการนิเทศ					
8.	ผู้บริหารมีการทำวิจัยในชั้นเรียน					
9.	ผู้บริหารส่งเสริมการพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา					
10.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม					
11.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาวิชาชีพเพื่อเป็นครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูมืออาชีพ					
12.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรศึกษาหาความรู้จากสื่อสมัยใหม่					
13.	ผู้บริหารอดทนต่อคำพูดที่ขัดแย้งไม่เป็นมิตรหรือคำเลียดสีได้					
14.	ผู้บริหารเข้าใจความต้องการของบุคลากร					
15.	ผู้บริหารมีความเชื่อมั่น ถ้าตัดสินใจในสิ่งที่ถูกต้อง					
16.	ผู้บริหารปฏิบัติตนเหมาะสมในฐานะผู้บริหาร					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
17.	ผู้บริหารประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี					
18.	ผู้บริหารพัฒนาความรู้ความสามารถในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง					
19.	ผู้บริหารส่งเสริมการดำรงชีวิตที่พอเพียง					
20.	ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักประมาณตนในการใช้จ่าย					
	ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม					
1.	ผู้บริหารใช้เหตุผลในการปฏิบัติงาน					
2.	ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดีต่อบุคลากรในการดำเนินชีวิต					
3.	ผู้บริหารมีเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นสถาบันที่มั่นคง					
4.	ผู้บริหารมุ่งมั่นทำงานในหน้าที่ให้สำเร็จ					
5.	ผู้บริหารเอาใจใส่ในหน้าที่การงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ					
6.	ผู้บริหารปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรค					
7.	ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรทำงาน โดยยึดระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับงาน					
8.	ผู้บริหารแสดงความยินดีและยกย่องชมเชยในความสำเร็จของบุคลากรด้วยความบริสุทธิ์ใจ					
9.	ผู้บริหารมีเจตนาบริสุทธิ์ที่จะให้แก่บุคลากร มีความสุขในการปฏิบัติงาน					
10.	ผู้บริหารวางตัวเป็นกลางและเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน					
11.	ผู้บริหารสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
12.	ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรมีความ เสียสละอุทิศเวลาในการทำงาน					
13.	ผู้บริหารเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กับบุคลากรตามโอกาส อันควร					
14.	ผู้บริหารสนใจได้ถามทุกข์สุขของบุคลากร โดยทั่วถึง					
15.	ผู้บริหารปฏิบัติกับบุคลากร ด้วยอัธยาศัยไมตรี					
16.	ผู้บริหารให้ความช่วยเหลือแก่บุคลากรที่ได้รับ ความเดือดร้อน ตามเห็นสมควร					
17.	ผู้บริหารจัดสวัสดิการภายในโรงเรียนเพื่อบรรเทา ความเดือดร้อนของบุคลากร					
18.	ผู้บริหารมีการวางแผนในการปฏิบัติงาน (PDCA)					
19.	ผู้บริหารเต็มใจ พอใจที่จะทำงานด้วยความเสียสละ					
20.	ผู้บริหารมีศรัทธาต่อหน้าที่ที่ปฏิบัติงาน					
	ด้านการบริหารงานด้วยธรรมาภิบาล					
1.	ผู้บริหารปรารถนาให้โรงเรียนเจริญมั่นคง					
2.	ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน					
3.	ผู้บริหารพยายามปฏิบัติตามแผนที่วางไว้					
4.	ผู้บริหารมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ					
5.	ผู้บริหารทำงานโดยยึดเป้าหมายเป็นหลัก					
6.	ผู้บริหารให้คำปรึกษาในการทำงานแก่ ผู้ใต้บังคับบัญชา					
7.	ผู้บริหารใช้ข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และแก้ไข ปัญหาในการทำงาน					
8.	ผู้บริหารตัดสินใจปัญหาของผู้ร่วมงานบนฐานของ ธรรมาภิบาล					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
9.	ผู้บริหารนำข้อผิดพลาดจากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงการทำงานครั้งต่อไป					
10.	ผู้บริหารให้โอกาสคนเพื่อจะปรับปรุงตนเอง					
11.	ผู้บริหารเป็นคนตรงต่อเวลา					
12.	ผู้บริหารมีอุดมการณ์ในการทำงาน					
13.	ผู้บริหารซื่อสัตย์ในการทำงาน					
14.	ผู้บริหารศรัทธาต่อวิชาชีพครู					
15.	ผู้บริหารเป็นกันเองกับบุคลากรทุกคน					
16.	ผู้บริหารข่มใจ รักษาอารมณ์ได้มั่นคง					
17.	ผู้บริหารรู้จักข่มใจตนเองที่จะไม่ประพฤติดิ ศีลธรรม					
18.	ผู้บริหารเป็นมิตรที่ดีกับบุคลากร เพื่อนร่วมงาน ทุกคน					
19.	ผู้บริหารประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม และเป็นแบบอย่าง					
20.	ผู้บริหารประพฤติตนอยู่ในระเบียบ กฎเกณฑ์ของ สังคม					
21.	ผู้บริหารอดทนต่อปัญหาต่าง ๆ ในที่ทำงาน					
22.	ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ในสถานการณ์ ต่างๆ ได้					
23.	ผู้บริหารยอมรับความแตกต่าง ของบุคลากรอย่าง เท่าเทียมกัน					
24.	ผู้บริหารชอบงานที่มีลักษณะ ความท้าทายความรู้ ความสามารถ					
25.	ผู้บริหารมีความเชื่อมั่นว่างานที่ปฏิบัติจะประสบกับ ความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
26.	ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่การงานด้วยความทุ่มเท เสียสละ					
27.	ผู้บริหารปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลทั่วไป ด้วยความเป็น มิตร สุภาพอ่อนโยน					
28.	ผู้บริหารรู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดี					
29.	ผู้บริหารส่งเสริมบุคลากรร่วมพัฒนาการศึกษาของ โรงเรียนให้มีคุณภาพ					
	ด้านการบริการคนด้วยพลธรรม					
1.	ผู้บริหารเป็นผู้รู้จักใช้อำนาจในการบริหาร อย่างยุติธรรม					
2.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่วางแผนงบประมาณของโรงเรียน ได้อย่างถูกต้อง					
3.	ผู้บริหารเป็นผู้ที่บริหารโดยยึดหลักทางสายกลาง ในการทำงาน					
4.	ผู้บริหารเป็นผู้มีการเปลี่ยนแปลง					
5.	ผู้บริหารวางแผนพัฒนาโรงเรียนให้ทันสมัยต่อ บริบททางสังคม					
6.	ผู้บริหารมีนโยบายที่ชัดเจนที่จะบริหารโรงเรียนไป ยังทิศทางที่ต้องการ					
7.	ผู้บริหารกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ ของโรงเรียนอย่างมีระบบ					
8.	ผู้บริหารเข้าใจบริบทของโรงเรียน					
9.	ผู้บริหารเป็นผู้นำชุมชนที่ดี					
10.	ผู้บริหารเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ					
11.	ผู้บริหารสามารถปรับตัวเข้ากับชุมชนได้อย่างดี					

ข้อ	รายการคำถาม	ความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
12.	ผู้บริหารติดต่อประสานงานในการทำงานร่วมกับชุมชน					
13.	ผู้บริหารมีความสามารถในการเลือกใช้ผู้ใต้บังคับบัญชาตามความรู้ ความสามารถ ความถนัด					
14.	ผู้บริหารแบ่งงานให้ผู้ใต้บังคับบัญชารับผิดชอบตามความรู้ความสามารถ					
15.	ผู้บริหารมีความเมตตาต่อบุคลากรและนักเรียน					
16.	ผู้บริหารให้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา					
17.	ผู้บริหารมีความรอบรู้ในขอบข่ายของงานที่ตนเองดูแลรับผิดชอบ					
18.	ผู้บริหารบริหารงานโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ คำสั่งของทางราชการ					
19.	ผู้บริหารหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ					
20.	ผู้บริหารสามารถประยุกต์ความรู้คู่กับคุณธรรมเพื่อนำไปใช้ในการบริหารโรงเรียน					

ตอนที่ 3 ปัญหาและข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง ขอให้ท่านโปรดเสนอปัญหา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานแบบพุทธวิธีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมบ้านใหม่วิทยา อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง

1. ด้านการบริหารตนด้วยสัมปริสธรรม (รู้เหตุ รู้ผล รู้คน รู้ประมาณ รู้กาล รู้ชุมชน รู้จักการเลือกคน)

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

2. ด้านการบริหารคนด้วยพลธรรม (ความรู้ ความเพียรพยายาม การงานที่สุจริต การสงเคราะห์ช่วยเหลือ)

ปัญหา

.....

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

3. ด้านการบริหารงานด้วยอิทธิบาทธรรม (พอใจ ชยัน เอาใจใส่ ทบถ้วน)

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

4. ด้านการบริหารงานด้วยฆราวาสธรรม(ความจริงใจ การข่มใจ ความอดทน การเสียสละ

ปัญหา

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ

.....
.....
.....

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ประวัติผู้ศึกษาค้นคว้า

ชื่อ นามสกุล	พระปลัดดุลสิทธิ์ ธีรวโร
วัน เดือน ปี เกิด	22 มกราคม 2522
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดบ้านใหม่ เลขที่ 320 หมู่ 6 ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง
ที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านใหม่วิทยา ตำบลวังเหนือ อำเภอวังเหนือจังหวัดลำปาง
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	เจ้าคณะตำบลวังทอง ครูผู้สอนโรงเรียนบ้านใหม่วิทยา
ประสบการณ์การทำงาน	
พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน	เลขานุการเจ้าคณะอำเภอวังเหนือ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2547	พธ.บ (การเมืองการปกครอง) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

